ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1862 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1863.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

(Ὁδὸς Πειραιῶς.)

1863.

ΠΡΑΔΑ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩι ΙΓ'. ΤΟΜΩι ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ.

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἑνετοκρατίας. Φυλλ. 289, 290. Σελ. 1, 25.
Ἱστορία Ἑλληνικὴ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. 289, 24.
Ἱστορία Ἀμερικῆς ἐν παραρτήματι ἀπὸ φυλλ. 289, μέχρι φυλλαδ. 297.
Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. 290, σ. 35.
Γεώργιος Μέλας. Αὐτ.
Κορνήλ. Φέλτων. αὐτ. σ. 47.
Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ Δύσει. 291. 301. 306. σ. 49. 313, 441.
Μιχαὴλ Γ'. ἡγεμ. Σερβίας. 291 σ. 54.
Ἱστορικὰ Ἔγγραφα 295. σ. 166.
Παρθένιος Κατσούλης. 296. σ. 184.
Γεράσ. Παλλαδᾶς αὐτ.
Σπυρίδ. Τριαντάφυλλος αὐτ. 185.
Περὶ Λέσβου κατὰ τὸν μεσαιῶνα. 299. σ. 257.
Σάχης Περσίας. αὐτ. 275.
Μετάφρ. ἱστορίας φιλοσ. Σουεγλερίου. 299. σ. 279.
Προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 300. 301. 302. σ. 281. 319. 345.
Φριδερῖκος Σχλόσσερ 300. 301. σ. 293. 326.
Βερτράνδος Δυγεκλῖνος. 300. σ. 312.
Ἱστορία Ἐπαναστ. Σερβίας ἐν παραρτήματι ἀπὸ φυλ. 302. μέχρι 311.
Μελάντιοι Σκόπελοι. 303. σ. 369.
Ἀνέκδ. διπλώματα. 304 σ. 393.
Ἔγγραφα ΙΕ' ἑκατονταετηρ. 305. σ. 419.
Ῥοσμόνδη. 305. σ. 429.
Πέτρος Ἀντώνιος Βονδιόλης. 307. σ. 465.
Τύχαι Λιβαρόνης. αὐτ. σ. 482.
Δημήτριος Πετριτσόπουλος. 309. 310. σ. 513. 538.
Περὶ μεταῤῥάσεως ἱστορίας Γρότε 310. σ. 538.
Περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν Τουρκικῶν θεσμοθεσιῶν. 311, 312. σ. 573, 59€.

Β'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ὑπομνήματα πρὸς χρῆσιν τῆς συγχρόνου ἱστορίας ὑπὸ Γυιζώτου. Φυλλ. 289. σ. 9.
Du droit international concernant les grands cours d' eau par Et. Carathéodori. 291. σ. 63.
Μελέται περὶ φυλακῶν, ὑπὸ Κ. Κωστῆ. Αὐτ.
Περὶ ποινικῶν σωφρονιστηρίων ὑπὸ Α. Μεταξᾶ. Αὐτ.
Γενικὸς πίναξ ἐμπορίου Ἑλλ. 293. σ. 113.
Γενικὴ ἔκθεσις ταχυδρομείων. Αὐτ.
Βιογραφία Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν 294. σ. 141.
Περὶ τῆς κοινῆς διαλέκτου. 295. σ. 164.
Ἑλληνικὴ ἀλφάβητος. αὐτ. 165.
Πρὸς τὴν τῶν ἑλλην. στίχων Ἱστορ. 296. 297. 298. 299. σ. 169. 193. 217. 249.
Εἰδύλλια Στεφ. Καραθεοδωρῆ.
Les Girondins, etc. par J. Guadet 298. σ. 236.
Ἱστορία ἐπαναστ. καὶ ἀναγεν. Ἑλλάδ. ὑπὸ Γερβίνου. 300. σ. 302.
Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι. αὐτ. 311.
Γλωσσάριον Κυθήρων. 301, 303, 304, 305, 306, 308, 309. σ. 340, 487, 430, 461, 505, 528.
Ἱστορία φιλολογίας κλ. ἐν Ῥόδῳ. 302. σ. 352.
Περὶ τῶν κάνεις, κάποιος, κάμποσος. 306. σ. 448.
Νεοελλην. φιλολ. πάρεργα. 308, 309, 310. σ. 495, 517, 540.
Σαμιακά. 310. σ. 542.
Τὸ παρελθὸν τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. 312. σ. 611.
Ὑπόμνημα περὶ Μυκόνου. Αὐτ.
Βιογραφία Κώνστα Βελῆ. Αὐτ.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Τὰ κατὰ Πέτρον καὶ Χαρίκλειαν. Φυλλ. 289, 290, 291. Σελ. 13, 37, 56.
Φθίσις. 292, 293. σ. 89, 105.
Σκέψεις καὶ παρατ. τεθνεῶτος. 294. σ. 136.
Λευκή. 298, 299, 300. σ. 226, 267, 295.
Ἐμβαλωματᾶς. 301. σ. 329.
Μάξιμος Μάξιμις. 302. σ. 359.

Ταμάνη. 303. σ. 378.
Πειγκήπισσα Μαρία. 304, 305. σ. 412, 424.
Νέα Νιόβη. 306. σ. 451.
Ἰασμὴ Φιγλίνου. 307, 308, 309, 310. σ. 482, 498, 521, 548.
Πὶρ πάφ. 311, 312. σ. 579, 604.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Γραφὴ Εὐβίου. Φυλλάδ. 282. Σελ. 24.
Ἀπατούρια. 290. σ. 18.
Θέατρον Διονύσου. 292, 294. σ. 96, 140.
Μνημεῖον Λυσικράτους. 296. σ. 181.
Τὸ Καθολικόν. 297, 311. σ. 202, 576.
Ἀρχαίων ἀνασκαφαί. αὐτ. σ. 216.
Λειτουργίαι. 299. σ. 272.
Ἀρχαιολ. ἑταιρία Κοπενάγης. 300. σελ. 301.
Ὁ ἐν Κορίνθῳ ναός. 301. σ. 335.
Φιλοπάππου μνημεῖον. 306. σ. 451.
Κέρας Λεχέλου. 307. σ. 481.
Περὶ τριῶν ἀκαρνανικῶν ψηφισμάτων. 308. σ. 489.
Τὰ πρῶτα ἰσλαμ. νομίσματα. 308. σ. 506.
Περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀθηνῶν τοπογραφίας. 310. σ. 558.
Ἡλιοτρόπιον Φαίδρου. 311. σ. 578.
Ἀρχαιολογικά. αὐτ. σ. 591.
Περὶ Ὀρχήσεως. 312. σ. 601.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ.

Πέρσαι Αἰσχύλου. 298. σ. 232.
Μετρικὴ Ῥαγκαβῆ. 299. σ. 280.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΑ.

Ποιητ. διαγωνισμός. Φυλλ. 294. Σελ. 121.
Ῥίζου ἀνέκδ. ἐπιγραμ. αὐτ. σ. 144.
Ὄνος καὶ ῥυάκια. 295, 296, 297. σ. 155, 173. 206.
Μῦθος. 295, σ. 166.
Δημοτικὰ ᾄσματα. 300, 301, 302, 306. σ. 309, 341, 366, 459.
Ἀνέκδ. ποίημα περὶ Ἁγ. Τάφου 305, 304, 305. σ. 372, 398, 421.
Ἡ Λουομένη. 303. σ. 392.
Ἀνάμνησις. 304. σ. 415.
Ἔφυγες. αὐτ. 416.
Ὁ χειμών. αὐτ.
Πρὸς τὴν Κ. Κ. Ζ. 305. σ. 438.
Πρὸς τὸν Κ. Φ. Δ. αὐτ. σ. 439.
Οἱ τελευτ. στίχοι τοῦ Βύρωνος. 308, 309. σ. 509, 531, 533.
Αἰνίγματα. 303, 308, 310. σ. 392, 512, 664.
Πατροκτόνος. 311. σ. 590.

ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑ.

Βάμβαξ Φυλλάδ. 299. σ. 271.
Mamuth. αὐτ. σ. 275.
Κιννάμωμον. 303. σ. 389.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ.

Περὶ τοῦ ἁγίου τάφου. φυλλ. 289. σ. 17.
Ἱερὰ Κατήχησις Ν. Βουλγάρεως. 305. σ. 432.
Περὶ τοῦ Τε-ρε-ρέ. αὐτ. σ. 440.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Ὑπομνήμ. ἀνέκδοτα. φυλλ. 289, 290, 291. Σελ. 21. 43, 61.
Εἰδήσεις περὶ *Πανδώρας*. 291, 312. σ. 62, 615.
Προϋπολογισμὸς Τουρκίας αὐτ. 72.
Ἀρσακεῖον. 296. σ. 186.
Συνέλευσις Γερμανῶν ἐν Αὐγούστῃ. 302. σ. 355.
Κρίσεις περὶ Ἑλλάδος. 306. σ. 463.
Διάτρησις τῶν Ἄλπεων. αὐτ. σ. 464.
Ἐφεύρεσις σάκκου στρατιωτ. 308. σ. 502.
Χιλιετηρὶς ἐν Ῥωσίᾳ. 309. σ. 521.
Εἰκοσιπενταετηρὶς τοῦ Πανεπιστημίου. 311, 312. σ. 565, 593.
Λεόντων παγίδες. 312. σ. 602.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ.

Ἐφημερίδες. Φυλλάδ. 307, 308, 309, 310, 311. Σελ. 487, 510, 535, 560, 586, 615.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Γιγάντειος Πολύπους. φυλλ. 291. Σελ. 67.
Σκωληκοτροφία 292. σ. 86.
Μύρμηκες 299. σ. 280.

ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΗΘΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Περὶ Ἀδριανουπόλεως. φυλ. 291, 292, 293, 295. Σελ. 68, 93, 108, 150.
Περίπλ. Μακεδονίας. καὶ ἐλάσ. Ἀσίας. 292 σ. 73.
Τελευταῖοι ἀνθρωποφάγοι. 293. σ. 97.
Μαγνητικαὶ συναναστροφαί, 295 σ. 162.
Ἀποδημητοῦ ἀναμν. 297, 298, 303, 304, σ. 196, 234, 383, 401.
Παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι. 298, 299. σ. 220 251.
Ἑπτάνησος, 298 σ. 230.
Ὁδοιπορ. ἀναμνήσεις. 300, 301, 302. σ. 286, 323, 363.
Κουρίλαι νῆσοι. 301. σ. 336.
Συρακοῦσαι 305. σ. 428.
Ἔθιμα τῶν ἐν Λέσβῳ γάμων. 307. σ. 469.
Ἔθιμα καὶ δεισιδ. ἐν Ἀνατολῇ. 308. σ. 504.
Κατ' οἶκον βίος τοῦ Πάπα. 309. σ. 534.
Νῆσοι Χριστιαναί. 312. σ. 611.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ.

Μνημεῖον Πατριάρχου Γρηγορίου. φυλ. 293. σελ. 120
Ἰατρικὴ καὶ ἰατροὶ Αἰγύπτου, 294, 295. σ. 132, 145.

Ἐργοστάσιον Καννονίων Ἁρμιστρόγγ. 295. σ. 154.
Ἑλληνικὰ προϊόντα. 297. σ. 212.
Περὶ γελοιογραφίας. 300. σ. 291.
Πολεμικά. 302. σ. 357.
Ξύλων στερρόποιησις. 303, 311. σ. 390, 576.
Θωρακοφόρα πλοῖα Αὐτ. σ. 392.
Λόγος εἰσαγωγικὸς Σαριπόλου. 304. σ. 404.
Θερισταί. 307. σ. 469.
Ἀλυσιδωτὸς θώραξ. Αὐτ. σ. 488.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Γυναικεῖος Κόσμος. Φυλ. 289. σ. 24.
Μνημόσυνον Αὐτ.
Εὐθυμία Ναπολέοντος. Αὐτ.
Νησσοκτόνος. 290. σ. 48.
Ἀλλόκοτος καταδίκη. Αὐτ.
Μέγας Ἀνατολικός. 391. σ. 72.
Ἰαπονικὴ πρεσβεία. 293. σ. 112.
Βλασφημία. 295. σ. 167.
Ἑτοιμότης ἰατροῦ Αὐτ. 168.
Ἐπιτάφ. Π. Νικούσῃ. Αὐτ. καὶ 297. σ. 216.
Ἀστεϊσμός. Αὐτ.
Ποικίλα. 297, 299, 301, 305, 307, 309, 311. σ. 213, 275, 337, 435, 486, 529, 583.
Γίγας καὶ Πυγμαῖος. 299. σ. 280.
Περίεργος συνομιλία. Αὐτ.
Ἀποφθέγματα φιλοσοφικά. 299, 301. σ. 280, 344.
Τοκογλύφος 301. σ. 344.
Ἔπαινος. Αὐτ.
Ἀξίωμα. Αὐτ.
2 καὶ 2 =4 Αὐτ.
Δόγμα. Αὐτ.
Γνωμικόν. Αὐτ.
Βασιλικὸς ποῦς. Αὐτ.
Γένος Οὐδέτερον 302. σ. 368.
Ἀνακάλυψις κλοπῆς. 305. σ. 433.
Ἐξαίρετος ἀπόκρισις. 306. σ. 464.
Οὐάγραμ. Αὐτ.
Ἀνάγνωσις καὶ σκέψις. 308. σ. 503.
Ναπολέων ὑβριζόμενος. 308. σ. 512.
Μῦς κατακτητικοί. 309. σ. 534.
Παράδοξος σύμπτωσις 311. σ. 592.
Θαυμασία ὀξύνοια. Αὐτ.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ.

Α.

Ἀμερικῆς ἱστορία ἀπὸ φυλλάδ. 289 μέχρι 297.
Ἀλφάβητος Ἑλληνική. 295. σ. 166.
Ἀρχαίων ἀνασκαφαί. 297 σ. 216.
Αἰσχύλου Πέρσαι. 298. σ. 232.
Ἄσματα δημοτικὰ. 300, 301, 302, 306. σ. 309, 341, 366, 459.
Ἅγιος Τάφος. 289, 303, 304, 305. σ. 17, 372, 398, 421.
Ἀνάμνησις. 304. σ. 186.
Ἀδριανούπολις. 291, 292, 263, 295. σ. 68, 93, 108, 150.
Ἀνθρωποφάγοι οἱ τελευταῖοι. 293. σ. 97.
Ἀναμνήσεις ἀποδημητοῦ. 297, 298, 303, 304. σ. 166, 234, 383, 401.
Ἀναμνήσεις ὁδοιπορικαί. 300, 301, 302. σ. 286, 323, 363.
Ἀνατολικὸς μέγας. 291. σ. 72.
Ἀστεϊσμός. 297. σ. 216.
Ἀξίωμα. 301. σ. 344.
Αἰγύπτου ἰατροὶ καὶ ἰατρική. 294, 295. σ. 132, 135.
Ἁρμιστρόγγ. καννόνια. 295. σ. 154.
Ἄλπεων διάτρησις. 306. σ. 464.
Ἀπόκρισις ἐξαίρετος. Αὐτ.
Αἴνιγμα. 308, 310. σ, 512, 564.
Ἀνατολῆς ἔθιμα. 308. σ. 504.
Ἀνάγωσις καὶ σκέψις. Αὐτ. 504.
Ἀθηνῶν τοποθεσία ἀρχαία 310. σ. 550.
Ἀρχαιολογικὰ 311. σ. 591.

Β.

Βάμβαξ. φυλλ. 299 Σελ. 271.
Βλασφημία. 295. σ. 167.
Βουλγάρεως Ν. Ἱερὰ κατήχησις 305. σ. 432.
Βονδιόλης. (Π. Α.) 367. σ. 465.
Βύρωνος τελευταῖον ᾄσμα. 308, 309. σ. 509, 531, 533.

Γ.

Γεώργιος Μέλας. φυλλ. 290. Σελ. 35.
Γυναῖκες ἐν τῇ Δύσει. 291, 301, 306. σ. 49, 313, 441.
Γυιζώτου ὑπομνήματα. 289. σ. 9.
Girondins par J. Guadet. 298. σ. 236.
Γερβίνου ἱστορία Ἑλλάδος 300. 302.
Γερμανῶν συνέλευσις ἐν Αὐγούστῃ. 302. σ. 355.
Γίγας καὶ πυγμαῖος 299. σ. 280.
Γένος οὐδέτερον. 302. σ. 368.
Γρηγορίου Πατριάρχου μνημεῖον. 293. σ. 120.

Γελοιογραφία. 300. σ. 291.
Γρότε ἱστορίας μετάφρ. 310. σ. 556.
Γνωμικόν. 301. σ. 244.

Δ.

Δυγεκλῆνος Βερτράνδ. φυλλ. 308. σ. 312.
Διπλώματα ἀνέκδοτα. 304. σ. 393.
Droit international κτλ. 291. σ. 63.
Διάλεκτος κοινή. 295. σ. 164.
Διονύσου Θέατρον. 292. σ. 96.
Διαγωνισμὸς ποιητικός. 294. σ. 121.
Δόγμα. 301. σ. 344.
2 καὶ 2 =4. αὐτ.

Ε.

Ἑνετοκρατία ἐν Πελοποννήσῳ φυλλ. 289, 290. Σελ. 1, 25.
Ἑλλάδος χρόνοι προϊστορικοί, 300, 301. 303. σ. 281, 316, 345.
Ἐμπορίου Ἑλλην. γεν πίναξ. 293. σ. 113.
Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι. 300. σ. 311.
Ἐμβαλωματᾶς. 301. σ. 329.
Εὐβίου γραφή. 289. σ. 24:
Ἔφυγες. 304. σ. 416
Ἑπτάνησος. 298. σ. 230.
Ἔπαινος. 301. σ. 344.
Ἔγγραφα. ΙΕ΄. ἑκατονταετηρίδος. 305. σ 419
Ἑλλάδος (περὶ) κρίσεις. 306. σ. 463.
Ἐφημερίδες. 307, 308, 309, 310, 311, 312. σ. 487. 510, 535, 560, 586, 615.

Η.

Ἡγεμονίαι παραδουνάβιοι. φυλ. 298, 299. Σελ. 220, 251.

Θ.

Θεάτρου ἀνασκαφή. φυλ. 294. Σελ. 140.
Θερισταί. 307. σ. 469.
Θώραξ ἀλυσιδωτός. Αὐτ. 488.
Θεσμοθεσίας τουρκικῆς ἀλλοιώσεις. 311. 596. σ. 573. 312.

Ι.

Ἱστορία Ἑλληνικὴ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. 289, 24.
Ἱστορικὰ Ἔγγραφα 295. σ. 166.
Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν βιογραφία. 294. σ. 141.
Ἱστορία Ἑλληνικῶν στίχων. 296, 297, 298, 299. σ. 169, 193, 217, 249.
Ἰατροῦ ἑτοιμότης. 295 σ. 168.
Ἰσλαμικὰ νομίσματα. 308. σ. 506.

Κ.

Κωνσταντῖνος Μέγας. φυλλ. 290. Σελ. 35.
Κατσούλης Παρθένιος. 296. σ. 184.
Καραθεοδωρῆ Στεφ. εἰδύλλια. 296. σ. 189.
Κυθήρων γλωσσάριον. 301, 303, 304, 305, 306, 308, 309. σ. 340, 387, 430, 461, 505, 528.
Καθολικόν. 297, 311. σ. 202, 576.
Κοπενάγης ἀρχαιολ. ἑταιρία. 300. σ. 301.
Κορίνθου ναός. 301. σ. 335.
Κιννάμωμον. 303. σ. 389.
Κουρίλαι νῆσοι. 301. σ. 336.
Κόσμος γυναικεῖος. 289. σ. 24.
Καταδίκη ἀλλόκοτος. 290. σ. 48.
Κλοπῆς ἀνακάλυψις. 305. σ. 432.
Κανεὶς, κάποιος, κάμποσος. 306. σ. 448.
Κώνστα Βελῆ βιογραφία. 312. σ. 611.

Λ.

Λέσβος κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. φυλλ. 299. Σελ. 257.
Λευκή. 298, 299, 300. σ. 226, 267, 295.
Λυσικράτους μνημεῖον. 296. σ. 181.
Λειτουργίαι. 299. σ. 272.
Λουομένη. 303. σ. 392.
Λέσβου γάμων ἔθιμα. 307. σ. 469.
Λιβαρόνης τύχαι. Αὐτ. σ. 472.
Λεχέλου κέρας. Αὐτ. 481.
Λεόντων παγίδες. 312. σ. 602.

Μ.

Μιχαὴλ Γ΄. Σερβίας ἡγεμών. φυλ. 291. Σελ. 54.
Μάξιμος Μάξιμις. 302. σ. 359.
Μαρία πριγκήπ. 304, 305. σ. 412, 424.
Μῦθος. 295. σ. 166.
Mamuth. 299. σ. 275.
Μύρμηκες. 299. σ. 280.
Μακεδονίας καὶ ἔλασ. Ἀσίας περίπλους. 292. σ. 73.
Μελάντιοι σκόπελοι. 303. σ. 369.
Μνημόσυνον. 286. σ. 24.
Μυκόνου (περὶ) ὑπόμνημα. 312. σ. 611.
Μῦς κατακτητικοί. 309. σ. 534.

Ν.

Ναπολέοντος εὐθυμία. φυλλ. 289. Σελ. 24.
Νησοκτόνος. 290. σ. 48.
Νικούση Π. ἐπιτάφιον. 295, 297. σ. 168, 216.
Ναπολέων ὑβριζόμενος. 308. σ. 512.

Ξ.

Ξύλων στεῤῥοποίησις. Φυλλάδ. 303, 311. Σ. 390. 576.

Ο.

Ὄνος καὶ ῥυάκιον. Φυλλάδ. 295, 296, 297. Σελ. 156, 178, 206.
Οὐάγραμ. 306. σ. 404.
Ὀξύνοια θαυμασία. 311. σ.

Π.

Παλλαδᾶς Γεράσιμος. Φυλλάδ. 296. Σελ. 184.
Περσίας Σάχης 299. σ. 275.
Πέτρος καὶ Χαρίκλεια. 289, 290, 291. 13, 37, 56.
Πανδώρας (περὶ) εἰδήσεις. 291, 312. σ. 62. 615.
Πολύπους γιγάντειος. 291. σ. 67.

Πρεσβεία Ἰαπονική. 293. σ. 112.
Ποικίλα. 297, 299, 301, 305, 307, 309, 311. σ. 213, 275, 335. 337, 435, 486, 529, 583.
Ποῦς βασιλικός. 301. σ. 344.
Προϊόντα ἑλληνικά. 297. σ. 212.
Πολεμικά. 302. σ. 357.
Πλοῖα θωρακοφόρα. 303. σ. 392.
Ποίησις. 305. σ. 438, 439.
Πετριτσοπούλου Δημ. βίος. 309, 310. σ. 513, 538.
Πάπα βίος κατ' οἶκον. 309. σ. 534
Πανεπιστημ. εἰκοσιπενταετηρίς. 311, 312. σ. 565, 593.
Πὶφ, πάφ. 311, 312. σ. 579. 604.
Πατροκτόνος. αὐτ. σ. 590.
Παρελθὸν, παρὸν καὶ μέλλον 312. σ. 614.

Ρ.

Ῥόδου φιλολογία. Φυλλάδ. 302. σ. 352.
Ῥίζου Ἰακ. ἀνέκδ. ἐπίγραμμα. 294. σ. 144.
Ῥαγκαβῆ Α. μετρική. 299. σ. 280.
Ῥοσμόνδη. 305. σ. 429.

Σ.

Σουεγλερίου Φιλοσοφ. Ἱστορία. φυλ. 299. Σελ. 279.
Σχλόσσερ Φρεδερ. 300, 301. σ. 293. 326.
Σερβίας Ἱστορία ἀπὸ φυλλάδ. 303. μέχρι. 311.
Σωφρονιστήρια 291. σ. 63.
Σκωληκοτροφία. 292. σ. 86.
Συναναστροφαὶ μαγνητικαί. 295. σ. 162.
Συνομιλία περίεργος. 279. σ. 280.
Σαριπόλου Ν. Λόγος εἰσαγωγικός. 304. σ. 404.
Συρακοῦσαι. 305. σ. 428.
Σάκκος στρατιωτικός. 308. σ. 502.
Σάμου ἱστορία. 310. σ. 542
Σύμπτωσις. 311. σ. 592.

Τ

Τριαντάφυλλος Σπυρίδων. φυλλ. 296. Σελ. 185.
Ταχυδρομείων Γεν. ἔκθ, 293. σ. 113.
Τεθνεῶτος σκέψεις καὶ παρατηρήσεις. 294. σ. 136.
Ταμάνη. 303. 378.
Τουρκίας προϋπολογισμός. 291. σ. 72.
Τοκογλύφος. 301. σ. 344.
Τε-ῥε-ρέ. 305. σ. 440.

Υ.

Ὑπομνήματα ἀνέκδ. Φυλλάδ. 289, 290, 291. Σελ. 21, 43, 61.

Φ.

Φέλτων Κορνήλιος Φυλλάδ. 590. Σελ. 47.
Φυλακῶν (περὶ) μελέται. 291. σ. 63.
Φθίσις. 292. 293. σ. 89, 103.
Φιλοσόφων ἀποφθέγματα. 299, 301. σ. 280, 344.
Φιλοπάππου μνημεῖον. 306. σ. 451.
Φιγλίνου Ἰασμή. 307, 308, 309, 310. σ. 482, 498, 521, 548.
Φιλολογίας Νεοελ. πάρεργ. 308, 309, 310. σ. 495, 517, 540.
Φαίδρου Ἡλιοτρόπιον 311. σ. 578.

Χ.

Χειμών. Φυλλάδ. 304. Σελ. 415.
Χιλιετηρὶς ἐν Ῥωσίᾳ. 309. σ. 520.
Χριστιαναὶ νῆσοι. 312. σ. 611.

Ψ.

Ψηφίσματα ἀκαρνανικὰ τρία. 308. σ. 489.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

Φυλλάδιον	*Σελίς.*	*Ἀντικείμενον.*
289.	10.	Ἱεροσόλυμα.
	11.	Προσκυνηταί.
	19.	Ἅγιος Τάφος.
290.	35.	Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.
	43.	Ἰωάν. Καποδίστριας.
291.	55.	Μιχαὴλ ἡγεμὼν Σερβίας.
	67.	Πολύπους γιγάντειος.
292.	88.	Σχοῖνος σινικὸς κλ.
	».	Κρότων κλ.
	89.	Βόμβυξ κλ.
293.	112.	Πρέσβυς Ἰαπονίας.
	113.	Διερμηνεύς.
294.	142.	Τισιανὸς Βεκέλλιος.
Ἐν λιθογρ.	παραρτ.	Αἰγυπτιακὴ συνταγή.
295.	148.	Πινακὶς ἀναθηματική.
	155.	Χωνευτήριον καννονίων
	»	μετὰ τριῶν σχημάτων.
296.	182.	Σωκράτους φυλακή.
	183.	Λυσικράτους μνημεῖον.
297.	196.	Γαλατᾶς.
	204.	Καθολικὸν, δυτ. πρόσοψις.
	205.	Καθολικ. ἀνατ. πρόσοψις.
Ἐν λιθογρ.	παραρτ.	Ὑπογραφὴ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.
298.	221.	Γαλάζιον.
	231.	Ἑπτάνησος.
299.	271.	Βάμβαξ.
	276.	Σάχης Περσίας.
300.	291.	Ἑπτὰ γελοιογραφίαι.
	292.	» »
	293.	» »
301.	335.	Ναὸς Ἀθηνᾶς Χαλινίτιδος.
	337.	Τύπος Ἀτνίδος.
	»	Χαιρετισμός.
	»	Τύπος Ἀτνου.
302.	358.	Ἀμερικανικὴ ἐλέπολις.
	359.	Θωρακωτὰ πλοῖα.
303.	384.	Βυζάντιον.
	385.	Τοπχανές.
304.	402.	Σμύρνη.
	403.	Σύρος.
	»	Καλλίπολις.
305.	428.	Συρακοῦσαι.
306.	458.	Μνημεῖον Φιλοπάππου.
	459.	Πυκνὸς ἄποψις.
307.	468.	Οἱ θερισταί.
	482.	Λέχελος καὶ τὸ κέρας αὐτοῦ.
308.	502.	Σρατιώτης.
	»	Σάκκος.
	»	Πάσσαλοι σκηνῆς.
	»	Κλίνη.
309.	521.	Μνημεῖον Νοβογορόδου.
	532.	Καννόνιον περίστροφον.
310.	544.	Γυναῖκες Σάμιαι τὸ 1700 ἔτος.
	545.	Κωνσταντινοπολίτιδες τὸ 1700 ἔτος.
311.	578.	Ξύλου στερρόποίησις.
	»	Ἡλιοτρόπιον Φαίδρου.
312.	603.	Παγὶς λέοντος ἀνοικτή.
	»	κεκλεισμένη.

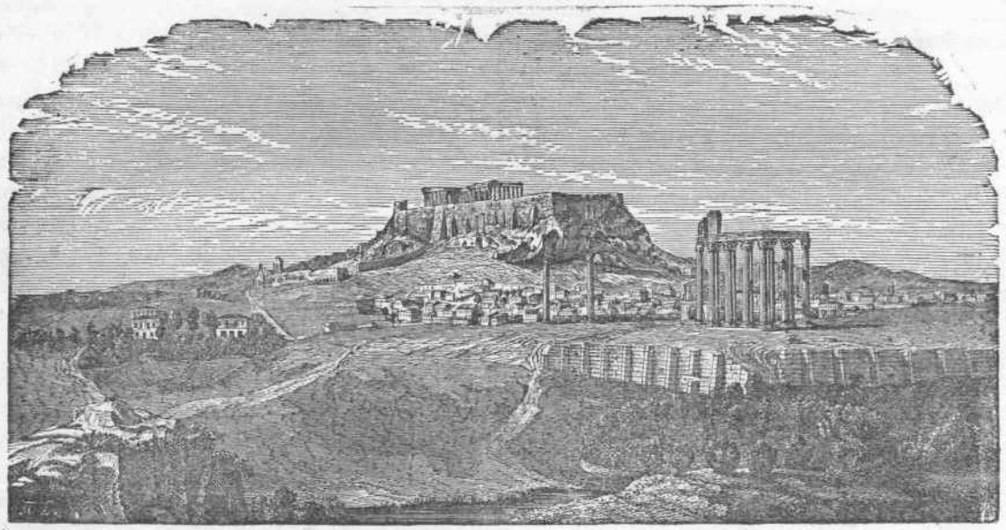

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 289.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

(1685—1715)

ὑπὸ ΛΕΟΠΟΛΔΟΥ ΡΑΝΚΙΟΥ.

Μετάφρασις Π. Καλλιγᾶ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 287 καὶ 288.)

Πρόσοδοι.

Ὅτε οἱ Ἐνετοὶ παρέλαβον τὴν χώραν, ἵδρυσαν εἰς τὰς 7 πρωτευούσας, ὡς εἰς τὰς ἰταλικὰς πόλεις, ταμεῖα πρὸς εἴσπραξιν, ὡσεπιπολὺ ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τοῦ οἴνου, βακῆς, ἐλαίου, καπνοῦ καὶ ἅλατος. Κατ' ἀρχὰς ἐπετύγχανε τὸ μέτρον καὶ αἱ εἰσπράξεις δὲν ἦσαν ἀσήμαντοι (1). Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ταραχὴ τοῦ πολέμου, ἠλαττώθησαν τοσοῦτον, ὥστε εἷς ἐκ τῶν ἀγχινουστέρων Ἁρμοστῶν, ὁ Ἄγγελος Ἔμος, προέτεινε κατ' εὐθεῖαν τὴν παῦσιν ὅλων τούτων τῶν τελῶν· τοὐλάχιστον ἐνήργησε νὰ μὴ ζητήσουν πλέον αὔξησιν. Ἡ πολιτεία δὲν ἠδύνατο ἐντούτοις νὰ διοικηθῇ, ἂν δὲν εὑρίσκετο ἄλλος πόρος.

Ἤδη ἐξηγήσαμεν ἓν μέρος τῶν λοιπῶν προσόδων. Τὸ δέκατον, καταρχὰς τῶν προσκαίρων, μετὰ ταῦτα τῶν διηνεκῶν ἐμφυτεύσεων τὸ ἐνοίκιον ἐσχημάτιζον σημαντικὸν καὶ βέβαιον εἰσόδημα. Εἰς αὐτὰς τὰς σχέσεις τῆς γῆς προσετέθη ἄλλο τι.

Ἐνθυμεῖται ἕκαστος ἐκείνην τὴν παλαιὰν βοιωτικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἥτις διήγειρε καὶ τοῦ Λόρδου Βύρωνος τὴν περιέργειαν. Ἐξ αὐτῆς βλέπομεν, ὅτι ὁ Ὀρχομενὸς εἶχε φορβὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν πόλιν καὶ τακτικῶς ἐκμισθουμένας· μετὰ τῶν ἐκμισθωτῶν συνεννοοῦντο μετὰ ταῦτα ὅσοι ἔκαμνον χρῆσιν, δηλ. οἱ κτηνοτρόφοι (1). Ὡς εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους δημοκρατικοὺς χρόνους, οὕτω ἐγίνετο συνεχῶς ἐν ταῖς μεγάλαις Μοναρχίαις, καὶ τοῦτο εὗρον πρὸ αὐτῶν οἱ Ἐνετοὶ ἐν Πελοποννήσῳ. Εἰς τὴν πολι-

(1) Κατὰ τὸ ἔτος 1681 ὑπῆρχον τ' ἀκόλουθα ταμεῖα καὶ εἰσοδήματα.

Πάτραι	43,053 Ῥεάλια.	
Καστελτορνέζι	35,543.	
Μεθώνη	28,875.	
Κορώνη	63,278.	
Γιαλάφα	7,658.	
Μονεμβασία	44,080.	
Ναύπλιον	37,077.	259,564 Ῥεάλια.

Εἰς τὰ ταμεῖα μετέβαινον φυσικῶς ὅλα, ὅσα εἰσεπράττοντο διὰ δέκατον καὶ βοσκήν. Ὅλοι οἱ ἀπολογισμοὶ δὲν συμφωνοῦν πρὸς ἀλλήλους. Κατὰ τὸν Ἔμον τὸ σύνολον ἦδη πρότερον ἔφθασε τὰς 280 χ. Ῥεαλίων, ἀλλὰ ἐπιεικῶς προτιμῶμεν τὴν ἀκριβεστέραν ἔκθεσιν.

(1) Bœckh. Staats haushaltung der Athener II. p. 383.

τείαν ἀνῆκον αἱ νομαί, ἥτις εἶχε τοὺς ἐκμισθωτάς· καὶ μετ' αὐτῶν συνεννοῦντο οἱ κτηνοτρόφοι. Βεβαίως σημαντικὸν ἀντικείμενον, καθότι ἡ Πελοπόννησος ἤδη τότε εἶχεν ὡς σήμερον πλοῦτον πολὺν ποιμνίων. Ἀλλὰ ἔλαβον καὶ ἐδῷ χώραν παρόμοιαι δυσκολίαι ὡς εἰς τὰς ἐνοικιάσεις τῶν δεκάτων, ἐπιπίεσις τῶν ὑπηκόων καὶ ζημία τῆς πολιτείας. Ὁ Ἔμος εἰσῆξε πάλιν ῥιζικὴν μεταῤῥύθμισιν. Διωργάνισε τέσσαρας ἐνοικιάσεις εἰς τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας καὶ κατώρθωσε, διάσημος οἰκία, δίδουσα ἐλπίδα ἀσφαλοῦς πληρωμῆς, ν' ἀναλάβῃ ἑκάστην τούτων. Τί συνέβη περαιτέρω δὲν εὑρίσκομεν, βεβαιόνει μόνον ὅτι ὁ διοργανισμὸς οὗτος εὐχαριστεῖ τοὺς ὑπηκόους καὶ ἀποβαίνει ὠφέλιμος εἰς τὸ ταμεῖον (1).

Πολὺ σημαντικώτερον ἀντικείμενον ἐσχημάτιζεν, ὡς ἕκαστος δύναται νὰ στοχασθῇ, τὸ ἅλας.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου προσφέρουν σημαντικὸν πλοῦτον θαλασσίου ἅλατος. Ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Θέρμιδος ἔφθανε μόνον νὰ καταβοῦν καὶ νὰ ἐξάξουν αὐτὸ διὰ κανίστρων πρὸς ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀμμώδους ἰσθμοῦ, ὅστις χωρίζει τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς λίμνης, καὶ ἦτον ἤδη χρήσιμον (2). Εἰς ἄλλα μέρη εὑρίσκονται πολλαὶ ἅλαι ἁλικαί. Οἱ Ἐνετοὶ ἔκλεισαν αὐτὰς καὶ μόνου τοῦ ἅλατος τῆς Θέρμιδος καὶ τῆς Καμινίτζης ἐν Ἀχαΐᾳ ἐπέτρεπον τὴν χρῆσιν. Κατὰ τοῦτο ἦτο διπλοῦς ὁ σκοπός.

Ἐπειδὴ ἡ Ἐνετία δὲν παρήγαγεν ἅλας καὶ ἔξωθεν ἠγόραζε τὸ ἀναγκαῖον, ἐδοκίμασαν νὰ εἰσάξουν τὸ ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ πληρώσουν. Διὰ τοῦτο διῃρέθη εἰς δύω εἴδη τὸ ἅλας τῆς Θέρμιδος καὶ τὸ καλλίτερον προσδιωρίσθη διὰ τὴν Ἐνετίαν. Ἔλλειψις κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Γριμάνης ἔλαβεν εἰς ἓν ἔτος 36 χ. κανίστρων τῆς καλλιτέρας ποιότητος καὶ 20,892 τῆς δευτέρας, πρὸς 120 λίτρας τὸ κάνιστρον. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι ἐν Ἐνετίᾳ δὲν ἤρεσε πολὺ τὸ ἅλας τῆς Πελοποννήσου. Εὑρίσκω ὅτι καταρχὰς ἐδοκίμασαν βελτίωσιν, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν γίνεται πλέον λόγος.

Ἐξ ἐναντίας ἡ πώλησις τοῦ ἅλατος ἐν Πελοποννήσῳ ἦτο πολὺ σημαντική. Ἡ δημοκρατία ᾠκειοποιήθη τὸ μονοπώλιον, εἶχε δὲ ὀκτὼ ἐνοικιαστάς, οἵτινες διῄρουν τὴν χώραν εἰς ὀκτὼ περιφερείας καὶ ἡ τιμὴ προσδιωρίσθη πρὸς δύω σολδία τὴν λίτραν.

Ὅσον καὶ ἂν ἦτο μετρία αὕτη ἡ τιμὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ μεγάλην κατάχρησιν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐπίσης ἀφθονίαν ἅλατος εἰς τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτοὺς παράλια καὶ ἔδιδον αὐτὸ εἰς μετριωτέραν τιμήν. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ κάτοικοι ἔφθανε νὰ καταβοῦν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ ἐφοδιασθοῦν ὅσον ἐχρειάζοντο (1). Ζημιούμενοι ἐκ τούτου οἱ ἐνοικιασταί, δὲν ἦτο θαῦμα ἂν ἐγίνοντο ἔνοχοι παρανομιῶν διὰ νὰ διατηρηθοῦν. Ἐπετράπησαν εἰς αὐτοὺς κατ' οἶκον ἔρευναι καὶ συνέβαινε ν' ἀντιποιῶνται ὡς λαθρεμπόριον τὸ εἰσαγόμενον ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας ἅλας. Ἀνυπόφορος ἐφαίνετο εἰς τοὺς κατοίκους ἡ ὑποχρέωσις νὰ λαμβάνουν τὸ ἅλας ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῆς περιφερείας, εἰς ἣν ἀνῆκον. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν δυσαρέσκειαι καὶ τὰ ταμεῖα δὲν ὠφελοῦντο περισσότερον. Τὸ εἰσπραχθὲν ποσὸν ἦτον ἄνευ ἀναλογίας, ὡς πρὸς τὴν ἐξόδευσιν, ἥτις ἔπρεπε νὰ εἶναι σημαντικὴ ἕνεκα τῆς μεγάλης κτηνοτροφίας.

Ἐν πολλοῖς βλέπομεν ποίου ἀποφασιστικοῦ φρονήματος ἦτον ὁ Γριμάνης, ὅστις καὶ ἐδῷ προέτεινε γενικὸν μέτρον. Ἤθελε νὰ ὑποχρεώσῃ ἑκάστην οἰκογένειαν ν' ἀγοράσῃ ἀπὸ τοῦ δημοσίου ὡρισμένον ποσὸν ἅλατος κατὰ τὴν ὑποθετικὴν ἀνάγκην. Ἐφοβεῖτο ἐντούτοις ἡ βουλή, μὴ διεγείρῃ διὰ τοιούτου βιαίου μέτρου τὴν γενικὴν δυσαρέσκειαν καὶ δὲν ἐνέδωκεν.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Γριμάνην ὁ Ἔμος ὑπέβαλε μετριωτέρας καὶ ἀθωοτέρας προτάσεις. Πρῶτον συνεβούλευσε νὰ ἑνώσουν εἰς μίαν τὰς ὀκτὼ ἐνοικιάσεις. Τοὐλάχιστον τοιουτοτρόπως δὲν ὑπῆρχε πλέον τὸ ἀτόπημα τῆς λεγομένης λαθρεμπορίας ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, καὶ ὁ χωρικὸς ἠδύνατο ν' ἀγοράζῃ τὸ ἀναγκαῖον, ὅπου εἶχε τὰς ὑποθέσεις. Ταυτοχρόνως παρετήρησεν ὁ Ἔμος, ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ καταβιβάσουν τὴν τιμὴν καὶ, ὅ,τι ἐφαίνετο ὅτι ἀποβάλλουν, θέλει ἀποδώσει ἡ γενικὴ ἐξόδευσις δι' ἄλλης ὁδοῦ.

Ἐν Ἐνετίᾳ εὗρον αὗται αἱ προτάσεις τὴν δεξίωσιν, ἧς ἦσαν ἄξιαι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πάντοτε διὰ τῆς συνήθους προνοίας καὶ βραδύτητος, προώδευσαν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ἐνοικιάσεων τοῦ ἅλατος. Εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἤθελον μόνον ἕνα ἐργολάβον· καὶ τοῦτο ἐνηργήθη ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ῥωμανίᾳ. Ἡ βουλὴ ἠρώτησε τὸν Λορεδανὸν, τί φρονεῖ περὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς τιμῆς, ὅστις ὅμως δὲν ἦτο τόσον ἀποφασιστικὸς ὡς ὁ Ἔμος. Ἐφοβεῖτο σημαντικὴν ζημίαν τοῦ ταμείου καὶ ἤθελε πρῶτον ν' ἀκούσῃ τὴν γνώμην τῶν ἐνοικιαστῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Λορεδανὸς ἐπενόησεν ἄλλο μέτρον, τὸ καλλίτερον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ δοθῇ.

Ὅτε προέκειτο νὰ πλειστηριασθῇ ἡ ἐνοικίασις Γαστούνης καὶ Καρυταίνης, ἠρνήθησαν οἱ ἐργολάβοι ν' ἀναδεχθοῦν ἐκ νέου τὴν ἐπιχείρησιν. Διεκήρυττον ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθοῦν, καθότι ὅλοι οἱ κάτοικοι κυρίως τῆς Καρυταίνης ἐρωδιάζοντο ἀλλαχόθεν. Πρὸς τούτοις οὐδεὶς ἄλλος ἐνεφανίζετο προθύμως.

Τότε προσεκάλεσεν ὁ Λορεδανὸς τοὺς προϊσταμένους τῆς διοικήσεως· ἐξέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπορίαν καὶ τῳόντι κατέπεισεν αὐτοὺς, συναινέσει τῶν προϋχόντων τῶν χωρίων, νὰ λάβουν κατὰ συνέχειαν δύω ἔτη, πρὸς 1200 Στάρα τὸ ἔτος, ἅλας τῶν ἐνοικιαστῶν τοῦ δημοσίου, τοῦτο δὲ τὸ ποσὸν ἔμελλε νὰ διανεμηθῇ εἰς τὰ χωρία κατὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ νὰ πληρωθῇ (1). Διὰ τὴν προκειμένην περίστασιν ἦτον ἀναμφιβόλως προσφορώτατον τὸ μέτρον. Οὐ μόνον ἐπέτυχεν ἡ ἐνοικίασις, ὅπως ηὔχετο, ἀλλὰ ἐχρησίμευεν ὡς παράδειγμα διὰ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ὁ Λορεδανὸς ἐλπίζει γενικὴν μίμησιν καθότι, ὡς λέγει « ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἔχει πολλὴν ἰσχὺν τὸ παράδειγμα. »

Κατά τινα τρόπον ἔμελλε νὰ πληρωθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ Γριμάνου, ὥστε ἑκάστη οἰκογένεια νὰ λάβῃ ὡρισμένον μέτρον ἅλατος παρὰ τοῦ δημοσίου. Ἤθελε πληρωθῇ ἐν τούτοις ἀλλέως, παρ' ὅπως ἐστοχάσθη. Οὐχὶ διὰ δυναστικῆς πράξεως, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἐγείρῃ παράπονα καὶ ἀντίστασιν, ἀλλὰ δι' ἐλευθέρας συμφωνίας, ἀσφαλιζούσης ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἔκβασιν καὶ ἐνισχυούσης τὰ δεσμὰ τῆς πολιτείας.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τέλη ἔγιναν τροποποιήσεις· διὸ αἱ ἐνοικιάσεις ὡρίσθησαν εἰς ἕκαστον κλάδον κατὰ τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας, καὶ ὁ Ἔμος ἐζήτησε πλήρη διαχείρισιν τοῦ μονοπωλίου τοῦ καπνοῦ (2)· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἔχουν ἱκανὴν σημασίαν, ὥστε νὰ ἐνδιατρίψωμεν.

(1) 'Ο φόρος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, erbatico e pascolo. Non mi avvanzerà qui giammai, λέγει ὁ Ἔμος, a ripetere, quale sia stata la regolazione, perchè tutto è presente alla memoria dell' eccmo. Senato, onde basterà qui solo aggiungere i due boni effetti che anno partorito queste massime, la concordia e consolazione dei sudditi con il notabile vantaggio della cassa.

(2) Gradenigo. S'osservano per gran portento della natura le saline che sono situate a Thermis nel territorio di Napoli di Romania, essendovi un stagro d' acqua salsa separato dal mare in una spiaggia larga tre passi incirca, in cui fermandosi superficialmente il sale nell' estate per la forza dell' ardor del sole senza verun impiego dell' arte, piombando poi di notte tempo al fondo, vi s' introducono le personne e l' estraggono con le coffe. Riesce di singolar bianchezza, ma non di tutta perfettione; mentre colandosi in quel stagno varii rivoli d' acque prodotti e dalle pioggie e sorgenti, conducendo seco nel corso qualche portione di terra da'campi coltivati che circondano le saline, le vanno atterrando, e nello stesso tempo debilitano la forza dell' acqua salsa con sommo detrimonio di quel importante prodotto. — Ricordarei riverentemente la diversione di quell' acque dolci in altra parte e di lasciar incolta quella poca porzione di terreno che vi sta contiguo, acciò restando sodata la terra non potessero le pioggie o altri accidenti moverla e condurla nel' stagno. Φαίνεται ὅτι ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν συμβουλήν.

(2) Emo. Il litorale del regno ne gela l'estate nelle parti grebanose una grande copia, del quale se ne provedono territorii intieri.

(1) Αἱ λέξεις τοῦ Λορεδανοῦ con comparto formato a bisogno di ogni villaggio.

(2) 'Ο Ἔμος ὑποβάλλει τὴν ἑξῆς διὰ τὴν διοίκησιν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς περίεργον πρότασιν· Che tutti i tabachi, che si raccolgessero nel regno, dovessero passare nelle mani dell' appaltatore pagando ai villici un tal prezzo obbligato, e questo pure venderlo alla minuta a valor limitato con quel vantaggio della compra che fosse creduto proprio. Τὸν περισσεύοντα καπνὸν θέλει μετὰ ταῦτα νὰ μεταφέρῃ εἰς Ἐνετίαν.

Περὶ τοῦ φόρου τῆς σταθμεύσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ θέλομεν εἰπεῖ μετὰ ταῦτα.

Ἂν προσπαθήσωμεν, νὰ εὕρωμεν πόσον συνεποσοῦντο αἱ πρόσοδοι συνάμα, θέλομεν ἀπαντήσει τοὺς πλέον διαφέροντας ὑπολογισμούς.

Ὁ καλὸς Γριμάνης, ὅστις πρῶτος κατὰ τὴν εἰρήνην ἐγνώρισε τὸ πλῆθος τῶν πόρων τῆς χώρας ταύτης, ὁρίθμει τὸ εἰσόδημα μέχρι 605,490 Ῥεαλ. Διϊσχυρίζεται ὅτι πολλὰ ἀντικείμενα δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ νομίζει ὅτι θέλει φθάσει ἡ πρόσοδος τὸ ἑκατομμύριον, ἂν ἀκολουθήσουν τὰς προτάσεις του.

Γνωρίζομεν ἤδη πόσον ἠπατήθη εἰς τοὺς ὑπολογισμούς. Τὸ τρίτον τούτων τῶν προσόδων ἦτο μόνον ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ εἰσπραχθῇ. Ὁ Ἔμος εὗρεν εἰσόδημα 400 χ. Ῥεαλ. Ἂν ἤθελε ν' ἀναβιβάσῃ αὐτὸ, ἐχρεώστει νὰ μετριάσῃ πρὸ πάντων τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Τέλος βεβαιόνει, ὅτι ἐκοπίασε πολὺ νὰ φθάσῃ τὰ 461, 548 Ῥεάλ.

Κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ μάρτυρος τούτου δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς βεβαίους αὐτοὺς τοὺς ἀριθμοὺς, οἵτινες σχηματίζουν τὴν βάσιν διὰ τὸ ἑξῆς. Κατὰ τὰ τρία ἔτη τῆς διοικήσεως τοῦ Λορεδανοῦ τὸ εἰσόδημα ἦτο·

1708	500,194	
1709	493,341	
1710	500,501	Ῥεάλ.

Τὸ περιπλέον ὑπὲρ τὰ ποσὰ τοῦ Ἔμου ἐξηγεῖται εὐκόλως, καθότι ἡ καλλιέργεια, τὸ δέκατον καὶ τὸ ἐνοίκιον τῶν διηνεκῶν ἐμφυτεύσεων καθημέραν ηὔξανον. Διὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μᾶς λείπουν ἀκριβέστεραι πληροφορίαι, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι τὸ εἰσόδημα ἔμελλε ν' αὐξήσῃ, καθόσον ὅλαι αἱ σχέσεις τῆς χώρας τακτικῶς ἐβελτιοῦντο.

Ἐκ τούτου τοῦ ποσοῦ ἐδαπανῶντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 250 χ. Ῥεαλίων τακτικῶς καὶ 30 ἐκτάκτως, εἰς μισθὸν στρατοῦ, ἐπισκευὴν φρουρίων καὶ λοιπά.

Εἶναι ἀπάτη νὰ νομίζωμεν ὅτι τὸ περισσεῦον ἐστέλλετο εἰς Ἐνετίαν. Ἡ διοίκησις ὅλων τῶν ὑπερθαλασσίων χωρῶν τῆς δημοκρατίας ἦτον εἰς στενὴν σχέσιν μετὰ τοῦ ταμείου τοῦ στόλου καὶ ὁ στόλαρχος ἐξήσκει ἄμεσον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς διοικήσεως. Μέχρι τοῦ Γριμάνου ἐλάμβανε συνεχῶς ἡ διοίκησις τῆς Πελοποννήσου ἐπιχορηγήσεις ἐξ αὐτοῦ τοῦ ταμείου, τώρα δὲ ἐπέστρεφε πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ περίσσευμα (1).

Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἀποκτωμένη εἰς τὴν Ἐνετίαν ὠφέλεια διὰ τῆς χρήσεως τῆς χώρας.

(2) 'Ο Λορεδανὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν οἰκονομιῶν αὐτοῦ καὶ προσθέτει· Col qual risparmio e coll' aumento sopradetto mi si facilito il modo di somministrar l' avanzo nel qual avevo trovato li presidii e la cavalleria, corrisponder all' armata più dell' assegnamento, e lasciar al successore più di reali 24m. Βλέπομεν ὅτι δὲν ἔστελλέ τι εἰς Ἐνετίαν.

Ὁ στόλος ὑπερασπίζετο τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκαθάριζε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν πειρατῶν.

Ἐμπόριον.

Βεβαίως ὑπῆρχον περιστάσεις, καθ' ἃς τὸ συμφέρον τῆς μητροπόλεως δὲν συνεφώνει ἐντελῶς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπαρχίας.

Τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου ἦτο μέχρι τοῦδε πολὺ εὐτελές. Ἀνταλλαγὴ ὑπῆρχε μετὰ τῶν γειτονευουσῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν μεταξὺ Μεσσηνίας καὶ Βαρβαρίας, Μονεμβασίας καὶ Ἀλεξανδρείας (Αἴγυπτ.), Ναυπλίας καὶ Ἀρχιπελάγους καὶ ὀλίγον μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Εὐκόλως νομίζει τις ὅτι ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς Ἐνετίας, κυρίως σημαντικῆς εἰς τὸ ἐμπόριον, ἔμελλε νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ τῆς Πελοποννήσου, ἥτις προσέφερε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα προϊόντα, ἔριον, βαμβάκιον, μετάξην, δημητριακά, ἔλαιον, σταφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία μακρὰν τῆς πληθύος καὶ τελειότητος, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε μετὰ ταῦτα, παρίσταται μόνον μεταξὺ ἄλλων—δέρματα (κορδοβάμε), κηρὸν καὶ λ. Τί δὲν περιεμένετο ἐκ τοιαύτης ἀφθόνου παραγωγῆς καὶ τῆς εὐτυχοῦς θέσεως τῆς χώρας ὑπὸ προσεκτικὴν καὶ ἐπιτηδείαν διοίκησιν ;

Ἐδῷ ἐντούτοις συνεκρούετο τὸ συμφέρον καὶ ἡ βελτίωσις τῆς χώρας πρὸς τὰς ἕξεις καὶ τὰς προλήψεις τῶν Ἐνετῶν.

Ἡ Ἐνετία μετεχειρίζετο τὰς κατακτήσεις κατὰ τὰ ἀξιώματα τῆς παλαιᾶς περὶ ἀποικιῶν πολιτικῆς, δηλ. ὅσον ἐδύνατο ἐζήτει νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν μητρόπολιν, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ ἐνεργῆται μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου.

Εἶναι φανερὸν, ὅτι ἂν τοῦτο τὸ σύστημα εἰσηγάγετο ἀμέσως ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπ' ἀρχῆς τὸ ἐμπόριον ἐξουδενοῦτο.

Τοῦτο ἔγινε γνωστὸν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀπέβη ὁ περιορισμὸς τοσοῦτον ἀνεκτέλεστος, ὥστε ἐδόθη ἄδεια.

Ἡ φύσις τῆς ἀδείας δὲν ἄφινε νὰ στερεωθῇ τὸ ἐμπόριον, διότι ἕκαστος ἐφοβεῖτο τὴν ἀνάκλησιν. Ἐβοήθησεν ἐν τούτοις καὶ ὅλοι οἱ ἁρμοσταὶ ἐζήτησαν ἐπιμόνως τὴν διατήρησιν αὐτῆς. « Ἡ κυρία πηγὴ τῆς » εὐπορίας, λέγει ὁ Γριμάνης, εἶναι τὸ ἐμπόριον καὶ » μόνη ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια προβιβάζουν αὐτό· » ἡ τελευταία ἤρτηται ἐκ τῆς κατὰ θάλασσαν ἀ- » κωλυσίας, ἡ δὲ πρώτη ἐκ τῆς πανταχόθεν ἀνεμ- » ποδίστου κυκλοφορίας τῆς μεταλλαγῆς. Τὰ τέλη » τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς προσφέρουν πολὺ » ἀνώτερον ὄφελος τῆς δεσμεύσεως τῆς συγκοινω- » νίας διὰ τῆς μητροπόλεως. »

Ἡ προσοχὴ διευθύνετο εἰς εὐκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας τῆς θαλάσσης, εἰς περιορισμὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐμψύχωσιν τῆς βιομηχανίας. Ὅλα ὅμως ἦσαν πρῶται ἀπόπειραι.

Ἐπὶ Γριμάνου ἐζήτησεν ὁ Ῥοβέλλης, ἀρχαῖος συνταγματάρχης, νὰ διοργανίσῃ ταχυδρομεῖα ἐσωτερικὰ, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν νήσων νὰ συνδέωνται μετὰ τῆς μητροπόλεως, ᾠκοδόμησεν ἐν Ναυπλίῳ, Κορίνθῳ καὶ ἀλλαχοῦ καταστήματα καὶ ὁπωσοῦν ἔβαλλεν εἰς ἔργον τὴν ἐπιχείρησιν· κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀπέθανε πρὸ τῆς ἐνάρξεως. Ἡ βουλὴ καὶ οἱ Ἁρμοσταὶ ἐφρόντισαν καὶ περὶ τούτου (1).

Ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο νὰ προάξουν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τὴν ὁποίαν εὗρον ἐδῷ μᾶλλον, παρὰ εἰς ἄλλα τουρκικὰ μέρη παρημελημένην.

Καταρχὰς εἰσήχθησαν κλήματα ἐκ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Ἠπείρου. Ἀνάξιον ἐφαίνετο εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, ἔχοντας πρόσφορον διὰ τὴν ἀμπελοφυτείαν γῆν, ν' ἀγοράζουν ἔξωθεν τὸν οἶνον (2). Κατὰ πρῶτον ἐφρόντισαν νὰ γίνουν νέαι φυτεῖαι καὶ ἤδη ὁ Ἔμος εὗρεν αὐτὰς τόσον προκεχωρημένας, ὥστε ἐν ὀλίγῳ ἔμελλον νὰ δώσουν πέραν τῆς ἀνάγκης (3). Παρῆλθεν ἐν τούτοις καιρὸς ἕως ὅτου τοὐλάχιστον οἱ ξένοι, οἱ ἐλθόντες μετὰ τοῦ στόλου εἰς Ναύπλιον καὶ τῶν στρατευμάτων, νὰ συνηθίσουν τὸν ἐγχώριον οἶνον. Διὰ νὰ ἐμψυχώσουν τὴν καλλιέργειαν καὶ χρῆσιν τοῦ ἐντοπίου, ἐπέβαλλον βαρὺ τέλος εἰσαγωγῆς ἐπὶ ξένων οἴνων. Εἶναι ὀφθαλμοφανὲς ὅτι ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ μεγάλη παραγωγὴ τῆς σταφίδος, ἥτις ἐχρημάτισε μετὰ ταῦτα τόσον ἐπωφελής (4).

(1) Informazione lasciata de Grimani al successore Mosto. L'ecmo. Senato, conosciuto il molto servizio che era per ritrarsene, commandò fossero estese le diligenze tutte per rinvenire persona capace di dar incaminamento all' effetto. Τὸ ταχυδρομεῖον ἐξηκολούθησε τοὐλάχιστον ἐν Κορίνθῳ.

(2) Πρὸ πάντων ὁ Γραδένιγος ἐπιμένει. Per mio riverentissimo parere crederei punto salutare da riffleitersi per la dispositione degli ordini, acciò fossero moltiplicate le viti, mentre per tal mancanza concorrendovi della Francia, regno di Napoli, Sicilia et Arcipelago molti bastimenti con vini, li vendono a prezzi rigorosi ed asportano dall' armate e dalle piazze in paesi stranieri somme rilevanti. Τὸ πεδίον τοῦ Νησίου συσταίνει ὁ Γραδένιγος διὰ ῥίζιον.

(3) Emo. Dopo l'acquisto si è dilatata la coltura delle viti a segno che fra pocchi anni ne fornirà oltre il bisogno.

(4) O Beaujour tableau du commérce de la Grèce I. p. 205. δίδει διεξοδικὴν περιγραφὴν τῆς καλλιεργείας τοῦ κλήματος καὶ τῆς σταφυλῆς. Διϊσχυρίζεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1580 μετήχθη ἐκ Νάξου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δὲν δύναμαι ν' ἀντιτείνω, διότι δὲν φανερόνει πόθεν ἐξάγει τὰς ἐρεύνας. Τοῦτο εἶναι βέβαιον ἐν τούτοις, ὅτι ὅτε εἰσῆλθον οἱ Ἐνετοὶ, ἡ ἀμπελοφυτεία ἦτον εἰς λυπηρὰν κατάστασιν καὶ ἡ σταφὶς ἀναφέρεται πολὺ ἐν παρόδῳ. Ὀλίγον ἐξοδεύεται τὸ προϊὸν τοῦτο εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ μεταφέρεται εἰς τὴν Ἄρκτον, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν. Ἡ ζήτησις ἔγινε σημαντικὴ κατὰ τὸν 18 αἰῶνα· καὶ τότε ὠφελήθη ὁ Τοῦρκος ἐκ τῆς ἀμπελοφυτείας, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ὁ Ἐνετός.

Καὶ τεχνουργίαν ἐσκέφθησαν νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ πρώτη σκέψις ἦτο πάντοτε νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς κατοίκους εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν, ἀλλὰ ἐνωρὶς συνέλαβον καὶ ὑψηλότερα σχέδια. Ὁ Γριμάνης ἔτρεφε τὴν ἐλπίδα δι' ἀνεγέρσεως καταστημάτων ἐν Πελοποννήσῳ νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν παρακμὴν, καθ' ἣν εὑρίσκετο ἡ μεταλλαγὴ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ὡς πρὸς τὰ προϊόντα τῆς Ἐνετίας. Ἐσκέφθη ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει προετιμῶντο τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Χίου, ἐνῷ ἡ μέταξα ἦτο τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐντεῦθεν μετεκομίζετο· ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὅτι ἠδύναντο νὰ οἰκειοποιηθοῦν τὴν παραγωγὴν κατορθόνοντες ἐν Πελοποννήσῳ ὑφάσματα ἀπαράλλακτα πρὸς ἐκεῖνα τῆς Χίου καὶ τότε ἠδύναντο νὰ τὰ πωλήσουν ἀναντιῤῥήτως εἰς μικροτέραν τιμήν. Οὐ μόνον ἔκαμε περὶ τούτου πρότασιν εἰς τὴν Βουλὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς προὔχοντά τινα τῆς Πελοποννήσου, ὅστις μετέβη δι' ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν Χίον, ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ φέρῃ τέσσαρας τεχνίτας εἰς Μεθώνην, ὑπεσχέθη δὲ νὰ προικοδοτήσῃ αὐτοὺς ἀκίνητα κτήματα (1). —Ὁ Γριμάνης ἀνεχώρησε, πρὶν ἐνεργηθῇ τὸ σχέδιον.—Ὀλίγον μετὰ ταῦτα εὑρίσκομεν ἐντούτοις νέους κατοίκους ἐκ τῆς Χίου ἐν Μεθώνῃ, συστήσαντας μεταξουργεῖα.

Ἦτο μόλα ταῦτα ἀκόμη μακρὰν τοῦ νὰ λάβουν πλήρη πρόοδον αὗται αἱ δοκιμαί. Τὰ τεχνουργεῖα τῆς Ἐνετίας ἐνωρὶς ἔδειξαν ζηλοτυπίαν κατ' ἐκείνων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐδόθη διαταγὴ νὰ φέρεται ἐκ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων τοὐλάχιστον τὸ ἔλαιον εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐκεῖ νὰ πωλῆται· εἰσήχθησαν δὲ καὶ ἄλλοι περιορισμοὶ τοῦ ἐμπορίου.

Ἐξ αἰτίας τούτου οἱ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἔμποροι, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εὑρίσκοντες ὅ,τι ἤθελον ἐπίσης καὶ ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἦσαν ὀλιγώτεραι στενοχωρίαι, ἐστράφησαν ἐκεῖ καὶ οἱ κάτοικοι ἐστερήθησαν τῆς ἐξοδεύσεως, τὴν ὁποίαν ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς Ἐνετίας δὲν ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ.

Ἡ δυσαρέσκεια ηὔξανε καὶ διότι ἐν Ἐνετίᾳ ἐδέχοντο τὸ χρυσοῦν νόμισμα (τζεκίνιον) εἰς ὀλιγωτέραν τιμὴν παρὰ ἐν Ἀνατολῇ.

Λίαν ζωηρῶς ὑπέβαλον περὶ τούτου παρατηρήσεις οἱ Ἁρμοσταὶ, πλὴν οὔτε τὸ σύστημα ἠδυνήθη ἐντελῶς νὰ ἐνεργηθῇ, οὔτε τ' ἀτοπήματα, ὅσα ἐντεῦθεν προέκυπτον, ἐθεραπεύθησαν.

(1) Conosciuto il gran bene che potria ritrarsene, non mancai di promoverlo, ma con circonspetta avvertenza, avendo con uno di quei primati ch'ebbe permissione di trasferirsi per qualche mesi a Scio, concertato che quatro di quei mastri in tal arte sfilassero ad uno ad uno senz' osservazione per trasportar il domicilio in Modon con certezza d'essere in conveniente maniera proveduti di beni.

Ἐν τοιαύτῃ μετεώρῳ θέσει ἦτο τὸ ἐμπόριον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐνετικῆς διοικήσεως.

Κοινότητες.

Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀποφύγουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδίων θεσμῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς ἀπαντῶμεν τῳόντι.

Ἐδυσχεραίνετο ἐντεῦθεν τὸ πρόβλημα, καθότι δὲν προέκειτο πλέον μόνον νὰ μεταχειρισθοῦν ἐπιτηδείως τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ ταὐτοχρόνως, ἂν κατωρθοῦτο ὁ τοιοῦτος σκοπὸς διὰ θεσμῶν τῆς Ἐνετίας, ἐνῷ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἠγνοεῖτο ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ τῆς χώρας.

Τὴν ἀρίστην ἔχων πρόθεσιν ὁ Μωρωζίνης ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐσχημάτισε διοργανισμοὺς πόλεων, ὅπως ἦτο σύνηθες ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ἐνετίας, καὶ ἐν πάσῃ κυριευομένῃ πόλει συνεκρότησε συνέδριον πρὸς ἐκλογὴν ἀρχῶν, καὶ διορισμὸν ὑπαλλήλων, ἀπολαμβάνον σημαντικὰ προνόμια (1).

Ἠδύνατο ν' ἀμφισβητηθῇ, ἂν ἦτο κατάλληλον τὸ μέτρον τοῦτο, καθότι διαφέρει νὰ προστατευθοῦν κεκτημένα δικαιώματα καὶ νὰ δημιουργηθοῦν προνόμια.

Ἐπὶ τῶν προνομιούχων παρατηροῦμεν εὐθὺς τὴν κλίσιν πρὸς καταδυνάστευσιν συμπολιτῶν, καὶ κώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως. Οὕτω ἐχρημάτισαν ἐπιτήδειοι νὰ οἰκειοποιηθοῦν ὠφελείας κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἐδάφους, διὰ τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα πολὺ αὐστηρῶς μετεχειρίσθησαν τοὺς κατὰ παράκλησιν κατόχους τῆς γῆς, ὥστε οἱ Ἁρμοσταὶ εἶχον ἐπ' αὐτῶν ἀτενὲς βλέμμα.

Ἐπίσης ἐγεννήθη παράδοξος ἄμιλλα μεταξὺ τῶν χωρίων. Ἕκαστος ἐζήτει νὰ εἶναι δημοκρατία ὁλόκληρος καὶ πᾶς πύργος, πᾶσα κώμη ἐζήτει ἐξαιρετικὰ δικαιώματα. Πολλὰ προσέφερον χρήματα, ὥστε νὰ ἔχουν ἐντὸς τῶν τειχῶν εὐγενῆ Ἐνετὸν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα δὲν εἶχον νὰ πληρώσουν (2).

Μόλις ἔπαυσαν αὐτὰς τὰς ἀταξίας οἱ Ἐνετοὶ, ἀποφασίζοντες νὰ μὴ χορηγῶνται εἰς κώμην δικαιώματα πόλεως, καὶ ἀμέσως ἐγεννήθη νέα ἀταξία ἐκ τῆς πρώτης.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἐνεγράφοντο εἰς τὰς πόλεις, οἰκειοποιούμενοι τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, μολονότι ἐκτὸς εἶχον κατοικίαν. Ἤθελεν εἶναι τοῦτο παράλογον, ἂν τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου δὲν ἀπήλ-

(1) Ὁ Γριμάνης προέτεινε περιορισμοὺς ὅλων τούτων τῶν προνομίων καὶ ἔπεμψεν ἔγγραφον περὶ τούτου εἰς Ἐνετίαν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδον.

(2) Emo. Poche furono te communità nel principio instituite dal sermo. Morosini; ma entrando facilmente negli uomini e piu che in tutti nei Greci la tentazione di sollevarsi sopra gli altri, ogni castello quasi, ogni terra trovò mezzi per erigersi in republica, tutto consecrando alla propria ambizione i pochi e rozzi abitanti.

λαττε προσωπικῶν βαρῶν, ὀχληρῶν εἰς τὸν χωρικὸν, οἷον τῆς σταθμεύσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ὁ Γριμάνης προσδιώρισεν ἀνὰ δεκαοκτὼ οἰκογενείας νὰ χορηγοῦν τροφὴν ἑνὸς στρατιώτου.

Διὰ ν' ἀποφύγουν κυρίως αὐτὴν τὴν ἀγγάρευσιν, ἡ γωνίζοντο τοσοῦτον ν' ἀποκτήσουν τὰ προνόμια τῆς πόλεως, καὶ ὅσον ηὔξανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν προνομιούχων, τόσον ἐπαχθεστέρα ἐγίνετο ἡ ἀγγάρευσις κατὰ φυσικὸν λόγον.

Μόνοι ἔμενον οἱ ἐνδεέστατοι καὶ κατεσυντρίβοντο ἐξ ὁλοκλήρου (1).

Δικαίως εἰς ἄνδρα, ὁποῖος ἦτον ὁ Ἔμος, ἐφαίνετο ἀνυπόφορος ἡ κατάχρησις. Διέταξεν ἀπολύτως νὰ φέρουν ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν τὴν ἀγγάρευσιν καθόσον εἶχον κατοικίαν ἐκτὸς τῶν πόλεων· καὶ ἡ Βουλὴ εἶχε συλλάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ καθυποβάλλῃ συγχρόνως καὶ τοὺς κατοίκους τούτων.

Αἱ πόλεις ἐπέμενον εἰς τὰ οἰκεῖα προνόμια, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο πλέον ν' ἀφαιρεθοῦν, ἀφοῦ ἐδόθησαν, καὶ ἔκαμναν τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν τῶν προσελθόντων ἔξω κατοίκων, οἵτινες ἐνεγράφησαν μετὰ τὴν διάταξιν τῆς ἀγγαρεύσεως καὶ ἑπομένως δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ὁ Λορεδανὸς ἐνόμισε τολμηρὸν νὰ καταργηθῇ προνόμιον καὶ ἐκ δευτέρου ἔπεμψεν εἰς Ἐνετίαν τὰς παρατηρήσεις τῶν πόλεων.

Ἐξ ἐναντίας ἔπαυσε παρευθὺς τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἐζήτει νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς χωρικοὺς τὸ βάρος ἐλαφρότερον, μάλιστα τοὺς ἀπήλλαξε τῆς ὑποχρεώσεως νὰ χορηγοῦν ἄχυρα καὶ ξύλα καύσιμα. Τώρα τοὐλάχιστον ἦσαν περιωρισμένα τὰ προνόμια, προσδιωρισμένον τὸ ποσὸν τῶν πόλεων, καὶ μόνοι οἱ πραγματικῶς πολῖται μέτοχοι δικαιωμάτων ἀστικῶν καὶ, ἂν ἐν γένει ὁ διοργανισμὸς τῶν κοινοτήτων προσέφερε πολιτικὸν ὄφελος, ἠδύνατο τώρα νὰ χορηγήσῃ αὐτὸ ἄνευ γενικῆς βλάβης.

Διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης.

Περίεργον εἶναι πῶς διαμιᾶς ἀνεπτύχθη ἀστικὴ ὑπεροψία μετὰ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν, ὅστις ἴσως ἐπέτρεπε προσωπικὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνώριζε βαθμοὺς καὶ πολιτικὰς διαφοράς. Τὴν αὐτὴν παρίστανον ἀντίθεσιν αἱ βιαιότητες τῆς τουρκικῆς διαχειρίσεως τῆς δικαιοσύνης, ἀγνοούσης πᾶσαν διαδικασίαν, καὶ ὁ νέος διοργανισμὸς, ὅστις διήγειρε παρευθὺς ἀπίστευτον πάθος διὰ δίκας καὶ δικαστικὰς διενέξεις.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ σύστημα τῆς Ἐνετίας πολὺ συνετέλει εἰς τοῦτο. Οἱ εὐγενεῖς, ἐπιτετραμμένοι τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης, ἐννοοῦσαν ὀλίγον. Ἡ Βουλὴ τῶν δέκα ἀπήτει νὰ φέρουν μεθ' ἑαυτῶν γραμματεῖς ἔχοντας γνώσεις καὶ καλὴν διαγωγήν· ἀλλὰ ἐν γένει ἤρχοντο μόνοι καὶ ἐδέχοντο τὸν πρῶτον τυχόντα (1).

Οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες περιέπεσαν εἰς χεῖρας τούτων τῶν γραμματέων καὶ τῶν μικρῶν δικηγόρων, οἵτινες ὡσεπιτοπλεῖστον ἤρχοντο διὰ τῶν ἰονίων νήσων, ἦσαν δὲ ἀμφότεροι λίαν παραπλήσιοι καὶ μὴ δυνάμενοι ἀλλοῦ νὰ προοδεύσουν, κατέφευγον ἐδῶ ἢ διὰ ἔγκλημά τι. Οἱ δικηγόροι ἀνεθέρμαινον παλαιὰς ἀπαιτήσεις, ἔφερον σοφίσματα καὶ συνέπλεκον τοὺς ἀμαθεῖς εἰς δίκας, τὰς ὁποίας ὁ γραμματεὺς παρέτεινε κατ' ἀρέσκειαν (2).

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἠκολούθουν εὐχαρίστως αὐτὴν τὴν ἀταξίαν. Φιλόνεικον ἔθνος, λέγει ὁ Ἔμος, ἐν τῇ ἐκδικήσει ἀνηλεὲς, καὶ ἀκάματον εἰς ἐρεσχέλους προφάσεις. Ὅλα περιεπλέκοντο εἰς πικρὰς καὶ ἀδιεξόδους ἐριδομαχίας.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο πολὺ φυσικόν. Οἱ πλουσιώτεροι, οἵτινες εἶχον νὰ ἐξοδεύσουν περισσότερα, συνήθως ἐκέρδαινον τὴν δίκην καὶ μὴ φοβούμενοί τι, ἄφινον εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὴν ἐκδίκησιν τὸν χαλινὸν, ὥστε αἱ καταπιέσεις ηὔξανον σημαντικά.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐζήτουν νὰ παύσουν αὐτὰ τὰ ἀτοπήματα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον των ἦτο πολὺ δύσκολον. Ἀνάγκη ὑπῆρχε νόμων καὶ ἀνθρώπων καλῆς προαιρέσεως.

Εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ὑπῆρχον θέσμια καὶ αἱ προγενέστεραι ἀποφάσεις ἐχρησίμευον ὡς κανὼν εἰς τὰς νέας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οὔτε θέσμια οὔτε ἐμπειρία ὑπῆρχον.

Κατέγιναν νὰ εἰσάξουν θέσμια καὶ νὰ ὑποβάλλουν τὴν ἐκλογὴν τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων εἴς τινας ὅρους ἐγγυωμένους τὴν εὐθύτητα, πρᾶγμα τόσον σπουδαῖον διὰ πᾶσαν κυβέρνησιν, ὅσον ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν ὑπαλλήλων ἤρτηται ἡ δυσαρέσκεια ἢ ἡ εὐχαρίστησις τῶν ὑπηκόων (3). Πρὶν ὅμως ἐκτελεσθῇ τοῦτο, τὸ πᾶν ἐκρέματο ἐκ τοῦ γενικοῦ Ἁρμο-

(1) Emo. L' aggravio, con la copia al sommo estesa dei aggregati alla cittadinanza, era caduto sopra pochi e questi affatto impotenti, onde divenne anche intolerabile.

(1) Corner. Vedo ad ogni modo de' represantanti comparir alla carica o senza ministro o con ministro tolto dalle isole, che poi ponendosi a spaleggiare li adderenti e loro traffichi causa il danno e la mormorazione de' sudditti.

(2) Grimani. Fomentavano i forestieri indiscreti o gli isolani accorti i litigi e cavilli, e approffitandosi esorbitantemente dell' ignoranza de' popoli e protraendo ad arte l'espedizioni o invilupandole in maniera che talvolta più rilevavano le spese che l'importar della causa.

(3) Corner. Fu parto della sovrana sapienza il decreto d' astringere i ministri a giurar le cancellerie e dar le piezzarie solite, che rimase applaudito da ogni genere di persone, considerandosi questo per l'unico freno all' estorsioni che venivano praticate.

στοῦ. Ὁ Γριμάνης διηγεῖται πόσον ἐκοπίασε περιηγούμενος τὰς ἐπαρχίας, πόσον ἡμέραν καὶ νύκτα ἤκουεν ἐκθέσεις, ἀπεφάσιζε καὶ ἐτιμωροῦσε, καὶ πόσον ἤθελεν εἶναι εἰς τοὺς ὑπηκόους ἐπιθυμητὸν, ἄνευ τῆς διεξοδικότητος τῶν γραφέων καὶ δικηγόρων, καὶ ἰδίως διὰ τὰς μυστικὰς δαπάνας, αἵτινες δὲν ἔχουν ὄνομα, ἀλλὰ εἶναι αἱ βαρύτεραι, νὰ τελειόνουν τὰς ὑποθέσεις (1). Οὕτω ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους δὲν εὑρίσκομεν πλέον τῶντι τὰ παράπονα. Ἐντούτοις τὰ ἀτοπήματα διήρκεσαν βεβαίως εἰσέτι, καθότι εἶχον ἀνάγκην ἄλλης θεραπείας ἢ τῆς δοθείσης.

Γενικὴ ἀσφάλεια.

Ἐπιεικῶς ἐρωτῶμεν ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων, ἂν οἱ Ἐνετοὶ ἐπέτυχον νὰ κρατοῦν καθαροὺς τοὺς δρόμους καὶ νὰ προστατεύουν εἰσέτι τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν.

Ἡ φύσις τῶν πραγμάτων συνεπέφερεν ὥστε καταρχὰς ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία. Μετανάσται παντὸς εἴδους κατέλαβον ὁδοὺς, ἐλήστευον τοὺς διαβάτας καὶ ἥρπαζον ἰδιωτικὴν καὶ δημόσιον περιουσίαν. Ὁλόκληροι συμμορίαι, Ῥουμελιῶται, Πελοποννήσιοι, λειποτάκται τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, συνῆλθον καὶ ἀντεστάθησαν εἰς τὴν δημόσιον δύναμιν. Ὅτε διωργάνισαν τοὺς ἀγροφύλακας (meidani), ἕνεκα τῆς γενικῆς ἐλλείψεως πάσης ἀσφαλείας, οἱ φύλακες μετείχοντο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι βιαιότητας (2).

Ὁ Γριμάνης εὗρε μόνον μέσον ἐναντίον τοσαύτης ἀταξίας τὴν μετὰ τῶν χωρίων συνεννόησιν.

Αὐτὰ ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηροῦν τὸ ἴδιον ἔδαφος καθαρὸν κακούργων καὶ νὰ συμμερίζωνται καὶ ἀποζημιόνουν τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην. Εἰς τὸν Ἁρμοστὴν ἔδωκαν ἐγγύησιν καὶ μετεχειρίσθησαν τὰ διανεμηθέντα ὅπλα, διὰ νὰ ἑνωθοῦν ὑπὸ ἕνα ἀρχηγὸν κατὰ τῶν φαυλοβίων (malviventi). Ὅπου ἐπρόκειτο νὰ φυλάξουν δεινὰς θέσεις καὶ διὰ τὸ μὴ ἀσφαλὲς περιβόητους, ἐλαμβάνετο τέλος παρὰ τῶν διαβατῶν (3).

(1) Grimani. Io non ho mancato di trasferirmi in tutte le parti e terminar un cosi lungo giro anche nei rigori del verno senza riguardo ad incommodi o patimenti, etc.

(2) Grimani. Rare volte fu fermato un ladro che non fosse meidano.

(3) Ὁ Γριμάνης ἀναφέρει μίαν περίπτωσιν μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως καὶ διεξοδικότητος. Al passo di Macriplai in Messenia, ch' è continuatamente frequentato perchè apre la communicazione a tutte l' altre provincie, ed altretanto pericoloso perchè s' estende in bosco con angusti e difficili sentieri, come sotto Turchi erano i villaggi contigui tenuti di guardarlo e col tocco di tamburo avvertir le persone quando le strade eran insidiate, per il che godevano l' esenzioni oltre quanto gli era permesso riscuotere da ogni passagero;io con la voluntaria offerta de' villaggi circonvicini e col vincolo delle piezzarie ho loro ingiunto l'incarico di' custodir il passo medesimo in numero di sin ottanta e più ancora se il bisogno lo ricercasse, senza però averle accordata esenzione imaginabile, ma la sola mercede di due gazette per ogn' uno a cavallo e quattro per ogni uomo; con chè si è assicurato il transito e rimessa la libertà del comercio senza aggravio alcuno di Vra. Sà.

Διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς λῃστὰς ἀνίχνευσεν ὁ Γριμάνης τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε μετεχειρίσθη ὁ Πάπας Σίξτος κατὰ τῶν κακούργων. Τοὺς διήρεσε μεταξύ των, συνεχώρησε τοὺς μετανοοῦντας, ἔθεσε τιμὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν σκληρογνωμόνων καὶ κατέπεισε διὰ καλῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν πλησίον τουρκικῶν ἀρχηγῶν νὰ ματαιώσῃ τὴν φυγὴν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἐπέτυχε πρὸς τούτοις νὰ παύσῃ τὰς μεγάλας λῃστείας, πραττομένας ἀναφανδόν.

Μεταγενεστέρως εὑρίσκομεν πολὺ εἰρηνικωτέραν καὶ ἀποχρώντως ἀσφαλῆ κατάστασιν. Ὁ Λορεδανὸς νομίζει ὅτι ἀρκεῖ νὰ δειχθῇ αὐστηρὸς εἰς τὰς παρεμπιπτούσας περιστάσεις καὶ δίδει παράδειγμα τῆς αὐστηρότητος ταύτης.

Οἱ χωρικοὶ Ἰσαρίου, Βόστας καὶ Γουσχωρίου, ἐγκαυχώμενοι εἰς τὴν δύσβατον θέσιν τῶν χωρίων ἐπὶ τῶν ὀρέων, κατελήστευον καὶ κατέσφαττον ἐν Μεσσηνίᾳ· οὐδὲν ὠφέλησεν, ὅτι ἐστερήθησαν τῶν κορυφαίων, ὅθεν ὁ Λορεδανὸς ἀπεφάσισε τὴν ἐκτόπισιν εἰς τὸ πεδίον τῆς Καρυταίνης δίδων τόσον ἔδαφος, ὅσον εἶχον ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ἐτοποθέτησε πλησίον τάγμα λογχοφόρων πρὸς φύλαξιν.

Ἐν γένει ἔγινε τόση ἡσυχία, ὥστε πάλιν ἀποκατεστάθησαν οἱ ἀγροφύλακες (meidani) καὶ αὐτὴ ἡ προφύλαξις ἤρκει ἐντελῶς.

Ὁ Σαγρέδος βεβαιόνει ὅτι διώκησεν ἐν ἄκρᾳ ἡσυχίᾳ καὶ δὲν εὗρεν ἀφορμὴν νὰ ἐφαρμόσῃ ἐκτάκτους ποινάς.

Μανιάται.

Ἐδῶ εἶναι ἤδη τόπος νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ Μανιατῶν, οἵτινες πολλάκις ἐθεωρήθησαν ὡς λῃσταὶ καὶ ἐν γένει καθίστανον περὶ ἑαυτοὺς ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐπικινδύνους.

Δὲν θέλω νὰ ἐρευνήσω τὴν προγενεστέραν ἱστορίαν καὶ τὴν λακωνικὴν καταγωγὴν των διὰ τόσων μεταβολῶν τῆς παγκοσμίου τύχης· καὶ ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς αὐτοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους πολὺν χρόνον κατὰ συνέχειαν ἐπλήρωναν χαράτζι, ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ διατηρήσουν ἐσωτερικήν τινα ἀνεξαρτησίαν.

Κατὰ πρῶτον περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ιϛ'. αἰῶνος εὑρίσκομεν αὐτοὺς ἀπολαμβάνοντας ἀληθῆ ἀνεξαρτησίαν.

Τότε ὅτε οἱ Μαυροβουνιῶται, οἱ Κλεμεντινοὶ καὶ τόσα ἄλλα ἐθνάρια σλαβικῆς καὶ ἀλβανικῆς καταγωγῆς ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ὀθωμανῶν Σαντζακβέϊδων καὶ Τιμαρλὶ, ἠκολούθησεν τὸ αὐτὸ παράδειγμα καὶ οἱ Μανιάται.

Ἔπαυσαν τουτέστι νὰ πληρώνουν τὸ χαράτζι, συνέδεσαν μυστικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἀπέκτησαν ὅπλα. Ὡς λέγει Ἐνετός τις πλοίαρχος, κατὰ τὸ ἔτος 1615 ἠρίθμουν περίπου 6000 ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ φέρουν ὅπλα· αὐτὸς βεβαιόνει ὅτι 5000 ἐξ αὐτῶν εἶχον ξίφη καὶ πυροβόλα, χίλιοι δὲ τόξα (1).

Τότε ὡς καὶ μετὰ ταῦτα δὲν εἶχον γενικὸν ἀρχηγόν, ὑπῆρχον ὅμως τινὲς κορυφαῖοι ὑπερέχοντες καὶ ἡ Μάνη εἶχεν ἤδη σχέσεις μετὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐνετοὶ καὶ Ἱσπανοὶ συνηγωνίζοντο νὰ τοὺς κερδήσουν καὶ ἀντενήργουν, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ πράξῃ τι ὑπὲρ τῶν Μανιατῶν.

Ποσάκις οἱ Μανιάται ἐπολέμησαν περὶ ζωῆς κατὰ Ὀθωμανῶν! ποτέ μεν νικηταί, ποτέ δε νικώμενοι, πάντοτε ἦσαν ἐν ἐπαναστάσει. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα εὑρίσκομεν αὐτοὺς ἀνηλεεῖς πειρατάς· οὐαὶ εἰς τὸ σκάφος, τὸ προσεγγίζον τὰ παράλια αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ οἱ καλόγηροι, μονάζοντες ἐν τοῖς σπηλαίοις τῆς παραλίας ἢ τῶν ὑψηλῶν βουνῶν, ὡδήγουν εἰς ἁρπαγήν. Λαμβάνουν ἀπόφασιν ἐπὶ τέλους σπουδαίαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἀνεγείρουν φρούρια πρὸ τῆς χώρας, ἐνῷ δὲ ἑτοιμάζονται νὰ μεταναστεύσουν μέρος τῶν Μανιατῶν, πάλιν ἐπέρχονται συνδυασμοί, οἵτινες χορηγοῦν κρείττονα εὐκαιρίαν· ἡ μακρὰ διάρκεια τοῦ κρητικοῦ πολέμου, ὅστις ἐπησχόλει ὅλους μακρὰν τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλλάδα Ὀθωμανούς, ἦτον εὐτυχία διὰ τοὺς Μανιάτας καὶ, ὡς εἴδαμεν, εἶχον μέρος εἰς τὰς πρώτας νίκας τῶν Ἐνετῶν ἐν Πελοποννήσῳ.

Τοῦτο ἔδιδεν εἰς τοὺς Μανιάτας ἐλευθερωτέραν καὶ ἀνεξαρτητοτέραν θέσιν ἀπέναντι τῶν Ἐνετῶν. Ἦσαν ἐλεύθεροι φόρων, ὅσους ἔφερεν ἡ λοιπὴ χώρα, καὶ αὐτῶν τῶν δεκάτων καὶ ἐν γένει ἐπλήρωναν μικρὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν Μακτοῦ, ὡς ἀναγνώρισιν τῆς κυριαρχίας. Τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν ἁρμοστῶν ἀνεγνώριζον καθόσον μόνον ἤρεσεν εἰς αὐτούς (2).

Ἡ διοίκησις τῶν Ἐνετῶν ὑπέφερεν ἐκ τούτου τινὰς δυσαρεσκείας. Πρῶτον διότι καὶ οἱ γείτονες ἀπῄτουν τὰ προνόμια καὶ ὁ Γριμάνης ἐκοπίασε πολὺ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ δεκάτου ἐκ τῶν πέριξ χωρίων Μαντίνας, Σέλινα, Ἰανίτζα, τὰ ὁποῖα τῳόντι εἶχον λάβει τὰ ὅπλα μετὰ τῶν Μανιατῶν, μάλιστα ὑπεχρεώθη, ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς πάσης ἄλλης χορηγήσεως καὶ τὸ δέκατον μετηλλάχθη ἀμέσως εἰς ἔγγειον εἰσφορὰν πληρονομένην εἰς χρήματα, ἀλλέως δὲν συγκατένευον ποτὲ οἱ προύχοντες.

Τὸ δεύτερον καὶ κύριον ὅμως ἦτον, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ πολλάκις ἐν Μάνῃ δὲν εὕρισκον ὑπακοήν. Οἱ Μανιάται δὲν ἔπραττον μόνον λῃστείας ἐκτὸς τῆς ἰδίας περιφερείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους κατὰ συνέχειαν ἐμάχοντο. Ἦσαν διῃρημένοι εἰς φατρίας, ὁλόκληρα γένη κατεστράφησαν καὶ ἐξωλοθρεύθησαν χωρία, καὶ οἱ Ἐνετοὶ δὲν εἶχον δύναμιν νὰ διαχειρισθοῦν τὸ δίκαιον καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἐλευθέρας φυλῆς. Οἱ προσκαλούμενοι δὲν ἐνεφανίζοντο, ἢ οἱ καταδικαζόμενοι εἰς ἐξορίαν οὐδέποτε ἔφευγον ἐκ τῆς χώρας καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν νόμων ἠρέθιζεν εἰς νέας βιαιοπραγίας.

Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἀπεφάσιζον τὴν χρῆσιν τῆς βίας, καθότι οἱ Μανιάται εἶχον πολλὰς ἐκδουλεύσεις καὶ ἡ ἔκβασις ἐντὸς τῶν βουνῶν ἦτον ἀμφίβολος. Ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ὅλα δι' ἐπιτηδειότητος καὶ συνετῆς μεγαλοψυχίας.

Μεταξὺ τῆς ἀγρίας συγκρούσεως τῶν φατριῶν ὁ Γριμάνης παρενέβη καὶ εἶναι ἀξιοπέρεργον νὰ μάθωμεν παρ' αὐτοῦ, τί ἔπραξεν. « Ἔλαβον θέσιν, λέγει, » ἥτις ἐξ ἑνὸς μέρους ἀνήγγελλε παράβλεψιν, ἐξ ἄλ- » λου αὐστηρότητα καὶ ταυτοχρόνως περιεστοιχί- » σθην μεθ' ὅλης τῆς λαμπρότητος τοῦ ἀξιώματος. » Ἄνευ ἀντιστάσεως ἦλθον πρὸς ἀπάντησιν ἐκ τῶν » μυστικωτέρων κρυψανῶν. Δὲν μ' ἐφάνη ἁρμόδιον » νὰ τιμωρήσω πολλοὺς, διότι πραγματικῶς ἦσαν » ὅλοι ἐπίσης ἔνοχοι· μὲ ἤρκει νὰ κατευνάσω τὰς δι- » χονοίας, νὰ πείσω αὐτοὺς ν' ἀποδώσουν ἀμοιβαίως » ὅ,τι ἥρπαζον ἀπ' ἀλλήλων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὴν » λαφυραγωγίαν, τὴν ὁποίαν ἔπραξαν ἐπὶ γαλλικοῦ » πλοίου πρὸ ὀλίγου. Διὰ μεγάλων ἐγγυήσεων ἐξη- » σφαλίσθην περὶ τῆς περαιτέρω ὑπακοῆς αὐτῶν, καὶ » οὕτω ὁ τόπος, ὅστις ἦτο καταρχὰς ὁ ἀνησυχώτε- » ρος, ἔγεινεν ἐν συντόμῳ ὁ ἡσυχώτερος ὅλων.»

Ὁ Λορεδανὸς εἶχεν ἄλλην δυσκολίαν μετ' αὐτῶν. Ἡ πληρωμὴ τῆς πρὸς ἀναγνώρισιν ποσότητος εἶχε διακοπῆ πολλάκις, ἐντούτοις πάντοτε εἶχε χώραν. Ἐπὶ τέλους τινὲς προεστῶτες ἀνεκάλυψαν, ὡς ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ προνόμιον, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωρωζίνης, ἀπήλλαττεν αὐτοὺς πάσης χορηγήσεως, ἑπομένως καὶ αὐτῆς. Ὅλοι οἱ κορυφαῖοι τῶν κοινοτήτων κατεπείσθησαν εὐκόλως καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐξακολουθήσουν πλέον. Ὁ Λορεδανὸς ἐγνώρισεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἄλλο μέτρον, εἰμὴ τῆς πρᾳότητος καὶ συμβιβαστικόν (1). Βεβαιόνει, ὅτι μόνον διὰ φιλικῶν καὶ ἐπιτηδείων τρόπων καὶ κυρίως διὰ τῶν συμπαθειῶν τοῦ Νικολάου Μέλι, ἁρμοστοῦ τῆς ἐπαρχίας, κατώρθωσε τὸν σκοπόν. Εἶναι τῳόντι πολὺ, ὅτι ἐπέτυχεν. Οἱ Μανιάται ἐπείσθησαν περὶ τῆς ἀδίκου ἀπαιτήσεως αὐτῶν, καὶ ἐζήτησαν συγχώρησιν, ἐπλήρωσαν δὲ τὰ καθυστερούμενα, καὶ ὑπεχρεώθησαν διὰ τὸ ἑξῆς. Τὸ ἔγγραφον περὶ τούτου, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν προεστώτων, κατετέθη εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Λακωνίας.

---

(1) Relazione di Antonio Ciuvrano, capitano delle galere di guardia all' isola di Corfù 1615. 18 Marzo (Archivio Veneto) Βεβαιόνει ὅτι ἔλαβαν τὰ ὅπλα — ricevute da pochi anni in qua parte dalle galere di ponente — parte comprate da chi gli ha comprate da Venezia. 1612 ἦλθε μὲ Ἱσπανικὴν ἐντολὴν ὁ Βαλδοβῖνος δὲ Μόντε καὶ ἔφερεν εἰς αὐτοὺς χρήματα· μετολίγον ὁ Ἱππότης Ἰάκωβος, ὅστις ἔμεινεν ὀλίγον χρόνον ἐν Οἰτύλῳ καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἀνέγερσιν φρουρίου εἰς ἕνα τῶν λιμένων αὐτῶν, κατόπιν δὲ ἦλθεν ὁ Κιουβράνος, ὅστις ἔδωκε νὰ ἐννοήσουν ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ ἔρχονται μετὰ κολακευτικῶν λόγων, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα θέλουν κυβερνήσει διὰ σκληρᾶς καὶ βαρέας πράξεως, τοὺς συνεβούλευσε δὲ ὡς ἐκφράζεται a vivere quieti per non irritare il gran Signore alla loro ruina. Ὅτι οἱ Μανιάται ἐβοήθησαν τοὺς Ἐνετοὺς κατὰ τὸ 1570 προσβαλλόντας τό Κάστρον τῆς Μάνης (ὡς λέγει ὁ Μάνσος. Sparta III. 11. 142) ὁ Παρούτης δὲν ἀναφέρει.

(2) Molino. Possedono in figura apparente il genio feroce e dedito all' armi, ma in essenza mi fu permesso discernerli versati nella rapacità e continuate rapine, coprendosi col manto della bravura per soggettar in mentita guisa i più vili al timore e ritraer dalla codardia il divisato vantaggio· dovendo però aver luoco quella verità, che è madre dell fatto, dirò che a misura delle premure li trovai sempre pronti e disposti verso la carica, che debolmente sostenevo ; onde per la pratica concessami da lunga esperienza suppono fermamente, che la fedeltà loro in qualità de' sudditi della Sta Vra si estenda, a quella misura che seco porta l' interesse che li circonda, nè muteranno opinione, quando vedano la situazione loro non mai capace per cambiar aspetti. — Grimani. Più d' ogn' altra provincia trovai in iscompiglio la Maina, ch' indomita sin sotto Turchi poteva dirsi emancipata dall' ubidienza di Vra Sta.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps par M. Guizot. Paris 1861 tom. 4me. Ἤτοι ὑπομνήματα πρὸς χρῆσιν τῆς συγχρόνου ἱστορίας ὑπὸ τοῦ Κ. Γιζώτου. Παρίσιοι 1861 τόμ. Δ.

—

Τῶν πολυτιμοτάτων τούτων ἀποκαλύψεων ἐξεδόθη πρό τινος καὶ ὁ τέταρτος τόμος, περιλαμβάνων τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ συγγραφέως ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι τοῦ 1840 ἔτους. Καὶ ἐν αὐτῷ διακρίνονται, εἰς ὑπέρτερον ἴσως μάλιστα βαθμὸν, ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ προτερήματα τοῦ λόγου ἃ ἀπαντῶνται εἰς πάντα τὰ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Κ. Γιζώτου, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τρεῖς προηγουμένους τόμους τῶν ἀπομνημονευμάτων, φράσις σύντονος καὶ συνεσφιγμένη, ἀπεικονίζουσα βαθεῖαν φρένα καὶ ἐμβριθῆ, τέχνη, σαφήνεια καὶ χάρις περὶ τὴν ἔκθεσιν εἴς τινα μέρη μέχρι περιπαθείας χωροῦσα, καὶ λόγος πολλάκις ἀποφθεγματικὸς, ἰσχυρὰς πεποιθήσεις ἐμφαίνων, ἃς ἐνεπέδωσε μελέτη καὶ πεῖρα.

Ἀλλ' ὅ,τι μᾶλλον τῆς φιλολογικῆς ἀξίας ἐνδιαφέρει τὸν σπουδαιολογοῦντα ἀναγνώστην, εἶναι ἡ εἰλικρίνεια ἥτις ἐμφαίνεται καθ' ὅλην τὴν συγγραφὴν περί τε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν πράξεων τοῦ πρωταγωνιστοῦ, καὶ περὶ τὴν κατάδειξιν τῶν κινησάντων αὐτὰς ἐλατηρίων. Εἰς τὴν εὐθύτητα τῶν ἰδίων προθέσεων ἐρειδόμενος ὁ ἀκέραιος πολιτικὸς ἀνὴρ, ἀπαξιοῖ τὰ τεχνάσματα πρὸς ἀπόκρυψιν καὶ τῶν ἐσχάτων μυχῶν τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως, οὐδ' ἀναμάρτητον θέλει νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν, οὐδ' ἥρωα στωϊκότητος καὶ ἀναλγησίας, ἀνώτερον πάντων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. « Γνωρίζω, λέγει που (α), τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οὐδὲ τῆς ἐμῆς ἐξαιρουμένης, ὥστε ν' ἀρνηθῶ ὅτι αἰσθήματα φιλαυτίας δύναται ν' ἀναμίγνυνται εἰς τὰς θεωρίας ταύτας τὰς περὶ δημοσίου συμφέροντος. Ἡ ἰδιοτέλεια ἔχει τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ παρεισδύῃ καὶ εἰς τὸν εἰλικρινέστερον πατριωτισμόν. Καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἔργον ἁγίων, ἀλλ' ἔχει ὑποχρεώσεις καὶ σκοτεινὰ μέρη, ἃ ἑκὼν ἄκων πρέπει νὰ δέχηταί τις καὶ νὰ ὑποφέρῃ. Ἐξάπτει πάθη, καὶ χορηγεῖ ἀφορμὰς συγκαταβάσεως πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, περὶ ὧν οὐδεὶς, νομίζω, ἂν ἀκριβῶς ἐξετάσῃ τὴν καρδίαν του μετὰ τὴν δοκιμασίαν, θέλει εἴσθαι πεπεισμένος ὅτι ἐντελῶς τοὺς διέφυγεν. Ὁ μὴ ἀποφασίζων νὰ φέρῃ ἀθορυβήτως τὸ βάρος τῶν περιπλοκῶν καὶ τῶν ἀτελειῶν τούτων, αἵτινες ἔγκεινται εἰς αὐτὸν τὸν εὐθύτερον πολιτικὸν βίον, προτιμότερον θέλει πράξει περιοριζόμενος εἰς βίον ἰδιώτην καὶ εἰς τὴν καθαρὰν θεωρίαν. »

Τοὺς λόγους τούτους ἀναφέρομεν, χωρὶς νὰ θέλωμεν ἐντελῶς καὶ νὰ τοὺς ἐπικυρώσωμεν· διότι φρονοῦμεν ὅτι ὁ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆν πατρίδος του εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον καταβαίνων, οὐ μόνον δὲν πρέπει ν' ἀλείφηται ὡς εἰς παλαίστραν φιλοπρώτου ἰδιοτελείας, ἀλλὰ μάλιστα ν' ἁγνίζῃ ἐπιμελῶς τὴν καρδίαν του, καὶ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ δημοσίου συμφέροντος νὰ καταθέτῃ ὡς ἀπαρχὴν πᾶν ἴδιον πάθος, πᾶσαν φιλαυτίαν, δυναμένην καὶ ἐπ' ἐλάχιστον νὰ παραγάγῃ αὐτὸν ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ἣν τὸ ἀληθὲς καθῆκον τῷ διαγράφει, ἕτοιμος νὰ ὑποστῇ τὰς μεγίστας τῶν θυσιῶν, νὰ πίῃ τὰ πικρότερα τῶν ποτηρίων, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὑπολήψεώς του τὰ ῥάκη ν' ἀφήσῃ, ἂν εἶναι ἀνάγκη, εἰς τοὺς ὄνυχας τῆς ἀπάτης, τῆς ἀχαριστίας καὶ τῶν συκοφαντιῶν. Δὲν νομίζομεν ὅτι ὁ οὕτω σκεπτόμενος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐν θεωρίαις μόνον πλανᾶται, οὐδ' ὑπολαμβάνομεν τὸν χαρακτῆρα φέρ' εἰπεῖν τοῦ Ἀριστείδου ἐν τῇ πολιτείᾳ ὡς ἐπίνοιαν μυθιστοριογράφου.

Ἀλλ' ἡ γενναία αὕτη τοῦ Κ. Γιζώτου ἐξομολόγη-

---

(1) Per reprimer la contumacia loro non era accessibile la forza, protetti dalla situazione del paese horrido ed alpestre con recessi impenetrabili ; per il che mai essi hanno patita intiera soggezione di sudditi in qualsisia cambiamento di dominio. Ho pero dovuto servirmi di destre e soavi maniere.

(α) Σελ. 286.

σις καὶ αὐτοκαταδίκη, εἶναι μάλιστα ἡ ἀπόδειξις τῆς περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο λεπτότητος τῆς συνειδήσεώς του, ἥτις καὶ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τῆς περιφιλαυτίας σύμπτωμα ἐξανίσταται καὶ θέλει ν' ἀποθέσῃ εἰς βάρος αὐτοῦ, εἶναι ἡ φωνὴ τῆς αὐστηροτάτης εἰλικρινείας, ἥτις αὐξάνει τὴν ἀξίαν καὶ κυροῖ τὴν ἀμεροληψίαν τῶν λοιπῶν αὐτῆς μαρτυριῶν περί τε ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Ἂν δὲ θέλωμεν νὰ ἔχωμεν τὸ ἀληθὲς μέτρον μέχρις οὗ ὁ ἔξοχος ἀνὴρ ἐνέδωκεν ἐν τῷ πολιτικῷ του σταδίῳ εἰς ὅ,τι ὀνομάζει *τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας*, ἃς ἀκούσωμεν μᾶλλον πῶς ἀλλαχοῦ ἐκφράζεται περὶ τῆς *δημοτικότητος*, τῆς θεότητος ταύτης, εἰς ἣν πλεῖστοι τῶν πολιτευομένων προσφέρουσι πολλάκις εἰς ὁλοκαύτωμα τὰς ἰδίας αὐτῶν πεποιθήσεις, καὶ ἣν τινες ἱλάσκουσιν ἢ ἐξαγοράζουσι διὰ θυσίας τῶν τιμιωτέρων ἠθικῶν θησαυρῶν. « Τότε, ἔλεγεν ἀπαντῶν ἀπὸ τοῦ βήματος εἰς τὸν Ὀδιλὸν Βαρρὸ (α), τότε ἤμην δημοφιλής. Αἱ χειροκροκροτήσεις τοῦ πλήθους ἤρχοντο τότε αὐθόρμητοι πρὸς ἐμέ, καὶ ἔχαιρον, μεγάλως ἔχαιρον δι' αὐτάς, ὡραίας καὶ γλυκυτάτας αἰσθανόμενος συγκινήσεις. Ἀλλὰ παρῃτήθην, ναί, παρῃτήθην αὐτῶν, διότι εἶδον ὅτι ἡ δημοτικότης ἐκείνη οὐδὲ τὰς ἰδέας ἀσπάζεται ὧν ὑπερμαχῶ σήμερον, οὐδὲ τὴν πολιτικὴν παραδέχεται ἣν ἀκολουθῶ. Ἀλλ' ἠξεύρω συγχρόνως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη δημοτικότης, συνισταμένη εἰς ἣν ἐμπνέομεν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ τοῦ τόπου συμφέροντα, πρὸς τὰ συμφέροντα ἐκεῖνα τὰ κανονικὰ καὶ συντηρητικά, ἃ θεωρῶ ὡς τὴν κρηπῖδα τῆς κοινωνίας. Ταύτην τὴν ἐμπιστοσύνην ἐθήρευσα, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἐπαγωγοῦ ἐκείνης καὶ θελκτικῆς δημοτικότητος ἣν ἐπίσης ἐγνώρισα ».

Οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶν εὐγενεῖς καὶ μεγάλοι, καὶ πρέπει ἐγκόλπιον νὰ τοὺς ἔχῃ πᾶς πολιτικὸς ἀνὴρ ἀφορῶν εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν συγχρόνων καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῶν μεταγενεστέρων. Πρὸς αὐτῶν τὴν στάθμην ἐκανόνιζε τὴν πολιτικήν του διαγωγὴν ὁ Κ. Γιζῶτος, ὅστις ἐπὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ὅ περιλαμβάνει ὁ τέταρτος οὗτος τόμος, ἅπαξ μόνον ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρωθυπουργοῦντος τοῦ Μολέτου, ἀπὸ τῆς 6 Σεπτ. 1836 μέχρι τῆς 15 Ἀπριλίου 1837, καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ 1840, ὑπὸ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Στρατάρχου Σοὺλτ ἐστάλη πρέσβυς εἰς Λονδῖνον, καί τοι καθ' ὅλον τὸν μεταξὺ καιρὸν σπουδαίως πάντοτε ἐπενεργῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων διὰ τῆς θαυμαζομένης εὐγλωττίας του καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς του ἐν τῇ Βουλῇ. Διατί ἐπὶ τοσοῦτον ἐστερήθη ἡ Γαλλία τῆς ὑπηρεσίας ἑνὸς τῶν ἱκανωτέρων καὶ νουνεχεστέρων ἀνδρῶν της; Διὰ τὸν λόγον ὃν αὐτὸς εἶπε· διότι, προτιμῶν νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ ὠφελίμως μᾶλλον ἢ κεχαρισμένως πρὸς τοὺς πολλούς, ὅ,τι κατ' αὐτὸν ἔσωζε τὴν πατρίδα του, οὐχὶ ὅ,τι ἐκολάκευε τὰ ἰσχύοντα κόμματα καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, ἀπηλλοτριοῦτο μὲν αὐτὰ καὶ τὰ διέθετε δυσμενῶς, ἐγκαταλιμπάνετο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡς στερούμενος τῆς τοιαύτης δημοτικότητος, εἰ καὶ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τὴν ἐθυσίαζε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασιμὶρ Περιέρου, ὁ Κ. Γιζῶτος, τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ σταθερὸς ὀπαδὸς, ἐγένετο αὐτὸς πρωταθλητὴς τοῦ συστήματος τῆς ἀντιστάσεως, καὶ τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ προέτεινεν ἀτρομήτως καθ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων κομμάτων ἅτινα διημφισβήτουν τὸν θρόνον πρὸς ἄλληλα, ἀγωνιζόμενα νὰ παρασύρωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἀντίθετον ῥεῦμά των, διὸ καὶ ἐφείλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν δυσμένειαν τῶν τε νομιμοφρόνων καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐνταυτῷ, οὐδὲ μετὰ τοῦ Βασιλέως συμφωνῶν, οὗ ἀπεδοκίμαζε τὰ δειλὰ καὶ ἀσταθῆ βήματα. Αἱ κυβερνήσεις πρέπει νὰ βλέπωσι καθαρῶς τὸ σημεῖον πρὸς ὃ θέλουσι νὰ βαδίσωσι, καὶ νὰ χωρῶσι πρὸς αὐτὸ οὐχὶ λοξοδρομοῦσαι καὶ μικρὰ καὶ ἀνάξια τεχναζόμεναι, ἀλλ' εὐσταθῶς, ἀξιοπρεπῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως. « Οὐδὲν ταπεινοῖ καὶ ἐκθέτει τοσοῦτον τὴν ἐξουσίαν, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (α), ὡς τὸ νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν πορείαν της ὅταν δὲν παραιτῆται αὐτῆς, καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι δύναται νὰ μὴ ἐμμένῃ εἰς τὰς ὑποσχέσεις της ἅμα κρίνῃ δύσκολον νὰ τὰς ἐκπληροῖ, καὶ δυνατὸν νὰ τὰς παραβαίνῃ. » Διότι ἀπέκρουε πᾶσαν ὑποχώρησιν, ἐκηρύττετο ὑπὸ τῶν δημοκρατῶν ἀπολυτόφρων· ἀλλ' ἐπίσης ἐδύνατο καὶ ὑπὸ τῶν ἀπολυτοφρόνων νὰ κηρυχθῇ δημοκράτης, διότι καὶ κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων ἐκείνων οὐχ ἧττον γενναίως ἀνθίστατο. Ἤθελε τὴν ἐπικράτησιν καὶ παγίωσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὃ ὑπελάμβανεν ὡς περιέχον τὰς ὑπερτάτας ἐγγυήσεις εὐημερίας εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐπολέμει πᾶσαν ἀπόπειραν ἀνατροπῆς, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν προήρχετο.

Διὰ τοῦτο καὶ πανταχόθεν ὑπεβλέπετο, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τὸν ἀπέκρουον, ὡς μὴ ἐντελῶς συνταττόμενον μετ' αὐτῶν, καὶ ὁ Βασιλεὺς τὸν ἠμέλει, διότι ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν λοιπῶν, καὶ ὑπὸ πολλῶν παρεξηγεῖτο, διότι μονομερῶς ἐκρίνετο. Ὁ θέλων δικαίως νὰ κρίνῃ πολιτικὸν ἄνδρα, πρέπει νὰ θεωρῇ αὐτὸν οὐχὶ ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν χρόνων, τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν περιστάσεων ὧν ἡ ἀτμοσφαῖρα τὸν περιστοιχίζει, ὡς ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀξιοῖ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ διὰ τῶν ἑξῆς (α). « Οἱ θεαταὶ ἀγαπῶσι νὰ κρίνωσι τὰς πολιτικὰς πράξεις ὑπὸ τὰς ἰδίας αὐτῶν γενικάς τε καὶ σταθερὰς ἐπόψεις, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὸν εἰδικὸν

(α) Σελ. 277.

(α) Σελ. 268.

σκοπὸν πρὸς ὃν τείνει ὁ πράττων· ἐξ οὗ πολλαὶ ἀπορρέουσι πλάναι καὶ πολλαὶ ἀδικίαι. »

Τὴν αὐτὴν δὲ γραμμὴν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ δίκαιον, καὶ τῆς ἀντιστάσεως πρὸς τὴν τυφλώττουσαν παραφορὰν τῶν παθῶν, ἣν ἐθεώρει σωτήριον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, ἐπρέσβευε καὶ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπεζήτει, πρὸς ἰδιαίτερον ὄφελος τῆς Γαλλίας, καὶ πρὸς κοινὸν τῆς Εὐρώπης, τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἰσορροπίᾳ. « Παρῆλθε, λέγει (α), ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων ἀναστατώσεων διὰ στρατιωτικῶν πραξικοπημάτων, καὶ κατὰ μόνων τῶν νικητῶν τὴν βούλησιν. Ἤδη μόλις ἡ χεὶρ αὐτῶν ἀφίσταται, καὶ τὰ ἔργα των ἀποβαίνουσιν ἀκροσφαλέστατα ἐν τῷ ἅμα, ὑπὸ δύω δυνάμεων προσβαλλόμενα, ὧν ἡ μὲν εἶναι ὁ ἀγαθὸς, ἡ δὲ ὁ πονηρὸς δαίμων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως· τὸ μὲν θέλον νὰ ἱδρύσῃ τὸ δίκαιον ἐν τῇ εἰρήνῃ, τὸ δὲ τὴν βίαν ἐπικαλούμενον πάντοτε, καὶ ἐπιδιῶκον ὅπως δήποτε, ὁτὲ μὲν διὰ τῆς ἀναρχίας, ὁτὲ δὲ διὰ τῆς τυραννίας, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλουμένην βασιλείαν τῆς καθαρᾶς δημοκρατίας. Μεταξὺ τῶν δύω τούτων πανσθενῶν πνευμάτων αἴρεται σήμερον ἡ πάλη, ἥτις σείει ἐν τῷ παρόντι τὴν Εὐρώπην, καὶ θέλει κανονίσει τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ καταστάσει τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον δίκαιον εἶναι διὰ πᾶσαν τακτικὴν κυβέρνησιν ἀπαραίτητον καθῆκον καὶ ἀναγκαία πρόνοια· ἐφ' ἡμῶν ἡ φιλοδοξία, ἥτις, παραγνωρίσει τοῦ δικαίου τούτου, καὶ πρὸς μόνην εὐχαρίστησιν τῶν ἐπιθυμιῶν της ταράττει τὸν κόσμον, εἶναι φιλοδοξία ἄφρων καὶ κακοποιός. »

« Ὁμολογῶ, λέγει ἀλλαχοῦ (β), ὅτι διά τε τοὺς θεατὰς καὶ διὰ τοὺς ὑποκριτὰς ἡ πολιτικὴ αὕτη (τοῦ πρὸς τὸ δίκαιον σεβασμοῦ) ἔχει ὀλιγώτερα θέλγητρα τῆς τῶν συνήθων μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ ὅτι ὁ ἀπαξιῶν τὰς ἀπερισκέπτους διαχύσεις καὶ τὰς δημοφιλεῖς ἀγυρτίας αὐξάνει, διὰ τὸ παρὸν τοὐλάχιστον, τὰς ἤδη τοσοῦτον μεγάλας δυσχερείας τῆς κυβερνήσεως τῶν ἐπικρατειῶν. Ἀλλ' ὅστις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θέλει νὰ πράξῃ ἀσφαλὲς καὶ διαρκὲς τὸ καλὸν, πρέπει νὰ στηρίζηται μετ' ἐλπίδος ἐπὶ τοῦ δικαίου, ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐπὶ τοῦ χρόνου. Αὕτη ἡ πεποίθησις ἣν ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς ἡ βάσις τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς, καὶ δὲν λυποῦμαι διὰ τοῦτο οὐδὲ μετὰ τὰς ἀποτυχίας ἡμῶν. »

Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν δὲ μάλιστα πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Ὀρλεανικῆς βασιλείας περιέχει ὁ τέταρτος οὗτος τόμος μέρη σπουδαιότατα καὶ διδακτικώτατα διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, τ' ἀφορῶντα τὸ ἀνατολικὸν ἰδίως ζήτημα, κινηθὲν κατὰ τὰ 1839, ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Αἰγύπτου. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀνατολῆς ἐνυπῆρχε καὶ τότε ὡς καὶ πάντοτε εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συγκεκαλυμμένην ἴσως, ἀλλὰ πάντοτε βεβαίαν πεποίθησιν τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ὥριμος εἰς πτῶσιν, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη πνοὴ τῶν συμβάντων δύναται νὰ μεταβληθῇ δι' αὐτὴν εἰς καταιγίδα, καὶ νὰ τὴν καταποντίσῃ.

« Δὲν ὑπάρχει ἤδη, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (α), εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ζήτημα τοπικὸν καὶ μερικόν. Οὐδεμία τοῦ οἰκοδομήματος γωνία δύναται νὰ κλονισθῇ, οὐδεὶς λίθος ν' ἀποσπασθῇ ἐξ αὐτοῦ, χωρὶς τὸ οἰκοδόμημα ὁλόκληρον νὰ φανῇ καὶ νὰ εἶναι ἀληθῶς ἑτοιμόῤῥοπον. Διάφοροι δύνανται νὰ ὑπάρχωσι γνῶμαι ὡς πρὸς τὴν ἐναπολειπομένην ἔτι δόσιν δυνάμεως καὶ ζωῆς εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἀσθενῆ· ἀλλ' οὐδεὶς σπουδαίως πιστεύει ὅτι θέλει ποτὲ ἀναῤῥώσει· ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προσεχὴς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φυσικὸς, εἶναι συμβὰν μέλλον μεγάλην ἐπὶ τῶν πραγμάτων νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιῤῥοήν, εἶναι προαίσθημα πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ταράττον. ——— Οὐδόλως δὲ διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι ὡς ἡ ἀθεράπευτος ἀῤῥωστία, οὕτω καὶ ὁ ἀναπόφευκτος θάνατος τῆς Τουρκίας οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν, καὶ θέλει ἐπέλθει θᾶττον ἢ βράδιον. Πᾶσα δ' ἔμφρων πολιτικὴ, εἴτε ἀρέσκεται εἴτε μὴ εἰς τὸ συμβὰν τοῦτο, πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ μεριμνήσῃ σπουδαίως περὶ αὐτοῦ. »

Ἰδοὺ τί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἑνὸς τῶν πρωτίστων λειτουργῶν αὐτῆς, ἐφρόνει τότε ἡ Εὐρώπη περὶ Τουρκίας. Ἂς τὸν ἀκούσωμεν δὲ καὶ περὶ τῶν διαθέσεων ἃς ἑκατέρα τῶν δυνάμεων ἔφερεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος, καθ' ὃν καιρὸν οἱ εἰλικρινέστεροι ἢ οἱ εὐπιστότεροι μεταξὺ ἡμῶν, εἰς τὰς διαφόρους δυνάμεις ἐκκεχυμένοι, περιεμένομεν, ἕκαστος κατὰ τὰς ἰδίας συμπαθείας ἢ πεποιθήσεις, παρὰ τῆς μὲν ἢ παρὰ τῆς δὲ, ὅτι τὰ λαμπρότερα ἡμῶν ἐθνικὰ ὄνειρα ἐκπληροῦσαι, καὶ προθύμως, ἱπποτικῶς καὶ ἀνιδιοτελῶς ἐκ τῆς χειρὸς ἡμᾶς ἄγουσαι, θέλουσι μᾶς ἐγκαταστήσει εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐκπνέοντος ἀσθενοῦς, ἀφ' οὗ ἐβράχυνον τὴν δι' ἡμᾶς κᾶν, καὶ, ὡς ἐφρονοῦμεν, καὶ δι' αὐτὰς ὀχληρὰν ἀγωνίαν του.

« Δύω, λέγει (β), τῶν δυνάμεων, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἐφαίνοντο ἀμεριμνοῦσαι περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ μόνον φροντίζουσαι πῶς νὰ προστατεύσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ὡς εἶχεν. Ἐξ ἐναντίας δ' ἡ Ῥωσσία παρηκολούθει κατὰ βῆμα τὴν προϊοῦσαν αὐτοῦ παρακμὴν, καὶ παρεσκευάζετο εἰς τὸ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, χωρὶς,

(α) Σελ. 265.— (β) Σελ. 12

(β) Σελ. 118.

(α) Σελ. 324.

(β) Σελ. 326.

προλαμβάνουσα ἢ ἐπιφέρουσα αὐτὴν ἡ ἰδία, νὰ διεμεθίσῃ τὴν ἐκ προνοίας ἀντίστασιν τῆς Εὐρώπης. Ἡ δὲ Πρωσία ὑπεβοήθει μετὰ περιεργείας σχεδὸν ἀδιαφόρου, ἢ μετὰ προθυμίας διαλειπούσης, τὸ ἔργον τῆς συντηρήσεως ἢ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ὁτὲ μὲν τῆς Ῥωσσίας, ὁτὲ δὲ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. »

Ἡ δὲ Γαλλία πῶς προσεφέρετο ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις, καὶ πῶς ἐσκέπτοντο οἱ ἐμβριθέστεροι αὐτῆς ἄνδρες, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐκεῖνος εἰς ὃν ἐπὶ πολὺν χρόνον μεγάλη μερὶς ἀνθρώπων παρ' ἡμῖν ἀπέβλεπε μετὰ προσδοκιῶν; Πῶς ἐσκέπτετο καὶ πῶς ἐπολιτεύετο ὁ βαθὺς συντάκτης τῶν παρόντων ἀπομνημονευμάτων; Ὁ ἴδιος ἐξέφρασεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τὴν 2 Ἰουλ. 1839 τὸ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἴδιον αὐτοῦ φρόνημα, οὐδόλως ἔκτοτε ἀλλοιωθὲν. ὡς αὐτὸς προστίθησιν, ἀλλ' ἀποτελοῦν εἰσέτι καὶ μέχρι τοῦδε τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ, ὡς ἀπετέλει αὐτὰς καὶ ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐκαθέσθη εἰς τὸ πηδάλιον τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, καὶ τῆς ἀνωτάτης κυβερνήσεως τῆς Γαλλίας.

« Δὲν ἔχομεν, λέγει (α), ἐπὶ πολὺ νὰ ζητήσωμεν τὴν πολιτικὴν ἥτις πρέπει εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι πρὸ πολλοῦ εὑρίσκομεν αὐτὴν ἑτοίμην. Εἶναι πολιτικὴ πατροπαράδοτος, πολιτικὴ προαιώνιος, εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν πολιτική. Συνίσταται δὲ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας διὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, κατὰ τὴν θέσιν τῶν χρόνων καὶ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ δυνατοῦ· διότι οὗτοι εἰσὶν οἱ δύω νόμοι τῆς διοικήσεως τῶν ἐπικρατειῶν.» «Νὰ συντηρῶμεν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ὅπως συντηρῶμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν, καὶ ὅταν ἡ δύναμις τῶν περιστάσεων φέρῃ ἀπόσπασιν μέρους τινὸς ἐξ αὐτοῦ, ἐπαρχίας τινὸς τοῦ καταρρέοντος σώματος, νὰ συμπράττωμεν εἰς τὴν μετάπλασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἰς κράτος νέον καὶ ἀνεξάρτητον, ταττόμενον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν ἐπικρατειῶν, καὶ μέλλον ποτὲ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς νέαν τῆς Εὐρώπης ἰσορροπίαν, εἰς ἰσορροπίαν ἀντικαταστήσουσαν τὴν παλαιὰν, ἧς τὰ στοιχεῖα θέλουσιν ἐκλήψει· ἰδοὺ ἡ ἁρμόζουσα τῇ Γαλλίᾳ πολιτικὴ, ἡ πολιτικὴ ἣν φυσικῶς παρεδέχθη, καὶ εἰς ἣν καλῶς, νομίζω, θέλει πράξει ἐμμένουσα (β). »

Δὲν λέγομεν ὅτι ἡ Γαλλία δὲν εἶχεν ἀνέκαθεν γενναίας καὶ ἀρίστας προθέσεις περὶ τῆς Ἑλλάδος· ἐξ ἐναντίας μάλιστα, συμφώνως πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν ἣν ἐκθέτει ὁ Κ. Γιζῶτος, κατὰ τὰ 1832 ἠθέλησε νὰ πλάσῃ τὸ νέον κράτος πολὺ εὐρύτερον ἢ ὅ,τι ἀνέδειξεν αὐτὸ μικρολόγως ζηλότυπος, ἢ ἀκαίρως δειλὴ ἡ τῶν ἄλλων δυνάμεων διπλωματία. « Ὅταν ἐπρόκειτο, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (γ), νὰ κυρώσῃ ἡ Εὐρώπη τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, συνιστῶσα τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, εἴχομεν ζητήσει διὰ τὴν νέαν ἐπικράτειαν εὐρυτέραν περιφέρειαν, ἠθέλομεν νὰ τῇ δώσωμεν τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Κρήτην, καὶ καλλήτερα ὅρια. Ἀλλ' εὕρομεν ἐνισταμένην τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, καὶ παρητήθημεν μέρους τοῦ σκοποῦ [ἡμῶν, εὐλόγως θεωρήσαντες ὡς προὐργιαιτέραν τὴν σύστασιν τοῦ νέου κράτους ἢ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν γενικὴν ἡμῶν ἐπιτυχίαν ἢ τὴν μερικὴν ταύτην ἥττα». »

Ἀλλ' οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι σκοποὶ τῆς Γαλλίας οὐδὲν ἦσαν πλέον ἢ ἐφαρμογὴ αὐτῆς μόνης τῆς πολιτικῆς ἣν ἐκθέτει ὁ Κ. Γιζῶτος, τῆς στηριζομένης εἰς διατήρησιν μὲν τῆς Τουρκίας, εἰς ἀναγνώρισιν δὲ καὶ ἐγκατάστασιν εἰς ἀνεξάρτητα κράτη τῶν μερῶν αὐτῆς, ὅσα αὐθορμήτως καὶ δι' ἰδίων δυνάμεων καὶ τελεσφόρων ἀγώνων κατώρθουν ν' ἀποσπασθῶσιν.

Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δὲ, ὅσα ὁ Κ. Γιζῶτος λέγει περὶ τῆς προσπαθείας αὐτῆς ὑπὲρ διατηρήσεως τῆς Τουρκίας, τούτων ἀπόδειξιν φέρει μεταξὺ ἄλλων συνδιάλεξιν αὐτοῦ τοῦ Λόρδου Παλμερστῶνος μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, Κ. Βουρκεναΐ, ἐν ᾗ τῷ ἔλεγεν· (α) « Ὁρμῶμαι ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς κοινῆς ἡμῶν πολιτικῆς εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὡς ἡ ἧττον κακὴ ἐγγύησις διὰ τὴν συντήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. »

Ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, πολυθρύλλητον εἶναι τὸ λόγιον τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου πρὸς τὸν Λόρδον Σάϋμουρ, ὅτι οὐδέποτε θέλει ἀνεχθῇ τὴν σύστασιν μεγάλου χριστιανικοῦ κράτους ἀντικαθιστῶντος τὸ ὀθωμανικὸν εἰς τὰς πύλας τῆς Αὐτοκρατορίας του.

Διὰ τούτων οὔτε τὰς μεγάλας δυνάμεις νὰ διαβάλωμεν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε τὴν πρὸς αὐτὰς ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην αὐτῆς νὰ ἐλαττώσωμεν ἔχομεν κατὰ νοῦν. Ἀλλὰ μάρτυρας αὐτοὺς τοὺς πολιτικοὺς αὐτῶν πρωτουργοὺς ἐπικαλούμενοι, καὶ τὰς ἀποδείξεις ἃς παρέχουσιν ἡμῖν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Κ. Γυζώτου καταθέτοτες, δὲν νομίζομεν ἄσκοπον οὐδὲ περιττὸν, ὁσάκις παρουσιάζεται ἡ περίστασις, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὴν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς πολιτευομένους διδακτικωτάτην ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, αἰσθηματικὴ, ὅτι τὰ ἔθνη, αὐτὰ τὰ γενναιοφρονέστερα, αὐτὰ τὰ ἱπποτικώτερα, σπανίως πράττουσι τὰ τοῖς ἄλλοις συμφέροντα, πλὴν ἂν δὲν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰ ἴδια ἑαυτῶν, οἱ δὲ λαοὶ οἱ ἐφιέμενοι τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ὅτι ζητοῦτι αὐτὴν κυρίως ἐν ἑαυτοῖς καὶ δι' ἑαυτῶν, παρὰ τῶν ἄλλων τόσα μόνον προσδοκοῦντες, ὅσα καὶ ἐκείνους ὠφελοῦσιν, ἢ κἂν ἐκείνους δὲν βλάπτουσιν.

Ἐν ᾧ ἡμεῖς (καὶ δὲν λέγω ὅσους ἰδιοτελεῖς ἐξ ἡμῶν, ὅσους ὑπὸ πρόσχημα δημοσίου συμφέροντος τὸ ἴδιον συμφέρον ἐπιδιώκοντας, ἀλλὰ τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ καλῇ τῇ πίστει πατριωτικοὺς) ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐστο-

(α) Αὐτ. (β) Σελ. 330. (γ) Σελ. 354.

(α) Σελ. 480.

χαζόμεθα πολλάκις τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης δυνάμεις πρὸς χάριν ἡμῶν εἰς ἀντίπαλα διαιρουμένας στρατόπεδα, καὶ μεγάλην καὶ βαθεῖαν ἐνομίζομεν ὅτι ἐτεκταίνομεν πολιτικὴν εἰς τὴν μὲν ἢ τὴν δὲ αὐτῶν διὰ τῶν ἐνταῦθα πρέσβεων αὐτῶν προσηλούμενοι, καὶ περιφυλαύτως ἐσωρεύομεν Πήλιον ἐπὶ Ὄσσαν, φανταζόμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς τὸν ἄξωνα τῶν τοῦ κόσμου περιπετειῶν, καὶ τῆς ἁμάξης τὴν μυίαν, ἰδοὺ πῶς περὶ Ἑλλάδος ἐσκέπτοντο οἱ μεγάλοι τῆς γῆς, ἰδοὺ τί ἔγραφε τῇ 20 Μαΐου 1843 ὁ Κ. Γιζῶτος τῷ ἐν Πετροπόλει ἐπιτετραμμένῳ τῆς Γαλλίας Κ. Δ' Ἀνδρὲ περὶ ἐπιστολῆς τινος τοῦ κόμητος Νεσσελρόδ, διακοινωθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Ῥωσσικοῦ πρέσβεως, Κ. Κισσελέφ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη συμπεριλαμβάνεται ἐν ἑτέρῳ τινὶ ἔργῳ τοῦ συγγραφέως (α), καὶ δὲν θέλει ἀναμφιβόλως παραλειφθῇ ἀπὸ τοῦ Ε'. τόμου τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτοῦ.

« Τὸ δεύτερον ἔγγραφον, ἔλεγεν ὁ Κ. Γιζῶτος τῷ Κ. Δανδρὲ, ἀναφέρεται εἰς τῆς Ἑλλάδος τὰς ὑποθέσεις. Ὁ Κ. Νεσσελρὸδ χαίρει διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν τριῶν αὐλῶν σύμπνοιαν, ἐγκρίνει ἐντελῶς τὸν ἡμέτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, καὶ μοὶ γνωστοποιεῖ τὰς νέας ὁδηγίας ἃς ἀπεύθυνε τῷ Κ. Κατακάζῃ, παραγγέλλων αὐτῷ νὰ συμπράττῃ ἐντελῶς μετὰ τῶν δύω συναδέλφων του, καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου.

« Ἐχάρην ἐπίσης καὶ ἐγὼ διὰ τὴν ὁμοφωνίαν τῶν αὐλῶν, καὶ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν μου ὅπως ὁ Κ. Κατακάζης συμμορφωθῇ ἐντελῶς μεθ' ὧν ἐλάμβανεν ἀξιολόγων ὁδηγιῶν. Ἐπιμείνατε περὶ τούτου παρὰ τῷ Κ. Νεσσελρόδ. Ἐν Ἀθήναις περισσότερον ἢ πανταχοῦ ἀλλοῦ αἱ προσωπικαὶ σχέσεις τῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, ἡ μανία των τοῦ νὰ ἔχωσι προστατευομένους, ἡ εὐκολία μεθ' ἧς παρασύρονται εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὰς ἔριδας τῶν ἐγχωρίων φατριῶν, παρεμόρφωσαν πολλάκις τὴν πολιτικὴν τῶν κυβερνήσεών των, καὶ ηὔξησαν τὸ κακὸν ὃ εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ καταπολεμήσωσι. Δὲν συμφέρει, φρονῶ, οὔτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὡς οὐδ' εἰς ἡμᾶς συμφέρει, ν' ἀνατραπῇ ἡ Ἑλλὰς, καὶ νὰ καταστῇ θέατρον ἀταξιῶν, ὀχληρῶν τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιοτάτων ἐν τέλει. Ὅπως δ' ἡ κοινὴ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων ἡμῶν ᾖ τελεσφόρος, ἀναπόφευκτον εἶναι ἡ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν συμπεριφορὰ αὐτῶν, αἱ ἰδιωτικαὶ των συνδιαλέξεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὁπαδῶν των, νὰ συμφωνῶσι μετὰ τῆς ἐπισήμου συμπεριφορᾶς των καὶ μετὰ τῶν ἐπισήμων των λόγων. Ὅταν τρεῖς μεγάλαι αὐλαὶ ὁμολογῶσιν ἀλλήλαις σπουδαίως ὅτι ἔχουσι τὴν αὐτὴν θέλησιν, δὲν ἐννοῶ πῶς δύνανται ν' ἀποτυγχάνωσιν εἰς αὐτῆς τὴν ἐκπλήρωσιν, καὶ ν' ἀποτρέπωνται τοῦ σκοποῦ των, ἢ νὰ παρεμποδίζωνται ἐν τῇ πορείᾳ των ὑπὸ τῶν ἕξεων ἢ τῶν μανιῶν τῶν δευτερευόντων αὐτῶν ὑπαλλήλων. Καὶ ὅμως οὗτος εἶναι ὁ ἐν Ἀθήναις σκόπελος ἡμῶν. Αὐτὸν καταγγέλλω εἰς τὸ Λονδῖνον, παρακαλῶν νὰ σταλῶσι καὶ πρὸς τὸν Κ. Λύονς αἱ αὐταὶ ὁδηγίαι ».

Ταῦτα, νομίζω, θέλουσιν ἀρκέσει ὅπως καταδείξωσι πόσον σπουδαῖα μαθήματα πρακτικῆς πολιτικῆς διά τε κυβερνωμένους καὶ διὰ κυβερνῶντας περιέχει ἡ ἱστορία, καὶ μάλιστα ἀπομνημονεύματα τοιαύτην ἔχοντα βαρύτητα καὶ διὰ τὴν περιωπὴν τοῦ γράφοντος, καὶ διὰ τὴν σύνεσιν, παῤῥησίαν καὶ εἰλικρίνειαν μεθ' ἧς εἰσὶ γεγραμμένα.

Ῥ.

(α) « Ὁ Βασιλεὺς Λουδοβίκος Φίλιππος καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος (1841-1843), » ὑπὸ τοῦ Κ. Γιζώτου, ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν δύω κόσμων, 1 Ἰαννουαρίου, 1861.

ΤΑ ΚΑΤΑ

ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΝ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Alfred de Musset.)

—ooo—

Α.

Ὁ ἱππότης Δεζαρσῆς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, παρητήθη τῆς ὑπηρεσίας τὸ 1760 ἔτος· εἰ δὲ καὶ νέος καὶ πλούσιος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχων τοὺς τρόπους νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν αὐλὴν, τοσοῦτον ὅμως ἐβαρύνθη καὶ τὸν συνήθη βίον του καὶ τοὺς Παρισίους, ὥστε ἀνεχώρησεν εἰς ὡραίαν ἐξοχήν. Ἀλλ' ἡ μοναξία τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ἠγάπησεν ἤρχισε νὰ τὸν στενοχωρῇ· εἶδεν ὅτι δὲν ἦτον εὔκολον νὰ λησμονήσῃ διὰ μιᾶς τὰς ἕξεις τῆς νεότητος. Καὶ δὲν μετενόησε μὲν ὅτι κατέλιπε τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐδύνατο ν' ἀποφασίσῃ νὰ ζήσῃ μόνος, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον, ἀλλὰ νὰ εὕρῃ, εἰ δυνατὸν, σύζυγον ἀγαπῶσαν ὡς καὶ αὐτὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον. Δὲν ἐπεθύμει νὰ εἶναι ὡραία ἡ σύζυγός του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπεθύμει οὔτε ἄσχημον· τὴν ἤθελε μᾶλλον εὐπαίδευτον καὶ νοήμονα καὶ νὰ ἔχῃ ὅσον ἔνεστιν ὀλιγώτερον πνεῦμα· πρὸ πάντων δὲ τὴν ἤθελεν εὔθυμον καὶ ἱλαρὰν, διότι ἐδόξαζεν ὅτι αἱ δύο αὗται ἰδιότητες ἦσαν τὰ πρῶτα προτερήματα τῆς γυναικός.

Πλησίον τῆς ἐξοχῆς του κατῴκει ἔμπορός τις ἔχων θυγατέρα· καὶ ἐπειδὴ ἦτον αὐτεξούσιος, δὲν ἐμέτρησε τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμπόρου ἀπόστασιν, ἀλλὰ τὴν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν πατέρα της. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αἴτησίς του ἐγένετο δεκτή.

Ποτὲ γάμος δὲν ἐτελέσθη ὑπὸ αἰσιωτέρους οἰωνούς. Καθόσον προέβαινεν ὁ καιρὸς, ὁ ἱππότης ἀνεκάλυπτε καὶ νέα προτερήματα τῆς γυναικός του καὶ ἀναλλοίωτον γλυκύτητα χαρακτῆρος· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὑ-

περηγάπησε τὸν σύζυγόν της. Δι' αὐτὸν μόνον ἔζει, εἰς αὐτὸν μόνον ἐπεθύμει ν' ἀρέσκῃ, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ νέα, οὐ μόνον δὲν ἐνθυμεῖτο τὰς διασκεδάσεις τῆς ἡλικίας της, ἀλλὰ καὶ ηὔχετο νὰ διέλθῃ ὅλον τὸν βίον της ὅπως καὶ τότε.

Σημειωτέον ὅτι ὁ βίος οὗτος δὲν ἦτο πάντη μονήρης, διότι ἐνίοτε μετέβαινον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἄλλοτε φίλοι ἐπεσκέπτοντο αὐτούς. Ὁ ἱππότης εὐχαριστεῖτο νὰ βλέπῃ συνεχῶς καὶ τῆς γυναικός του τοὺς συγγενεῖς, ὥστε αὕτη ἐνόμιζεν ὅτι δὲν τοὺς ἀπεχωρίσθη ποτέ. Εὑρίσκετο εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἀπέλαυεν εὐτυχίας τὴν ὁποίαν σπανίως ἡ θεία πρόνοια χορηγεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι σπανίως αἱ νέαι εὐτυχίαι δὲν καταστρέφουσι τὰς ἀρχαιοτέρας.

Καὶ ὁ Κ. Δεζαρσῆς εἶχε τὴν αὐτὴν ἀγαθότητα καὶ γλυκύτητα· τὰ πάθη ὅμως τῆς νεότητος καὶ ἡ πεῖρα τοῦ κόσμου τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει, ἐπροξένουν αὐτῷ ἐνίοτε μελαγχολίαν. Ἡ Ἰουλία (οὕτως ὠνομάζετο ἡ Κ. Δεζαρσῆ) ἐσέβετο θρησκευτικῶς τὰς ὥρας τῆς μελαγχολίας του· ἡ καρδία του ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραπονῆται διὰ τὰ μικρὰ καὶ διαβατικὰ ταῦτα νέφη, τὰ ὁποῖα καταντῶσι σημαντικὰ ὅταν τὰ βλέπωμεν μὲ προσοχὴν, ἀποβαίνουσι δὲ εἰς καπνὸν ὅταν τ' ἀφίνωμεν καὶ περῶσιν.

Ἡ οἰκογένεια τῆς Ἰουλίας συνέκειτο ἐξ ἀγαθῶν ἀνθρώπων, ἐμπόρων πλουτισάντων διὰ τῶν ἱδρώτων αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὸ γῆρας ἦτον οὕτως εἰπεῖν ἀδιάκοπος ἑορτή. Ὁ ἱππότης ἠγάπα πολὺ τὴν ἀνάπαυσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἠγόρασαν διὰ τῆς ἐργασίας, καὶ συμμετεῖχεν εὐχαρίστως αὐτῆς. Ναὶ μὲν οἱ τρόποι καὶ τὰ ἤθη των ἦσαν ὁπωσοῦν διάφορα ἐκείνων εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε συνειθίσει, ἀλλ' ἠρέσκετο εἰς ταῦτα ὡς νέα· ἡ Ἰουλία εἶχε θεῖον ἀξιόλογον, εὔθυμον καὶ φαιδρὸν, ὀνομαζόμενον Γιρώ. Κατὰ πρῶτον οὗτος ὑπῆρξε τέκτων, μετὰ ταῦτα δὲ ἐγένετο βαθμηδὸν ἀρχιτέκτων, καὶ κατώρθωσεν εἰσόδημα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ὁ θεῖος οὗτος ἠγάπα τὴν οἰκίαν τοῦ ἱππότου, ὅστις τὸν ὑπεδέχετο πάντοτε εὐχαρίστως, ἂν καὶ ἤρχετο ἐνίοτε σκονισμένος καὶ λασπωμένος, διότι καίτοι ἡλικιωμένος καὶ πλούσιος, ὅμως ἐνοστιμεύετο πάντοτε νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὰς στέγας καὶ νὰ μετρᾷ μὲ τὸν πῆχυν· ἀφοῦ δὲ ἔπινε δύο ἢ τρία ποτήρια καμπανίτου ἤρχιζε νὰ ῥητορεύῃ. « Εἶσαι εὐτυχὴς, ἔλεγε συνήθως εἰς τὸν ἱππότην, ἀνεψιέ μου, εἶσαι πλούσιος, νέος, ἔχεις καλὴν γυναῖκα, καὶ οἰκίαν καλὰ κατεσκευασμένην, τίποτε δὲν σὲ λείπει· σὲ λέγω καὶ πάλιν ὅτι εἶσαι εὐτυχής. »

Ἡμέραν τινὰ ἡ Ἰουλία, ἀφοῦ ὁ θεῖός της εἶπε τὰ ἀνωτέρω, κύψασα πρὸς τὸν σύζυγόν της ἠρώτησεν·

— Ἀφοῦ ἀκούεις αὐτὰ χωρὶς ν' ἀποκριθῇς, θὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἀληθινά.

Μετά τινα καιρὸν εὑρισκομένη μὲ τὸν σύζυγόν της εἴς τινα λόφον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο ὅλη ἡ ἐξοχή των, ἐκάθησεν εἰς τὴν χλόην καὶ εἶπε·

— Προχθὲς δὲν ἀντεῖπες εἰς τὸν θεῖόν μου· νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἔχει δίκαιον; εἶσαι τῳόντι εὐτυχής;

— Ὅσον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχὴς ἕνας ἄνθρωπος, ἀπεκρίθη ὁ ἱππότης, καὶ δὲν βλέπω τί δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν εὐτυχίαν μου.

— Ἐγὼ λοιπὸν, ἐπανέλαβεν ἡ Ἰουλία, ἔχω περισσοτέρας ἐπιθυμίας ἀπὸ σὲ, διότι ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀναφέρω κἄτι τὸ ὁποῖον μᾶς λείπει, καὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην.

Ὁ ἱππότης νομίσας ὅτι ἐπρόκειτο δι' εὐτελές τι πρᾶγμα, διὰ γυναικείαν ὄρεξιν, ἐπρότεινε πολλὰς εὐκασίας μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἐν ᾧ ἡ Ἰουλία ἐξεκαρδίζετο γελῶσα. Οὕτω δὲ ἀστειευόμενοι ἐσηκώθησαν καὶ κατέβαινον τὸν λόφον. Ὁ Κ. Δεζαρσῆς ἐτάχυνε τὸ βῆμα καὶ ἕνεκα τῆς κατωφερείας παρέσυρε καὶ τὴν γυναῖκά του. Αὐτὴ ὅμως σταθεῖσα ἐστηρίχθη εἰς τὸν ὦμον τοῦ ἱππότου καὶ εἶπε·

— Πρόσεχε, φίλε μου, μὴ με βιάζῃς νὰ περιπατῶ τόσον γρήγορα. Πολλὴν ὥραν ἀνεζήτεις τί ἐπεθύμουν, τὸ ἔχω ἐπάνω μου.

Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐνόει ἡ Ἰουλία ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μήτηρ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἱ συνομιλίαι των περιεστρέφοντο εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, δὲν ὡμίλουν παρὰ διὰ τὸ τέκνον των, διὰ τὰς φροντίδας τὰς ὁποίας θὰ κατέβαλλον δι' αὐτὸ, διὰ τὸν τρόπον δι' οὗ θὰ τὸ ἀνέτρεφον καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασίν του. Ὁ ἱππότης ἀπῄτησε νὰ προσέχῃ καλῶς ἡ σύζυγός του ὅπως προφυλάξῃ τὸν θησαυρὸν καὶ ἐδιπλασίασε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του.

Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα, νέα κόρη, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Χαρίκλειαν, εἶδε τὸ φῶς. Ἡ δὲ Ἰουλία ἐναντίον τῆς κοινῆς συνηθείας καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτὴν τῶν ἰατρῶν ἠθέλησε νὰ τὴν βυζάσῃ μόνη. Τόσον δὲ ἐθαύμαζε τὸ κάλλος τῆς θυγατρός της, ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἤθελε νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτήν. Καὶ τῳόντι σπανίως νεογνὸν ἔχει χαρακτῆρας τόσον εὐρύθμους καὶ τόσον ὡραίους· οἱ ὀφθαλμοί του μάλιστα ἔῤῥιπτον λάμψιν ἔκτακτον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰουλία, ἀνατραφεῖσα εἰς μοναστήριον, ἦτο πολλὰ εὐλαβὴς, ὅτε ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν κλίνην ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν.

Ἐν τοσούτῳ τὸ παιδίον ἤρχισε νὰ μεγαλώνῃ· καθ' ὅσον δὲ ηὔξανεν ἔβλεπον ἐκπεπληγμένοι ὅτι ἔμενε πάντη ἀτάραχον· ἐφαίνετο ὅτι κανεὶς κρότος δὲν τὸ προσέβαλε, καὶ ἦτον ἀναίσθητον εἰς ὅλα τὰ λόγια τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες ἀποτείνουσιν εἰς τὰ βρέφη· ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐνανούριζαν αὐτὸ ἐστέκετο μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς καὶ ἀκινήτους, παρετήρει μόνον τὴν λάμψιν τοῦ κηρίου καὶ ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἤκουε τίποτε. Καί ποτε ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ὑπηρέτης τις ἀνεποδογύρισε σκεῦος· ἡ μήτηρ ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ εἶδεν ἐκστατικὴ ὅτι ἡ κόρη της δὲν εἶχεν ἐξυπνήσει. Ὁ ἱππότης κατεταράχθη ἰδὼν τὰ βέβαια αὐτὰ σημεῖα τῆς δυστυχίας τῆς θυγατρός του. Εἰς μάτην ἡ μήτηρ ἠθέλησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ἐπροσπάθησε διὰ παντὸς τρόπου νὰ καθησυχάσῃ τὸν σύζυγόν της. Ἐλθὼν ὁ ἰατρὸς ἐπείσθη εὐκόλως ὅτι ἡ ταλαίπωρος Χαρίκλεια ἦτο καὶ κωφὴ καὶ ἄλαλος.

Β'.

Ἡ μήτηρ ἠρώτησεν εὐθὺς ἐὰν ὑπῆρχε θεραπεία καὶ ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦσαν σπάνια τοιαῦτα παραδείγματα. Ἐπὶ ἓν ἔτος εἶχέ τινας ἐλπίδας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέτυχον ὅλα τὰ μέσα τῆς τέχνης ἀπηλπίσθη τέλος πάντων. Δυστυχῶς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε τόσαι προλήψεις κατεστράφησαν καὶ ἀνεπληρώθησαν παρ' ἄλλων, ὑπῆρχε καί τις ἀνηλεὴς κατὰ τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν βωβοὺς καὶ κωφούς. Πολλοὶ σοφοὶ καὶ φιλάνθρωποι διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς βαρβαρότητος ταύτης, καὶ, πρᾶγμα παράδοξον, πρῶτος ἱσπανός τις μοναχὸς ἐπεχείρησε τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἐπιχείρημα ἕως τότε ἀπίστευτον, ἐπεχείρησε λέγω, νὰ διδάξῃ τοὺς βωβοὺς νὰ ὁμιλῶσι. Τὸ παράδειγμά του ἐμιμήθησαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ὅπου πολλὰ συγγράμματα ἄξια λόγου ἐξεδόθησαν. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν προαίρεσιν. Ναὶ μὲν ἐγίνετό τι καλὸν ἀλλὰ σχεδὸν κατὰ τύχην καὶ χωρὶς πολὺν καρπόν. Παντοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Παρισίους μεταξὺ καὶ τῶν πλέον πεπολιτισμένων οἱ βωβοὶ καὶ κωφοὶ ἐθεωροῦντο ὡς ὄντα κατηραμένα. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ὁμιλήσωσιν ὑπέθετον ὅτι οὔτε νὰ σκεφθῶσιν εἶχον ἱκανότητα. Καὶ ἐὰν μὲν ἦσαν πλουσίων τέκνα τὰ ἔστελλον εἰς μοναστήριον, ἐὰν δὲ πτωχῶν τὰ κατελίμπανον· ἀντὶ νὰ τὰ λυπῶνται τ' ἀπεστρέφοντο.

Ὁ ἱππότης ἐκυριεύθη μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπὸ μεγίστην λύπην· μέγα μέρος τῆς ἡμέρας ἐκλείστο εἰς τὸ δωμάτιόν του ἢ περιφέρετο εἰς τὰ δάση, καὶ ὁσάκις ἔβλεπε τὴν γυναῖκά του ἐπροσπάθει νὰ φαίνεται εὔθυμος καὶ νὰ τὴν παρηγορῇ· ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰουλία ἦτον εἰς ἄῤῥον περίλυπος. Ἡ δυστυχία εἰς τὴν ὁποίαν ἀξίως περιπίπτομεν προκαλεῖ μὲν τὰ δάκρυα, δάκρυα ὅμως παράκαιρα καὶ ἀνωφελῆ· ἀλλ' ἡ δυστυχία εἰς τὴν ὁποίαν ὑποπίπτομεν ἀναξίως καταβάλλει τὸν νοῦν καὶ ῥίπτει εἰς ἀθυμίαν.

Καὶ λοιπὸν οἱ δύο σύζυγοι οἱ ὁποῖοι τόσον ἀντηγαπῶντο ἤρχισαν νὰ βλέπωσιν ἀλλήλους μὲ λύπην καὶ νὰ προσέχωσι νὰ μὴν ἀπαντῶνται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ὡμίλουν διὰ τὴν εὐτυχίαν των. Ὁ ἱππότης ἀποχωρήσας ἑκουσίως εἰς τὴν ἐξοχήν του πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε τὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις τῳόντι ἦλθεν ἄφνης εἰς αὐτόν· ἡ δὲ Ἰουλία, ἡ ὁποία εἶχεν ὑπανδρευθῆ ἄνευ προηγουμένης κλίσεως, ἠσθάνθη μετὰ ταῦτα ἀληθῆ ἀγάπην, καὶ ἀγάπην ἥτις ἦτον ἀμοιβαία. Ἀλλ' αἴφνης τρομερὸν ἐμπόδιον ἀνεφύη μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο ἦτον ἴσια ἴσια τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ ἱεροῦ δεσμοῦ.

Τὸν αἰφνίδιον καὶ σιωπηλὸν τοῦτον χωρισμὸν, τρομερώτερον καὶ διαζυγίου καὶ δεινότερον θανάτου μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐρχομένου, καθίστα τοιοῦτον ἡ ἀκατάσχετος ἀγάπη τῆς μητρὸς πρὸς τὸ τέκνον της, καὶ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτὸ, ὅστις μὲ ὅλην τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ὑπομονήν του τὴν ἐθεώρει ὡς κατάραν Θεοῦ.

— Καὶ πρέπει νὰ μισῶ τὴν κόρην μου; ἐσκέπτετο πολλάκις περιπατῶν μόνος. Μήπως εἶναι σφάλμα ἐδικόν της; Δὲν ἔπρεπεν ἐξ ἐναντίας νὰ τὴν λυποῦμαι, νὰ προσπαθῶ νὰ μετριάσω τὴν θλίψιν τῆς γυναικός μου, νὰ κρύπτω τί αἰσθάνομαι καὶ νὰ φροντίζω διὰ τὸ τέκνον μου; Ποῖον θὰ εἶναι τὸ μέλλον του ἐὰν ἐγὼ, ὁ πατήρ του, τὸ ἐγκαταλείψω; τί θὰ γίνῃ; ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἔστειλε, καὶ πρέπει νὰ τὸ δεχθῶ. Ποῖος θὰ τὸ φροντίσῃ; ποῖος θὰ τὸ ἀναθρέψῃ; ποῖος θὰ τὸ προστατεύσῃ; Εἰς τὸν κόσμον ποῖον ἄλλον ἔχει παρὰ τὴν μητέρα του καὶ ἐμέ; Δὲν θὰ εὕρῃ σύζυγον, καὶ δὲν θ' ἀποκτήσῃ ποτὲ οὔτε ἀδελφὸν οὔτε ἀδελφήν· φθάνει μία δυστυχὴς εἰς τὸν κόσμον. Δὲν θὰ εἶχα βεβαίως καρδίαν ἂν δὲν ἀφιέρωνα τὴν ζωήν μου εἰς τὸ νὰ καταστήσω τὴν ἐδικήν της ὑποφερτήν.

Καὶ τοιαῦτα σκεπτόμενος ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἀπόφασιν ἔχων σταθερὰν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ πατρικὰ καὶ συζυγικὰ καθήκοντα· εὕρισκε τὴν γυναῖκά του ἔχουσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ τέκνον της, καὶ γονυπετῶν ἔμπροσθέν των ἐλάμβανε τὰς χεῖράς της, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἔμαθεν ὅτι ὑπάρχει περίφημός τις ἰατρὸς τὸν ὁποῖον θὰ φέρῃ· ὅτι πολλάκις ἐθεραπεύθησαν τοιαῦτα νοσήματα καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ ταῦτα λέγων ἐλάμβανεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ θυγάτριον καὶ τὸ περιέφερεν εἰς τὸν θάλαμον· εὐθὺς ὅμως ἐπήρχοντο εἰς τὴν κεφαλήν του τρομεροὶ λογισμοί· ἡ ἰδέα τοῦ μέλλοντος, ἡ ὄψις τοῦ ἀτυχοῦς ὄντος οὗ τινος αἱ αἰσθήσεις ἦσαν κλεισταὶ, ἡ ἀποστροφὴ, ἡ ἀηδία, ὁ οἶκτος, ἡ καταφρόνησις τοῦ κόσμου τὸν κατέβαλλον, τὸ πρόσωπόν του ὠχρία καὶ αἱ χεῖρές του ἔτρεμον· καὶ ἀποδίδων τὸ παιδίον εἰς τὴν μητέρα ἔστρεφε τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ φανῶσι τὰ δάκρυά του.

Εἰς ταύτας τὰς στιγμὰς ἡ Ἰουλία περιεπτύσσετο περιπαθῶς τὴν θυγατέρα της, καὶ τὴν ἠτένιζε μὲ ἄφατον ἀγάπην. Ποτὲ δὲν παρεπονεῖτο· ἤρχετο εἰς τὸν κοιτῶνά της, ἀπέθετε τὴν Χαρίκλειαν εἰς τὴν

κοιτίδα της καὶ κατέτριβεν ὥρας ὁλοκλήρους, σιωπηλὴ ὡς καὶ τὸ βρέφος εἰς τὸ νὰ τὴν βλέπῃ.

Τὸ πάθος τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ τέλους τοσοῦτῳ ἰσχυρὸν, ὥστε ἐνίοτε ἐσιώπα σιωπὴν ἀδιάκοπον ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας. Εἰς μάτην ὡμίλουν εἰς αὐτήν. Ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε νὰ μάθῃ ἐξ οἰκείας πείρας τί πρᾶγμα ἦτο τὸ σκότος τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατείχετο τὸ θυγάτριόν της.

Ὡμίλει διὰ νευμάτων μὲ τὴν κόρην της, ἥτις μόνην αὐτὴν ἐνόει. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς οἰκίας καὶ αὐτὸς ὁ ἱππότης ἐφαίνοντο ξένοι εἰς τὸ βρέφος· ἡ μήτηρ τῆς Ἰουλίας, γυνὴ χυδαία, ὁσάκις ἤρχετο εἰς τοῦ γαμβροῦ της, ἄλλο δὲν ἔκαμνε παρὰ νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν δυστυχίαν τῆς θυγατρός της. Νομίζουσα ὅτι ἐδείκνυεν εὐαισθησίαν, ἐθρηνολόγει ἀδιακόπως, καί ποτε μάλιστα εἶπεν ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ μὴν ἐγεννᾶτο.

— Καὶ τί θὰ ἔκαμνες; ἠρώτησεν ἀγανακτήσασα ἡ Ἰουλία, ἐὰν ἐγεννώμην καὶ ἐγὼ ὡς τὸ τέκνον μου;

Ὁ δὲ θεῖος Γιρὼ, ὁ ἀρχιτέκτων, δὲν ἐθεώρει τόσῳ μέγα δυστύχημα τὸ νόσημα τῆς ἀνεψιᾶς του. — Ἡ σύζυγός μου, ἔλεγεν, ἦτον τόσῳ φλύαρος, ὥστε ὅλα τὰ πράγματα, ὁποιαδήποτε, μὲ φαίνονται προτιμότερα. Ἠξεύρομεν ἀπὸ τώρα ὅτι ἡ νέα αὐτὴ ποτέ της οὔτε θὰ εἰπῇ οὔτε θ' ἀκούσῃ κακὰ λόγια, καὶ ὅτι δὲν θὰ ξεκωφαίνῃ τὸν κόσμον μὲ τὰ τραγούδιά της. Δὲν θὰ εἶναι φιλόνεικος, δὲν θὰ ὑβρίζῃ τὰς ὑπηρετρίας, ὡς τὸ ἔκαμνεν ἀδιακόπως ἡ γυναῖκά μου· δὲν θὰ ἐξυπνᾷ ἂν ὁ ἄνδρας της βήχῃ, ἢ ἂν ἐξυπνᾷ προτήτερα θὰ φροντίζῃ τὰ τῆς οἰκίας της· θὰ εἶναι διακριτική· θὰ βλέπῃ καθαρὰ, διότι οἱ βωβοὶ ἔχουν καλὰ 'μάτια· θὰ κρατῇ καλὰ κατάστιχα καὶ μὲ μόνα τὰ δάκτυλά της ἂν μετρᾷ, καὶ θὰ πληρόνῃ, ἂν ἔχῃ χρήματα, χωρὶς πολλὰ λόγια· θὰ ἠξεύρῃ οἰκοθεν τὰς ἀγαθὰς πράξεις καὶ θὰ τὰς κάμνῃ, τὸ ὁποῖον εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸ νὰ τὰς λέγῃ μόνον· ἐὰν ἔχῃ καλὴν καρδίαν θὰ τὴν δείχνῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ βάλλῃ μέλι εἰς τὰ χείλη της. Ναὶ μὲν δὲν θὰ γελᾷ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ δὲν θ' ἀκούῃ εἰς τὸ γεῦμα τοὺς μεθυσμένους ῥήτορας· θὰ εἶναι εὔμορφη, θὰ ἔχῃ πνεῦμα καὶ δὲν θὰ κάμνῃ κρότον· δὲν θὰ εἶναι ὑποχρεωμένη, ὡς τυφλὴ, νὰ ἔχῃ σκυλίον διὰ νὰ περιδιαβάζῃ. Μὰ τὴν πίστιν μου ἂν ἤμην νέος θὰ τὴν ὑπανδρευόμην· καὶ σήμερον ὅτε εἶμαι γέρων καὶ χωρὶς τέκνα, τὴν πέρνω εὐχαρίστως ὡς κόρην μου ἐὰν σᾶς βαρύνῃ.

Ὅτε ὁ Κ. Δεζαρσῆς ἤκουε ταῦτα ἐνεθαῤῥύνετο καὶ ἐπλησίαζε τὴν γυναῖκά του. Καὶ οἱ δύο ἐμειδίων διὰ τὸν ἀπότομον μὲν ἀλλ' εὐεργετικὴν ἀγαθότητα τοῦ θείου των, ὁ ὁποῖος ὅλα τὰ ἔβλεπε μέλι καὶ γάλα. Καὶ ὅμως δὲν ἦσαν μέλι καὶ γάλα· διότι ὅλοι οἱ λοιποὶ ἔβλεπον ἔντρομοι τὴν δυστυχίαν τοῦ θυγατρίου.

Γ.

Ἐν τοσούτῳ αὐτὸ κοῦζανε· ἐπειδὴ δὲ μόνην αἴσθησιν εἶχε τὴν ὄψιν, ὡς τὰ πρῶτα βλέμματα οὕτω καὶ αἱ πρῶται κινήσεις τῶν χειρῶν του διευθύνθησαν πρὸς τὸ φῶς. Καὶ ἡ ὠχροτέρα τοῦ ἡλίου ἀκτὶς ἐπροξένει εἰς αὐτὸ ἀγαλλίασιν.

Ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ περιπατῇ, παρετήρει καὶ ἤγγιζε μὲ πολλὴν περιέργειαν ὅλα τὰ πράγματα, ἀλλὰ μέ τινα δειλίαν ἅμα δὲ καὶ εὐχαρίστησιν, αἵτινες ἀπεδείκνυον ὅτι ἦτο ζωηρὰ ὡς παιδίον καὶ συνεσταλμένη ὡς γυνή. Ἅμα ὡς ἔβλεπέ τι νέον ἔτρεχε πρὸς αὐτὸ ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὸ λάβῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐστρέφετο πρὸς τὴν μητέρα της ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὴν συμβουλευθῇ. Ὡμοίαζε λευκὴν γαλῆν ἥτις, σταματᾷ καὶ δὲν προχωρεῖ ἐὰν καθ' ὁδὸν ἀπαντήσῃ λάσπην ἢ ἄλλο τι ἱκανὸν νὰ μολύνῃ τὸ περίλευκον δέρμα της.

Παιδία τινα τῆς γειτονίας ἐρχόμενα ἔπαιζον μὲ τὴν Χαρίκλειαν· καὶ περίεργος ἦτον ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἔβλεπεν ὅτε ὡμίλουν. Τὰ παιδία, ἔχοντα σχεδὸν τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, ἐδοκίμαζον νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ λόγια τῶν τροφῶν των, ἀνοίγοντα τὰ χείλη· τὸ ἄνοιγμα δὲ τοῦτο ἐφαίνετο ἁπλοῦν κίνημα εἰς τὴν ταλαίπωρον Χαρίκλειαν. Καὶ ἐνίοτε διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐνόησεν ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὰς μικρὰς συντρόφους της.

Ἡ Ἰουλία ἦτον ἀδιακόπως μὲ τὴν κόρην της· παρετήρει ἐναγώνιος καὶ τὰς παραμικροτέρας πράξεις καὶ τὰ παραμικρότερα κινήματά της. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ ὅτι ἱερεύς τις θὰ ἔφερε μετ' ὀλίγον φῶς εἰς τὸν ζοφερὸν τοῦτον κόσμον, πόσον θὰ ἐσκίρτα ἀπὸ χαράν!

Ὅτε αἱ μικραὶ σύντροφοι τῆς Χαρικλείας μεγαλώσασαι ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται ἀπὸ διδασκάλισσαν, ἡ ταλαίπωρος αὐτὴ ἐδείκνυεν ὅτι ἐλυπεῖτο εἰς ἄκρον διότι δὲν ἔδιδον διδασκάλισσαν καὶ εἰς αὐτήν. Εἰς γειτονικήν τινα οἰκίαν ἦτο γραῖά τις Ἀγγλὶς ἡ ὁποία ἐδίδασκε μικρὸν παιδίον νὰ συλλαβίζῃ καὶ τὸ μετεχειρίζετο μὲ αὐστηρότητα· ἡ Χαρίκλεια παρευρίσκετο εἰς τὸ μάθημα, παρετήρει μὲ ἀπορίαν τὸ παιδίον παρακολουθοῦσα διὰ τοῦ βλέμματος τὰς προσπαθείας του καὶ ἀγωνιζομένη οὕτως εἰπεῖν νὰ τὸ βοηθήσῃ· καὶ ὅτε τὸ ἐμάλλωνεν ἡ διδασκάλισσα, αὐτὴ ἔκλαιε.

Τὰ μαθήματα τῆς μουσικῆς τὴν κατέθλιβον ἔτι μᾶλλον. Ἱσταμένη πλησίον τοῦ κυμβάλου ἐτάνυε καὶ ἐκείνη τὰ μικρὰ δάκτυλά της ἀτενίζουσα ἀσκαρδαμυκτὶ μὲ τοὺς μαύρους καὶ ὡραιοτάτους ὀφθαλμούς της τὴν διδασκάλισσαν. Ἐφαίνετο ἐρωτῶσα τί ἔπραττε, καὶ ἐκτύπει ἐνίοτε τὰ κόκκαλα τοῦ κυμβάλου μὲ γλυκύτητα μὲν ἀλλ' ὁπωσοῦν ὠργισμένη.

Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροξένουν εἰς ἄλλα παιδία τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα δὲν τὴν ἐξέπληττε.

παρετήρει ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐνθυμεῖτο. Ὅτε ὅμως τὰ ἔβλεπε δακτυλοδεικτοῦντα τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ κινοῦντα τὰ χείλη, ἐκυριεύετο ἀπὸ ἀθυμίαν ἀπεσύρετο εἴς τινα γωνίαν καὶ μὲ πέτραν ἢ μὲ ξύλον ἐχάρασσε μηχανικῶς σχεδὸν εἰς τὴν γῆν κεφαλαῖά τινα γράμματα τὰ ὁποῖα εἶδε τὰ παιδία νὰ συλλαβίζωσι.

Ἡ ἑσπερινὴ προσευχὴ τὴν ὁποίαν καθ' ἑσπέραν ἔκαμνον τὰ παιδία τῆς γειτονίας ἐφαίνετο εἰς τὴν Χαρίκλειαν αἴνιγμα ἢ μυστήριον. Ἐγονάτιζε μὲν καὶ αὐτὴ καὶ ἤνωνε τὰς χεῖρας ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐννοῇ διὰ τί. Ὁ ἱππότης θεωρῶν τοῦτο ὡς βεβήλωσιν ἔλεγε·

— Πάρετέ την ἀπ' ἐδῶ· δὲν θέλω νὰ βλέπω αὐτὸν τὸν πιθηκισμόν.

— Ἐγὼ ζητῶ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἀπεκρίθη ποτὲ ἡ μήτηρ.

Ἡ Χαρίκλεια ἔδειξεν ἐκ νηπιότητος σημεῖα τῆς περιέργου ἐκείνης ἰδιότητος τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Σκῶτοι ὀνομάζουσι διπλῆν ὅρασιν, οἱ δὲ μαγνητισταὶ προσπαθοῦσι νὰ παραδεχθῶσι, καὶ οἱ ἰατροὶ καταττοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ τῶν ἀσθενειῶν· ἡ μικρὰ βωβὴ καὶ κωφὴ προπισθάνετο ἐρχομένους ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἠγάπα, καὶ ἔτρεχεν εἰς προϋπάντησίν των.

Τὰ δὲ ἄλλα παιδία οὐ μόνον τὴν ἐπλησίαζον μὲ φόβον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέφευγον ἐνίοτε μὲ καταφρόνησιν· ἄλλοτε πάλιν τολμηρόν τι παιδίον ἤρχετο πρὸς αὐτὴν καὶ ἱστάμενον ἀποτόμως τῇ ὡμίλει καὶ τὴν ἐπροκάλει ν' ἀποκριθῇ. Ὅτε τὰ παιδία συνήρχοντο διὰ νὰ χορεύσωσιν, αὐτὴ μόνη ἐκάθητο μακρὰν, καὶ ἠκολούθει τὸν ῥυθμὸν, σείουσα τὴν ὡραίαν της κεφαλὴν, ἀλλὰ μὲ ἦθος μελαγχολίας ἅμα δὲ καὶ εὐπρεπείας ὥστε ἐκίνει τοὺς βλέποντας εἰς συμπάθειαν.

Μία τῶν συντρόφων της κατεγίνετό ποτε εἴς τινα πρᾶξιν ἀριθμητικὴν πολλὰ βραχεῖαν καὶ πολλὰ εὔκολον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν τελειώσῃ ἂν καὶ ἐμέτρει μὲ τὰ δάκτυλά της· ἡ δὲ Χαρίκλεια ἐννοήσασα ὅτι ἔσφαλλε καὶ θέλουσα νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν της, ἔτεινεν ἀνοικτὰς καὶ τὰς δύο της χεῖρας. Σημειωτέον ὅτι εἶχον διδάξει εἰς τὴν Χαρίκλειαν ἁπλούστατά τινα πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἤξευρεν ὅτι δύο καὶ δύο κάμνουσι τέσσαρα. Καὶ πνευματῶδες ζῶον καὶ πτηνὸν μανθάνει νὰ μετρῇ κατὰ τρόπον, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν, ἕως δύο καὶ τρία. Λέγεται μάλιστα ὅτι μία καρακάξα ἐμέτρησεν ἕως πέντε. Ἀλλ' ἡ Χαρίκλεια, καθὸ ἄνθρωπος, ἐδύνατο νὰ μετρήσῃ καὶ περισσότερα. Ἤνοιξε λοιπὸν καὶ τὰ δέκα της δάκτυλα καὶ τὰ ἐδείκνυεν εἰς τὴν μικρὰν φίλην της μὲ τόσην ἀγαθότητα, ὥστε θὰ τὴν ἐξελάμβανέ τις ὡς τίμιον ἄνθρωπον μὴ δυνάμενον νὰ πληρώσῃ.

Ἂν καὶ ἡ φιλοκαλία γεννᾶται ἐκ νηπιότητος εἰς τὰς γυναῖκας, ἡ Χαρίκλεια ὅμως δὲν ἔδιδε κανὲν σημεῖον.

« Περίεργον, ἔλεγεν ὁ ἱππότης, μία μικρὰ κόρη νὰ μὴν ἐννοῇ τί ἐστι εὔμορφον φόρεμα. » Ἡ δὲ Ἰουλία μειδιῶσα περίλυπος ἀπεκρίνετο· « Καὶ ὅμως εἶναι ὡραία. » Καὶ συγχρόνως τὴν ἠνάγκαζε νὰ περιπατήσῃ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός της διὰ νὰ ἴδῃ καλλίτερον τὸ ἀνάστημά της τὸ ὁποῖον ἤρχιζε νὰ σχηματίζεται, ἅμα δὲ καὶ τὸ χαριέστατον παιδικὸν βάδισμά της.

Καθ' ὅσον δὲ ἡλικιοῦτο ἡ Χαρίκλεια ἐδείκνυε μεγίστην ἀγάπην, δὲν λέγω πρὸς τὴν θρησκείαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόει, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐκκλησίας τὰς ὁποίας ἔβλεπεν. Ἴσως εἶχεν εἰς τὴν ψυχήν της τὸ ἀκατανίκητον ἐκεῖνο αἴσθημα ἕνεκα τοῦ ὁποίου δεκαετὲς παιδίον συλλαμβάνει καὶ διατηρεῖ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φορέσῃ πενιχρὸν φόρεμα, νὰ ἀναζητῇ ὅ,τι εἶναι πτωχὸν καὶ ὅ,τι πάσχει καὶ νὰ περάσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλην του τὴν ζωήν. Πολλοὶ ἀδιάφοροι καὶ μάλιστα φιλόσοφοι θ' ἀποθάνωσι χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ τις ἐξ αὐτῶν τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον ὅμως ὑπάρχει.

« Ὅταν ἤμην παιδίον δὲν ἔβλεπα τὸν Θεὸν ἔβλεπα μόνον τὸν οὐρανόν ». Ἰδοὺ φράσις ὑψηλὴ γραφεῖσα ὡς γνωστὸν, ἀπὸ ἕνα βωβὸν καὶ κωφόν. Ἡ Χαρίκλεια δὲν εἶχε βεβαίως τόσην δύναμιν. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας πολλάκις κακῶς ζωγραφισμένη, ὁ ἀναγνώστης λέγων τὸν Ἀπόστολον μὲ φωνὴν λεπτὴν καὶ κακόηχον, ὁ κανδυλάπτης ἀνάπτων τὸν πολυέλαιον καὶ, τίς οἶδε, τί ἄλλο ἀνυψοῦσι τὸν νοῦν ἑνὸς παιδίου. Ἀλλὰ τί μᾶς μέλει τὸ πόθεν, ἀφοῦ ὁ νοῦς ἀνυψοῦται;

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ. (*)

—ooo—

Ἀπὸ αὐτοῦ κατὰ ἀνατολὰς εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁ μέγας καὶ περιβόητος Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς ὁ ἱερὸς καὶ σεβάσμιος Ναὸς πρὸ τοῦ νὰ οἰκοδομηθῇ, ἀσεβεῖς τινὲς ἄνθρωποι παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἔφεραν πολὺ χῶμα ἔξωθεν καὶ ἐσκέπασαν αὐτὸν τὸν τόπον, καὶ ὅλον τὸ σπήλαιον τοῦ παναγίου Τάφου, καὶ τὸν ἔστρωσαν λίθους, καὶ τὸν ἔκαμαν ὡσὰν λόφον τεχνικὸν, καὶ ἔκτισαν ἐπάνω του εἰδωλεῖον τῆς βδελυρᾶς Ἀφροδίτης, καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ

(*) Ἐκ τοῦ συγγράμματος, τοῦ ἐπιγραφομένου « Προσκυνητάριον ἢ περιγραφὴ τῆς Ἁγ. πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης κλ. ὑπὸ Χρυσάνθου τοῦ ἐκ Προύσης. Ἔκδ. Β'. ἐν Μόσχᾳ 1837.

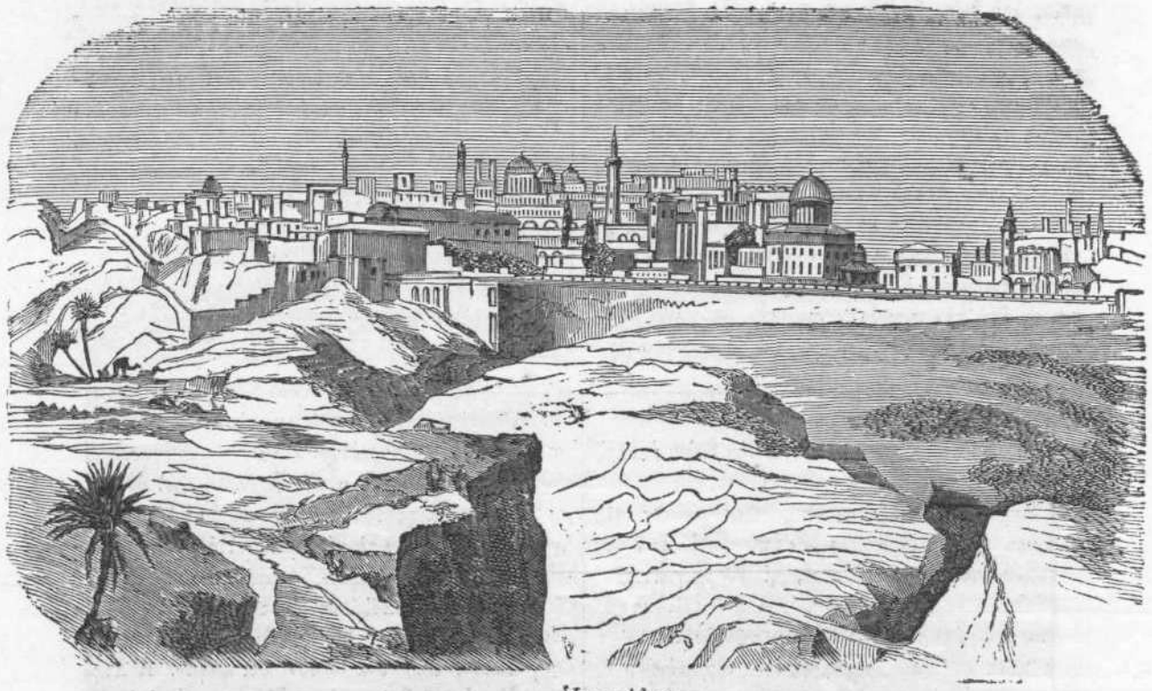

Ἱεροσόλυμα.

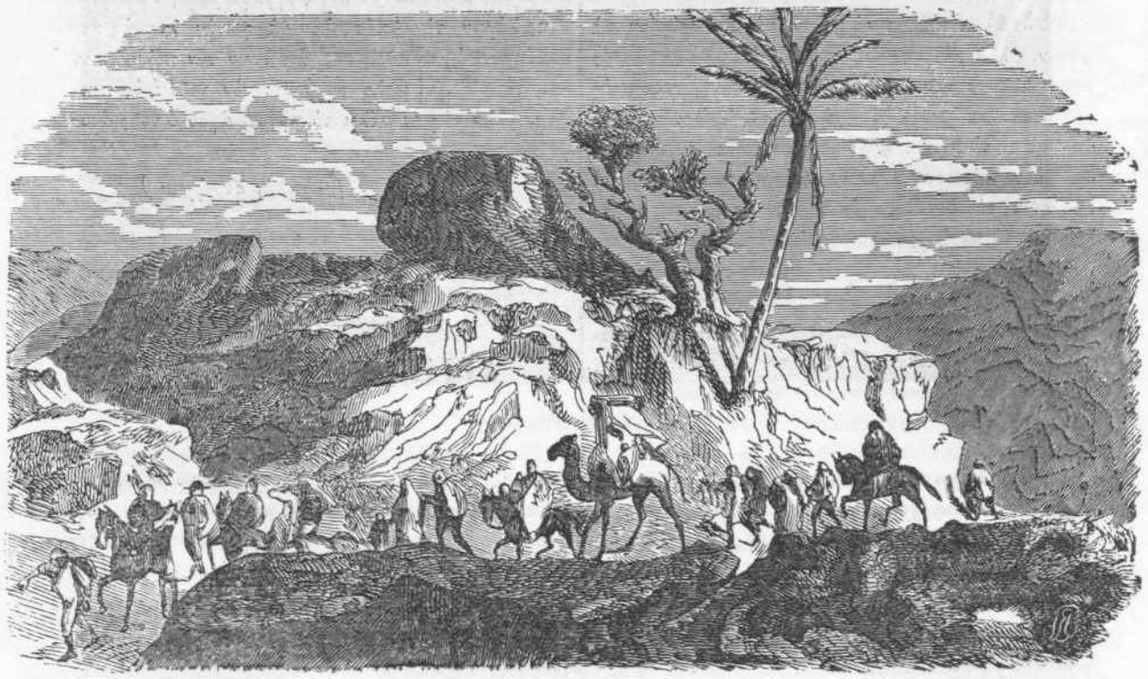

Προσκυνηταὶ ἀπερχόμενοι εἰς τὸν Ἅγ. Τάφον.

τὰς μιαρὰς θυσίας καὶ ῥαντισμοὺς μὲ γνώμην ὅτι νὰ εἶναι πάντοτε κεκρυμμένον τὸ θεῖον μνῆμα, καὶ ἀγνοούμενον· ἔμεινε δὲ τοῦτο οὕτως ἔχον ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους εἴκοσι ἕξη χρόνους, ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου Γεννήσεως ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν χριστιανῶν εὐσεβεστάτου μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τῆς μακαρίας μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης. Αὐτὸς ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς μέγας Κωνσταντῖνος παρακινούμενος ὑπὸ θείας βουλῆς καὶ προτροπῆς, ἔπεμψε τὴν μακαρίαν Ἑλένην τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλὴμ· ὅθεν διὰ προσταγῆς βασιλικῆς κα θηρέθη τὸ μιαρὸν εἰδωλεῖον τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἐσκάφη τὸ ἐπίπεδον πρόσωπον τῆς γῆς ἐκείνης, καὶ τὸ χῶμα τὸ μεμολυσμένον ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν θυσιῶν ἐῤῥίφθη πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τὸν ἅγιον τόπον· καὶ ἀφ' οὗ εὑρέθη τὸ κατὰ φύσιν ἀμόλυντον χῶμα τῆς γῆς, ἐφάνη τῶν Ἁγίων ὁ Ἅγιος Τάφος, ἐξ οὗ ἀνέστη τριήμερος ὁ Κύριος, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ φῶς ὕστερον ἀπὸ τὴν τοσαύτην χρονικὴν ὑπόγαιον κατάκρυψιν. Ἔγραψε δε ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐθνῶν, ὅπως μὲ πλουσιοπαρόχους χορηγίας χρημάτων κτίσωσι ναὸν ἅγιον κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ μὲ κάλλος ὑπερφυὲς καὶ ἀξιοθαύμαστον, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἐκκλησία τοῦ ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ Θεῖος Ναὸς, ὁ κτισθεὶς εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν σωτηριωδῶν Παθῶν, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπερβαίνει εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ἁγιότητα, ὄχι μόνον τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ Παλαιστίνῃ θείους ναοὺς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, ἐπειδὴ καὶ ἅπασαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς οἰκουμένης εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται ὡς εἰς πρωτότυπον, διότι ἐν αὐτῷ κατεσκευάσθη τὸ μέγα θυσιαστήριον, ἐπάνω εἰς τὸν σεβάσμιον Γολγοθᾶ, ἐν ᾧ ἐθυσιάσθη τὸ κατὰ σάρκα ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς εἰς ὃν ἐξέχεε τὸ πανάχραντον αὐτοῦ Αἷμα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἀλλοτρίου.

Τρεῖς νόμους ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἁ. νόμον τῆς ἀθωότητος, ἀκακίας, καὶ ἀναμαρτησίας· τὸν δεύτερον τὸν φυσικὸν, δηλαδὴ τῆς πεπτωκυίας φύσεως· καὶ τὸν τρίτον τὸν γραπτὸν· καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τρεῖς νόμους ἦτον προτυπούμενος αὐτὸς ὁ προσκυνητὸς ναὸς, καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον νόμον προετύπου αὐτὸν τὸν ναὸν ὁ παράδεισος, ὁ ἐν Ἐδὲμ φυτευθεὶς· διότι καθὼς ἐκεῖνος ὁ παράδεισος ἐφυτεύθη διὰ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς ἑτοιμάσθη διὰ τὸν νέον Ἀδὰμ, τὸν πρόξενον τῆς ζωῆς, Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη πρῶτον ἀπὸ τῆς γῆς, ἔπειτα ἐτέθη εἰς τὸν παράδεισον, τὸν ὅμοιον τρόπον, καὶ ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀπὸ τὴν καθαρωτάτην γῆν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας πρῶτον, ἔπειτα ἐτέθη εἰς αὐτὸν· ὁ ποταμὸς ὁποῦ ἔβγαινεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς τρυφῆς, καὶ ἐπότιζε τὸν παράδεισον, προε-

Ἅγιος Τάφος.

τύπωνε τοῦτον τὸν ἁγιώτατον ναόν, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν ὡσὰν μία ἀένναος πηγὴ ἔῤῥευσαν, καὶ ῥέουσιν οἱ ποταμοὶ τῶν θείων χαρισμάτων, καὶ ποτίζουσι τὸν κόσμον ὅλον. Ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα καλὰ ὅσα ὁ Θεὸς ἐρύτευσε μέσα εἰς τὸν παράδεισον, τὰ πλέον ἐξαίρετα ἦτον δύο· τὸ ξύλον τῆς γνώσεως καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ναὸν ἀγκαλὰ εὑρίσκονται πολλὰ καὶ διάφορα σημεῖα, διαφόρου εὐλαβείας, μὲ τὰ ὁποῖα εὐφραίνονται οἱ προσκυνηταὶ πνευματικῶς, τὰ ἐξαίρετα ὅμως εἶναι δύο, ὁ ἁγιώτατος τοῦ Κρανίου τόπος, καὶ ὁ ἔνδοξος Τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν· τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἦτον τύπος τοῦ ἁγίου Γολγοθᾶ, διότι ὅταν ὑψώθη ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ ἐν τῷ Κρανίῳ ἐγνωρίσθη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καθὼς ὁ ἴδιος αὐτὸς προεῖπεν, Ἰωάν. κεφ. ἡ. ὅταν ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, τότε τὸν ἐγνώρισεν ὁ λῃστὴς, καὶ ὁ ἑκατόνταρχος, καὶ ἄλλοι πολλοί· τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς, προετύπου τὸν πανάγιον τάφον τοῦ Χριστοῦ, διότι ἡμεῖς χάριτι καὶ δυνάμει τῆς αὐτοῦ Ἀναστάσεως, ἐλάβομεν ζωὴν καὶ ἀθανασίαν, καὶ μέλλομεν νὰ ἀναστηθῶμεν ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ὄχι μόνον μὲ τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἀποθανόντες ἀναστήσονται, ἀλλὰ καὶ μὲ πνευματικὴν, ἤγουν ἐξ ἁμαρτίας εἰς τὴν χάριν, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος πρὸς Ῥωμ. κεφ. δ'. « ὃς παρε-
» δόθη διὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν
» δικαίωσιν ἡμῶν. Καὶ πάλιν ἐν τῷ ς'. κεφ. συνε-
» τάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, εἰς τὸν
» θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν,
» διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν και-
» νότητι ζωῆς περιπατήσωμεν, εἰ γὰρ σύμφυτοι γε-
» γόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ
»καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Εἰς ἐκεῖνον τὸν παράδεισον ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἡ Εὔα, εἰς αὐτὸν τὸν ἁγιώτατον τόπον, ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ὅπου ἔῤῥευσαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ νέου Ἀδὰμ, ἐπλάσθη ἡ Ἐκκλησία. Ἡ ἀληθὴς μήτηρ ἔτρεξεν ὄχι μόνον ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐκχυθὲν, πρῶτον ἔῤῥάντισεν ὅλον τὸ Σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα τὸ κρανίον τοῦ Ἀδὰμ, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔκειτο· καὶ ἀκολούθως ἡγιάσθη ὅλος ὁ τόπος, ὁ πλησίον αὐτοῦ, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἅγιον χρίσμα· εἶτα μερισθὲν εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μὲ τὴν δραστικωτάτην αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἐπότισε καὶ ἡγίασεν ὅλην τὴν τετραπέρατον οἰκουμένην, δηλαδὴ, Ἀνατολὴν, Δύσιν, Ἄρκτον καὶ Μεσημβρίαν· ὅθεν οὗτος ὁ τόπος τοῦ Κρανίου, διότι ἦτον διωρισμένος εἰς τιμωρίαν καὶ παίδευσιν τῶν πταιστῶν, ἦτον κατηραμένος· διότι ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου· τώρα ὅμως διὰ τὸ ἐκχυθὲν αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὸν, ἔγινεν ἁγιώτερος καὶ ἅπασα ἡ γῆ, ἡ ὁποία διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἄλλων ἀνθρώπων οὖσα ὑποκειμένη εἰς τὴν θείαν κατάραν, δὲν ἐβλάστανεν ἄλλο εἰμὴ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, τώρα διὰ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ φιλιωθεῖσα μὲ τὸν Θεὸν, καὶ πάλιν εὐλογηθεῖσα, ἔγεινε τόπος καρποφόρος, ὅτι δίδει πολλοὺς, καὶ πολλὰ εὐαρέστους τῷ θείῳ καρπούς. Βεβαιοῦνται ταῦτα ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων· ὁ προφήτης Ζαχαρίας, εἰς τὸν ποθεινότατον καιρὸν τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου εἶπεν ἐν κεφ. ιγ'. « Καὶ
» ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος Σαβαὼθ,
» ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς
» γῆς, καὶ, οὐκέτι αὐτῶν ἔσται μνεία, καὶ τοὺς ψευ-
» δοπροφήτας, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐξαιρῶ
» ἀπὸ τῆς γῆς. » Εἴπομεν ἕως ὧδε ἐν συντομίᾳ πῶς προετυποῦτο ὁ θεῖος οὗτος ναὸς εἰς τὸν νόμον τῆς ἀθωότητος, τώρα λέγομεν πῶς προετυποῦτο, καὶ εἰς τὸν νόμον τὸν φυσικόν.

Ἐν κεφ. κβ'. τῆς γενέσεως ἱστορεῖται, ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ λάβῃ τὸν Υἱόν του τὸν Ἰσαὰκ, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, καὶ νὰ τὸν προσφέρῃ ἐκεῖ εἰς ὁλοκαύτωσιν, ἐπάνω εἰς ἕνα τῶν ὀρέων· καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν τόπον ὅπου τοῦ ἔδειξεν ὁ Κύριος, εἰς τὴν γῆν λέγω τὴν ὑψηλὴν, τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Σύμμαχος ἑρμηνεύει, ὀπτασίας, ὁ δὲ Ἀκύλας, τὴν ἑρμηνεύει καταφανής. Ταύτην λέγουσιν οἱ ἱεροὶ ἐξηγηταὶ, ὅτι εἶναι μέρος τῆς ὀρεινῆς Ἰουδαίας, ἤτοι ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἐκεῖ ὅπου ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως· διότι, καθὼς λέγει ἡ θεία γραφὴ, ἦλθεν ὁ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν ἔδειξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ὁ δὲ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροστάχθη, ἤγουν ἡ Βηρσαβεὲ ἐν Γεράροις, εἶναι πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς διάστημα τριῶν ἡμερῶν κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, διὰ τοῦτο καὶ τώρα εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τόπον τῆς ὁράσεως εἶναι καὶ σήμερον ὁ τόπος τῆς ὁλοκαρπώσεως, τιμώμενος μὲ εὐκτήριον οἶκον, καὶ μοναστήριον λεγόμενον θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Τοῦτον τὸν τόπον τὸν ὠνόμασεν ὁ Ἀβραὰμ, Κύριος εἶδεν, ἐπειδὴ, ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει εἶδεν ὁ Κύριος τὴν εὐγένειαν τοῦ Ἀβραὰμ, ὄχι μόνον χάριν τῆς ὁλοκαρπώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἰσαὰκ, ἀλλὰ πολλὰ περισσότερον προφητικῷ ὄμματι διὰ ἐκεῖνα ὅπου ἔμελλον νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μεσίᾳ· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἤθελε δειχθῇ προφητικῶς, καὶ νὰ προαναφωνηθῇ συμβολικῶς ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοῦ φυσικοῦ νόμου. . . . .

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ σεβάσμιος καὶ προσκυνητὸς Ναὸς τοῦ παναγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, εἶναι μεγαλοπρεπὴς, καὶ περίφημος κατά τε τὸ μέγεθος τοῦ Ναοῦ, καὶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου, μὲ δύο μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς τρούλλους ἢ κουμπέδες, ὁ ἕνας

μὲ χωρασάνι, καὶ ὁ δεύτερος ἔξωθεν μὲ μολυβδοσκέπασμα, ἔσωθεν δὲ μὲ ξύλα ἄσηπτα μεγάλα καὶ χοντρὰ, μέχρι τῆς ζώνης τοῦ τοίχου, μὲ κολώνας πορφυρὰς καὶ μαρμαρένιας, μὲ ποδαρικὰ μεγάλα καὶ στερεὰ, καὶ μὲ ἔδαφος ἐστρωμένον μὲ πολυειδῆ καὶ διάφορα μάρμαρα, καὶ ἐσχηματισμένον μὲ κατασκευὴν πολλὰ θαυμασίαν καὶ ἔντεχνον, ἔχων μάκρος ἰχνάρια διακόσια ὀγδοήκοντα πέντε, καὶ πλάτος ἰχνάρια ἑκατὸν ἑξήκοντα· αὐτὸς ὁ Ναὸς τὸ πάλαι ἐκοσμεῖτο ἀκόμη περισσότερον διὰ τὰς πολλὰς πόρτας ὁποῦ εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἁγία πόλις Ἱερουσαλὴμ, ὡς εἴπομεν, κατὰ διαφόρους καιροὺς πολεμηθεῖσα, εἰς διαφόρους ὑπέπεσεν ἐξουσίας, ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς ὁ Ναὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος, τὰ νῦν δὲ ἔχει μίαν καὶ μόνην πόρταν κατὰ μεσημβρίας.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ φθόνου τῶν Ἀρμενίων, ἀκολουθήσασαν ἐκείνην φρικτὴν καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὴν πυρκαϊὰν, αὖθις ὁ ἱερώτατος οὗτος Ναὸς ἀνεκαινίσθη λαμπρότερον ἀπὸ τὸ πρότερον, διὰ φιλοτίμου συνδρομῆς μόνων τῶν ὀρθοδόξων. Ἐσχάτως δὲ ἤδη κατὰ τὰς πληροφορίας ὁποῦ ἔλαβον ἀπὸ γραμμάτων τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἱερᾶς ἡμῶν Ἀδελφότητος, ἀδείᾳ τῆς νέας Αἰγυπτιακῆς Ἐξουσίας, ἐπεσκευάσθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πολλὰ μέρη τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ βλαφθέντος ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Ἀνεῴχθησαν δὲ, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Σουλτάνου Σαλαδίνου πρὸ 650 — χρόνων κεκλεισμένα ὄντα μέγιστα ἐκτὸς παράθυρα, τριγύρω εἰς τὸν λίθινον τροῦλον, ἢ κουμπὲν τοῦ Καθολικοῦ, ὅθεν ὁ Ναὸς ἐγένετο φωτεινότατος, εἰς καύχημα καὶ χαρὰν τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 287.)

—ooo—

Ἡ περὶ πανώλους εἴδησις κατεθορύβησε καὶ κυβέρνησιν καὶ λαὸν, τὸν λαὸν μάλιστα λαβόντα καὶ πρὶν πεῖραν, κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ ἀγῶνος διάρκειαν, τῆς πανωλέθρου τῶν ἐπιδημιῶν δυνάμεως. Τῆς πανώλους πρὸ πάντων ἡ φήμη, καί τοι σπανίως ἐπισκεπτομένης ἄλλοτε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Αἰγαῖον, φοβερὰ ἐπεκράτει μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Κατ' ἔτος τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς πόλεις ἐνὶ λόγῳ ἐκείνας τῆς Τουρκίας ὅπου συνεπυκνοῦτο πολὺς Ὀθωμανῶν ὄχλος κατελυμαίνετο ἡ ἀδυσώπητος αὕτη νόσος· καὶ πρό τινων ἐτῶν ἐνσκήψασα εἰς τὴν νῆσον Κέαν παρ' ὀλίγον ἐξωλόθρευεν ἡβηδὸν πάντας τοὺς κατοίκους.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπιδημιῶν τὸ φάσμα ἀνυψοῦτο τρομερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ τύφος πρὸ μικροῦ εἶχε περιφέρει ἀδυσώπητος τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἡ εὐλογία, εἰσβαλοῦσα ἐξ Αἰγύπτου εἰς Νάξον τὸ 1823 ἔτος ὡς ἄλλος ἀνηλεὴς κατακτητὴς, ἀπέκτεινεν ἀπανθρώπως καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ ἐκ τῶν σωθέντων πολλοὺς κατέλιπεν ἀναπήρους καὶ δυσειδεῖς, μηδ' αὐτὸ τὸ κάλλος σεβασθεῖσα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων κρᾶμα εἶναι εὐτυχιῶν καὶ συμφορῶν, λυπηρῶν καὶ γελοίων, εἰς τὴν ἐπιδημίαν τῆς νήσου ταύτης ἐπηκολούθησεν ἀστειότατον ἐπεισόδιον.

Μεταξὺ τῶν Ναξίων, μικρὸν γευσαμένων τότε παιδείας, ἐπεκράτουν οὐκ ὀλίγαι δεισιδαιμονίαι, καὶ πρώτη πασῶν ἡ τῶν *βουρκολάκων*. Γενικὴ ἦτο καὶ ἀδιάσειστος ἡ δόξα ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες *ἐβουρκολάκιαζαν*, καὶ ὅτι ἐπιφαινόμενοι ὁλοσώματοι οὐχὶ καθ' ὕπνους ἀλλ' εἰς ἀγρυπνοῦντας συγγενεῖς καὶ φίλους, ἔλεγον καὶ ἔπραττον τὰ ἀρέσκοντα. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς εἶχεν ἀποστείλει ἡ εὐλογία εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, διεδόθη καὶ ἐπιστεύθη ἡ εἴδησις ὅτι στασιάσαντες ἀθρόοι εἰς τὸν Ἅδην οἱ νάξιοι νεκροὶ ἐβιάσαντο τὸν Χάρωνα νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἄνω. Καὶ καθ' ἑσπέραν μόλις δύοντος τοῦ ἡλίου, ἐπανήρχοντο πάντες δρομαῖοι εἰς τὰ ἴδια, καὶ συζυγοῦντες περίφοβοι διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν μοχλῶν θύρας τε καὶ παράθυρα, καὶ ἐμπεδοῦντες αὐτὰ διὰ σωρείας στρωμάτων καὶ προσκεφαλαίων καὶ ἄλλων σκευῶν, κατεκλίνοντο στένοντες καὶ τρέμοντες. Οἱ βουρκόλακες ὅμως, τοὺς ὁποίους ὁ θάνατος εἶχε καταστήσει λεπτοφυεῖς, εἰσέδυον οἱ ἀλιτήριοι καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰς τὰ ἄδυτα, καὶ ἐρόβιζον ἢ καὶ ἐκακοποίουν τοὺς ζῶντας. Ὅτε δὲ ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα αἱ οἰκίαι ἠνοίγοντο καὶ ἐξερχόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες διηγοῦντο τρεμούσῃ τῇ φωνῇ τὰ παράτολμα τῶν βουρκολάκων ἔργα καὶ λόγια. Καὶ τοῦτον μὲν ἠπείλησε νὰ ξυλοκοπήσῃ ὑψηλόσωμός τις καὶ σκελετώδης ἐὰν δὲν ἔδιδεν αὐτῷ νὰ φάγῃ καὶ νὰ πίῃ, ταύτης δὲ τὴν ξανθὴν καὶ μακρὰν κόμην ἠγωνίσθη ν' ἀνασπάσῃ φθονερὰ γειτόνισσα ἀγριαίνουσα, ἡ μέγαιρα! τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐκείνης τοὺς περιλεύκους καὶ κυδωνιῶντας κόλπους ἐτόλμησε νὰ ψαύσῃ ἱεροσύλως αὔθαδες ἀλλ' ὡραῖον μειράκιον. Ὁ μυλωθρὸς γείτων μου εἶχε δύο θυγατέρας, αἵτινες φρίσσουσαι διηγοῦντο καθ' ἑκάστην πρωΐαν πῶς βουρκόλακες δύο εἰσερχόμενοι μετὰ πατάγου καὶ ἀναποδογυρίζοντες ὅλα τὰ σκεύη, ἐκτύπουν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ ἐγρύλλιζον καὶ ἤνοιγον τὰς θύρας καὶ *κουκουλωμένας* οὖσας ὑπὸ τοῦ φόβου ἀπεκάλυπτον καὶ παρέσυρον καὶ ἐβασάνιζον, τὰς ταλαιπώρους! δι' ὅλης τῆς

νυκτός· ὁ δὲ πατὴρ, ὅστις ἐκλείετο εἰς ἄλλο παρακείμενον δωμάτιον καὶ ἠγρύπνει ἀνὰ χεῖρας ἔχων πυροβόλον, ἐπεκύρου τὰ λεγόμενα καὶ ἀδιακόπως ἐσφραγίζετο διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ. Μίαν δὲ νύκτα τοσοῦτον ἐφοβήθη, διότι εἰς τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ κατεφέροντο ἀλλεπάλληλοι καὶ τρομεροὶ κτύποι, ὥστε τολμήσας ἤνοιξε τὸ παράθυρον καὶ προέτεινε τὴν κεφαλὴν ἵνα παρατηρήσῃ ἐὰν ἐδύνατο νὰ σωθῇ. Καὶ παρατηρῶν εἶδεν ὑπὸ τὸ μαγειρεῖόν μου πλανώμενον τὸν ἕτερον τῶν βουρκολάκων· εὐθὺς δὲ πυροβολήσας κατεκύλισεν αὐτὸν φαρδὺν πλατύν. Καὶ τὴν αὐγὴν ἐξυπνήσας εἶδον, φεῦ! κείμενον ἄπνουν τὸν ἀγαπητόν μου καὶ παχύτατον γάτον, ὄντινα περιφερόμενον ἡσύχως εἰς ἀναζήτησιν εἰσόδου,

« . . . *ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος.* »

Οἱ μὴ πιστεύοντες τοὺς βουρκόλακας, ἀγαπῶντες ὅμως νὰ μελετῶσι τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ τὰ ἀνθρώπινα τεχνάσματα, ἔμαθον μετά τινας μῆνας ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι ταραξίαι, ἐγκύψαντες ἐπὶ πολὺ καὶ μετὰ πολλοῦ πόθου εἰς τὴν θεωρίαν τῆς θεογονικῆς τῶν ἀρχαίων ἐπιστήμης, ἀλλὰ πολλὰς ἀπαντήσαντες ἀπορίας, ἐνόμισαν ἀναγκαῖον, ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Ζεὺς, νὰ λύσωσιν αὐτὰς διὰ πειραμάτων· διὸ μετεμόρφωσαν ἑαυτοὺς μὲν εἰς Δίας, τὰ δύο δὲ τοῦ γείτονός μου ἀθῶα θυγάτρια εἰς Λητὼ καὶ Σεμέλην.

Ἐν τοσούτῳ τῶν βουρκολάκων ηὔξανε καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ τόλμη· πωγωνίας τις Πρωτοσύγγελος (ἡ ἐκκλησία τῶν Ναξίων εἶχε τότε μέγαν ἀριθμὸν Σακελλιόνων, Πριμικηρίων, Συγγέλων, Καστρηνσίων, Πρωτεκδίκων, Ῥεφερανδίων, Πρωτονοταρίων καὶ ἄλλων τοιούτων ἀξιωματικῶν), γνωστὸς διὰ τὸ φιλομειδὲς αὐτοῦ καὶ εὐτράπελον, προσδληθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας μετέστη εἰς οὐρανούς· ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν γῆν ὡς βουρκόλακας κατώρθωσε, δυνάμει τοῦ σεβασμίου αὐτοῦ πώγωνος, νὰ καθυποτάξῃ πάντας τοὺς ἄλλους συναδέλφους καὶ νὰ συγκροτήσῃ ὁλόκληρον σύνταγμα. Τοῦτο δὲ, στρατάρχην ἔχων τὸν ἅγιον Πρωτοσύγγελον καὶ ἀδιακόπως στρατολογῶν νέους βουρκόλακας, περιεφέρετο τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκορυδαντία καὶ ἐκραιπάλα καὶ ἠλάλαζε καὶ ἐκορύφου τὸν τριγμὸν καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων (α).

Ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι χθὲς ἔτι, πρὸ ἑνὸς μόλις μηνὸς, σεβασμιώτατός τις ἐπίσκοπος τῆς σοφῆς Γαλλίας διεκοίνωσε διὰ μακρᾶς ἐγκυκλίου πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ὅτι πολλάκις ἐπεφάνη εἰς νέαν χωρικὴν, ἔξυπνον οὖσαν, λευχείμων ὡς ὁ Ἰωσὴφ παρθένος ὁρατὴ μὲν ἄϋλος ὅμως, καὶ εἶπεν αὐτῇ ὅτι ἦτο ἡ *Ἄσπιλος σύλληψις*, δὲν θ' ἀπορήσωμεν βεβαίως διὰ τὴν εὐπιστίαν τῶν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν κατοίκων τῆς ἀσόφου Νάξου.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πανώλην. Τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ἀκούσας ὁ Κυβερνήτης ἐξαπέστειλεν ἀμέσως εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας τὸν ἰατρὸν Σ. Καλογερόπουλον, ὅπως ἐξετάσῃ ἐὰν τῷ ὄντι ἡ νόσος εἶναι ἡ τοῦ λοιμοῦ. Ἐπανελθόντος δὲ τούτου τὴν 18 Ἀπριλίου καὶ ἐπικυρώσαντος τὴν εἴδησιν, διωρίσθη ἀμέσως Γενικὸς μὲν Ἔφορος τῆς Ὑγείας κατὰ τὰς δύο ταύτας νήσους ὁ Ἀναστάσιος Λόντος, συμπράκτωρ δὲ αὐτοῦ ὁ ἰατρὸς Ν. Καλογερόπουλος, καὶ ναυτική τις μοῖρα προσετάχθη νὰ περιπολῇ ἐκεῖ ὅπως ἐμποδίζῃ τὴν μετὰ τῆς ξηρᾶς συγκοινωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Αἴγιναν καὶ τὸν Πόρον « συνεκεντροῦντο, ὡς ἔγραφεν ὁ Κυβερνήτης, ὅλα τὰ μέσα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐξουσίας », διωρίσθησαν καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ὑγείας ἐπίτροποι· καὶ συγχρόνως ἐστάλησαν εἰς ὅλας τοῦ Κράτους τὰς ἐπαρχίας ταχυδρόμοι φέροντες ὁδηγίας. Αὐτὸς δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐπιβὰς τὴν 22 Ἀπριλίου εἰς τὴν ῥωσικὴν φρεγάταν *Ἑλένην* ἀπέπλευσεν εἰς τὰς μεμολυσμένας νήσους.

Ἐλθὼν δὲ τὴν μὲν 24 εἰς Σπέτσας τὴν δὲ 26 εἰς Ὕδραν συνδιελέχθη μετὰ τῶν δημογερόντων καὶ τῶν ἰατρῶν, καὶ ἀφεὶς Ἔκτακτον ἐπιστάτην τῆς ὑγείας εἰς τὴν πρώτην τῶν νήσων τούτων τὸν Ἰω. Κωλέττην ἀπῆλθεν εἰς Αἴγιναν.

Εἴδομεν ὅτι ὁ Κυβερνήτης εἶχε σπανίαν δραστηριότητα· κατὰ τὰς ὀκτὼ ὅμως ἡμέρας, καθ' ἃς ἐπλεύσαμεν ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Αἴγιναν, ὑπερέβη αὐτὸς ἑαυτόν· διότι ἀδιακόπως καὶ αὐτὸς καὶ ἡμεῖς ἐγράφομεν καὶ ἐστέλλομεν ὁδηγίας δι' ἐπίτηδες πλοιαρίων εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Ἡ *Ἑλένη* ἦτο ἄλλο σαλευτὸν ταχυδρομεῖον, ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου ἐξηκοντίζοντο κυματόδρομοι ἅμαξαι ἡνιοχοῦσαι οὕτως εἰπεῖν τὴν ὑγείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας, διότι αἱ ὁδηγίαι προέβλεπον καὶ τὰ ἐλάχιστα.

Μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδον αὐτοῦ πρῶτον τότε ὁ Κυβερνήτης ἔπλεεν ἐπὶ ῥωσικοῦ πλοίου, διότι, ὡς εἶπον ἄλλοτε, οἱ ποντοκράτορες Ἄγγλοι ἠξίουν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν τιμὴν τοῦ νὰ φέρωσι τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δὲ γνωστὸν μοὶ ἦτο ὅτι δὲν ἠγάπα τοὺς Ἄγγλους, μοὶ ἤρεσκε ν' ἀνιχνεύω μετὰ περιεργείας τὰ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τούτους καὶ πρὸς τοὺς Ῥώσους, τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ ἦτο συνάδελφος καὶ συμπολίτης.

Ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων τὸ σέβας τὸ ὁποῖον πάντες ἐδείκνυον πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ὡς πρὸς ἀρχηγὸν ἀνεξαρτήτου Κράτους, διέθρυπτε τὴν φιλαυτίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐδυσχέραινεν εἰς ἄκρον ἐπὶ τῇ διαρκείᾳ τοῦ γεύματος. Αὐτὸς, ὁ μηδὲ λεπτὸν κατατρίβων εἰς μάτην, νὰ κάθηται δύο ὥρας προσηλωμένος παρὰ τράπεζαν καὶ νὰ βλέπῃ παραλλάσσοντας φαλαγγηδὸν ἐνώπιον αὐτοῦ

« . . . *πίθους οἴνοιο παλαιοῦ ἡδυπότοιο,* »

καὶ τοὺς Ἄγγλους βαθμηδὸν θερμαινομένους καὶ κυλικηγοροῦντας εἰς τὸ ἐπάπειρον!

Οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐφέροντο πρὸς αὐτὸν ὡς ὑπήκοοι πρὸς μονάρχην, καὶ μονάρχην ἀπόλυτον· ἀξιωματικοὶ, ναῦται καὶ στρατιῶται ἔκυπτον ἐδαφιαίως ἐνώπιον τοῦ Κυβερνήτου τὴν κεφαλὴν, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τὰ νεύματα αὐτοῦ. Αὐτὸς προσδιώριζε τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἐκ τῆς τραπέζης ἐξεγέρσεως. Ἀλλ' ἠγάπα κἂν τοὺς Ῥώσους; τὸ κατ' ἐμὲ, ἀμφιβάλλω· πιθανὸν νὰ ἠγάπα τοὺς πεπολιτισμένους Ῥώσους τῆς Πετρουπόλεως· πρὸς τοὺς ναυτικοὺς ὅμως βεβαίως δὲν ᾐσθάνετο κλίσιν. Ὁμιλῶν μετὰ τοῦ πλοιάρχου τῆς *Ἑλένης* δυσκόλως ἔῤῥιπτε τὸ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτε καθ' ἑκάστην, περὶ τὴν δεκάτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ἔφερέ τις χάριν δοκιμῆς πρὸς τὸν πλοίαρχον πλατὺ κοχλιάριον μεστὸν ῥοφήματος ἐκ τοῦ τῶν ναυτῶν, δριμυτάτην ἀποπνέοντος ὀσμὴν σκορόδου, ἐκεῖνος ἔστρεφε μετὰ καταφρονήσεως τὴν κεφαλήν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε εἶδον τὸν κυβερνήτην δεικνύοντα τὴν αὐτὴν ἀποστροφήν. Συνήθειαν εἶχον οἱ Ῥῶσοι νὰ θέτωσι καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐν μέσῳ σχεδὸν τοῦ πλοίου δύο εὐρύτατα ἀγγεῖα, ὅμοια πρὸς κολυμβήθραν, πλήρη ζύθου, ἀξιωματικὸς δέ τις ἱστάμενος παρ' αὐτὰ καὶ ἀνὰ χεῖρας ἔχων κατάλογον ἐκάλει κατ' ὄνομα ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ναύτας οἵτινες, σεσωρευμένοι ὑπὸ τὸ κατάστρωμα, ἀνέβαινον κατὰ στίχον διὰ τῆς ὀπῆς ὡς μύρμηκες ἐκ τῆς φωλεᾶς αὐτῶν. Ἕκαστος δὲ ναύτης ἀκούων τὸ ἴδιον ὄνομα προσήρχετο καὶ δράττων

« *βαθεῖαν κύλικα ὥςπερ ὁλκάδα,* »

κατεπόντιζεν αὐτὴν εἰς τὸν ζύθον· πληρῶν δὲ μέχρι στεφάνης ἔφερε μετὰ μεγίστης εὐλαβείας εἰς τὰ χείλη, προσέχων μὴ στάξῃ ῥανὶς καὶ ζημιωθῇ ὁ λάρυγξ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν περίεργον αὐτὴν τελετὴν εἶδόν ποτε ἅπαξ ἢ δὶς παρευρεθέντα καὶ τὸν Κυβερνήτην ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος *Ἀζόφ*· ἀλλ' εἶδον αὐτὸν καὶ στύψαντα χείλη καὶ μέτωπον καὶ ἀποστρέψαντα τὴν κεφαλήν.

* Τὴν 29 Μαΐου προσωρμίσθημεν εἰς τὴν Περιβόλαν τῆς Αἰγίνης, ὅπου εἶχε καταπλεύσει πρὸ ἡμῶν ὁ ναύαρχος τῆς Ῥωσίας· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν Ὕδρα καὶ αἱ Σπέτσαι ἐστεροῦντο τροφῆς, εἰς δὲ τὴν Αἴγιναν δὲν ὑπῆρχεν ἀρκετὸς σῖτος ἵν' ἀποσταλῇ καὶ εἰς τὰς πεινώσας νήσους, ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν ναύαρχον Εὐδὲν νὰ χορηγήσῃ ἐπὶ τούτῳ σάκκους τινὰς διπύρου. Τὸν ἄρτον τοῦτον ἰδὼν ἀποβιβασθέντα εἰς τὴν παραλίαν ἠθέλησα νὰ δοκιμάσω, πεποίθησιν ἔχων ὅτι εἰ καὶ κατάμαυρος θὰ ἦτο ὅμως γλυκύς· ἀλλ' ἀποπτύσας μετὰ σπουδῆς αὐτὸν διότι ἦτο πικρότερος ἢ μέλας, ἤκουσα ἐπιπλήττοντά με Ἕλληνα πρὸ πολλοῦ ὑπηρετοῦντα τὴν Ῥωσίαν, ὅτι ἑλληνικὴν ἔχων ἀλαζονείαν καταφρονῶ τὸν ἄρτον ἀπὸ τοῦ ὁποίου τρέφονται ἑξήκοντα ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων.

— Ἐστάλη, μὲ ἠρώτησεν ὁ Κυβερνήτης, τὸ παξιμάδι εἰς τὴν Ὕδραν καὶ τὰς Σπέτσας;

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε· βεβαιωθῆτε ὅμως ὅτι καὶ ἀφοῦ φθάσῃ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ πεινοῦν.

— Πῶς! ἔδωκεν ὀλίγον ὁ ναύαρχος; ἀνερώνησεν ὀργισθείς.

— Ἐξ ἐναντίας, πολλοὺς σάκκους· ἀλλ' εἶναι τόσῳ μαῦρον καὶ τόσῳ πικρὸν, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις προφητικὸν χάρισμα διὰ νὰ εἰπῇ ἀπὸ σήμερον ὅτι οἱ Σπετσιῶται μάλιστα καὶ οἱ Ὑδραῖοι, οἱ ὁποῖοι μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τρώγουν λευκότατον καὶ γλυκύτατον ψωμὶ, θὰ προτιμήσουν ν' ἀποθάνουν παρὰ νὰ τὸ ἐγγίσουν εἰς τὰ χείλη των.

Ὁ Κυβερνήτης δὲν μ' ἐπέπληξεν ὡς ὁ ῥωσολάτρης Ἕλλην τῆς παραλίας, ἀλλ' ἔσεισε περίλυπος τὴν κεφαλήν. Μετὰ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας οἱ σάκκοι τοῦ ναυάρχου ἐπανῆλθον ὅλοι ἐξωγκωμένοι καὶ ἄθικτοι ὅπως καὶ ἐστάλησαν.

Εἴπομεν ὅτι ὑγειονόμον εἰς Σπέτσας ἀφῆκεν ὁ Κυβερνήτης τὸν Ἰ. Κωλέττην· διώρισε δὲ καὶ εἰς τὴν Ὕδραν τὸν ἀδελφὸν Βιάρον. Καὶ πρὸς μὲν τὸν πρῶτον ἐδόθη τίτλος ὁ ἑρεξῆς· « Ἔκτακτος ἐπιστάτης τῆς κατὰ τὰς Σπέτσας ὑγείας, » πρὸς δὲ τὸν δεύτερον οὗτος· « Ἔκτακτος ἔφορος τῆς κατὰ τὴν Ὕδραν ὑγείας. » Καὶ ὁ μὲν Κωλέττης, ἅπαξ διορισθεὶς, οὔτε ἠκούσθη, οὔτε κἂν ἔγραφεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, κατὰ τὸ αἰώνιον αὐτοῦ σύστημα· ὁ δὲ Βιάρος, μὴ ἀποβὰς εἰς Ὕδραν, ἀλλὰ περιπολῶν ἔξωθεν μετὰ πλείστης ὅσης γενναιότητος ἐπὶ τοῦ *Ἀντιζήλου* ἢ τοῦ *Νέλσωνος*, ἐκεραυνοβόλει προκηρύξεις *χωρὶς φειδωλήν*, ὡς ἔγραφεν αὐτὸς οὗτος, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ἀπόλυτοι μετοχαὶ καὶ τὸ *ὑγειοαστυνομεῖον* καὶ ὁ αἰώνιος *μεγαλοδύναμος* ἁμιλλῶνται πρὸς τὸ ἀνθηρὸν τῆς λέξεως, τὸ εὔρυθμον καὶ γλαφυρὸν τῶν περιόδων καὶ τῆς ἐννοίας τὸ ὑγιές. Ἰδοὺ δύο ἢ τρεῖς περικοπαὶ, γεύματος δίκην, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης·

« Μαθὼν ὅτι ἡ νόσος ἥτις κατέλαβέ τινας τῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης, ἔπαυσεν ἀπὸ ἕνδεκα ἡμέρας σήμερον νὰ θανατώνῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὴ δίδων πλήρη θάῤῥος εἰς τὸ ἀπατηλὸν νόσου εἴδους τοιούτου, καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ παραδείγματα ἄλλων τόπων καὶ ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ κακῆς συνηθείας ἐθάῤῥυναν πολὺ περισσότερον τοὺς ἀνθρώπους, παρ' ὅτι αὐτοὶ ἐπροφυλάχθησαν, καὶ διὰ τοῦτο εἶδον πόλεις ἢ παντελῶς ἐρημωμένας, ἢ ἀπὸ πο-

(α) Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ ἐκλάβῃ ὑπερβολικὰ τὰ περὶ βουρκολάκων, διότι συνέβησαν ἀπαραλλάκτως ὡς διηγοῦμαι αὐτά.

λυανθρώπους εἰς ὀλιγανθρώπους μεταβαλλομένας, διὸ ἐνῷ καὶ ἐγὼ ἑνόνω τὰς ταπεινὰς εὐχαριστηρίους δεήσεις μου πρὸς τὸν μεγαλοδύναμον θεόν μας καὶ προστάτην, ὅτι τώρα ὁ τοιοῦτος τρομερὸς θάνατος δὲν περιφέρεται ἀνηλεῶς πλέον εἰς τὰς οἰκίας σας, ὅμως τὸ χρέος μου μὲ ὑπαγορεύει νὰ πράξω τὰ ἀναγκαῖα καὶ διὰ τὴν ἕκστν τῶν ἔτι νοσούντων καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐν τῇ ὑγείᾳ. »

Ἀλλαχοῦ δὲ, ἀγωνιζόμενος νὰ διδάξῃ τοὺς μισελευθέρους Ἱδραίους συνταγματικώτατά τινα δόγματα, προσθέτει·

« Ἐγὼ ὀφείλω πρὸς ὑμᾶς νὰ σκέπτωμαι καὶ ν' ἀγρυπνῶ ἀόκνως δι' ἐσᾶς, καὶ σεῖς ὀφείλετε πρὸς ἐμὲ ὑπακοήν. . . Ταῦτα πάντα τὰ ἱερά σας χρέη θέλετε ἐκπληρώνει ὑπακούοντες εἰς τὰς διατάξεις μου, καὶ ἡ εὐθύνη θέλει εἶναι τότε μόνον εἰς βάρος μου, ἐὰν σεῖς ὑπακούοντες τὰς αὐτὰς διατάξεις μου, αὗται φανῶσιν ὄχι κατάλληλοι εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ὄχι προξενοῦσαι τὴν σωτηρίαν σας. »

Καὶ ἄλλοτε πάλιν·

» Ἐχάρη ἡ ψυχή μου βλέπωντάς σας ἐκ τοῦ πλοίου μου σήμερον εὐθύμους ἑορτάζοντας τὴν σεβασμίαν ἡμέραν τῆς κυριακῆς καὶ τῶν ἀποκρεῶν· ὅταν ὁ θεὸς μεθ' ἡμῶν οὐδεὶς καθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα ὁ θεὸς εἶναι μεθ' ἡμῶν, πρέπει ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὑποταγῇ νὰ σεβώμεθα τὰ θελήματά του . . . Ἐγὼ κατὰ πολλοὺς λόγους σᾶς ἀγαπῶ πάντοτε ἀζημιώτους, διὸ σᾶς ἀναγκάζω ν' ἀκολουθήσετε τὴν ἥσυχον καὶ ὑποτεταγμένην διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν διετηρήσατε μέχρι τῆς σήμερον. »

Δὲν νομίζει τις, ἀναγινώσκων τὰ χρυσοστομικὰ ταῦτα λόγια, ὅτι ὁ Βιάρος ἦτο ἅγιος καθηγούμενος ἐκ τῶν *βορδοναρέων* καὶ ὅτι εἶχεν ἀνάγκην ὑποτακτικῶν; Ν. Δ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ,

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, χάριν τῶν πολλῶν ἐξεργασθεῖσα, ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου. Βιβλίον τέταρτον καὶ πέμπτον. 1862.

—

Τὰ δύο ταῦτα βιβλία, κατ' αὐτὰς ἐκδοθέντα, ἱστοροῦσι τὸ μὲν τέταρτον, τὸν Πολεποννησιακὸν πόλεμον καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης, τὸ δὲ πέμπτον τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ πρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ὥστε ἤδη συνεπληρώθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ἔργου, ὅστις περιλαμβάνει περὶ τὰς 900 σελίδας, καὶ δὲν τιμᾶται εἰμὴ δραχ. 10.

Τὴν δικαίαν αὐτῆς περὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης κρίσιν θέλει ἐπὶ τέλους ἐκφέρει καὶ ἡ Πανδώρα· σήμερον δὲ περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναγγείλωμεν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου τόμου καὶ νὰ συστήσωμεν θερμῶς εἰς πάντα Ἕλληνα τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βιβλίου, ἵνα διὰ τῆς ἐμψυχώσεως τοῦ κοινοῦ, κατορθωθῇ ἡ ὅσον ἔνεστι ταχυτέρα ἔκδοσις καὶ τῶν δύο ἄλλων τόμων.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΡΑΦΗ. Κατὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα πρὸς ταῖς ἄλλαις εὑρεθείσαις ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφαῖς, εὑρέθησαν καί τινες ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι τὸ κύριον ὄνομα *Εὔβιος* ἐγράφετο καὶ *Εὔιος* καὶ *Εὔβοιος*, ὥστε ἡ δίφθογγος *οι* προεφέρετο ὡς *ε* καὶ πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· προσέτι ὅτε οἱ ἀρχαῖοι ἤθελον νὰ ἐκφράσωσι βαρβαρικόν τινα φθόγγον, ἔγραφον *ββ*, οἷον *Ἀρύββας*, ὅπερ καὶ Ἀρύμβας γράφεται.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. Εἰς τὴν Καναδικὴν γίνονται χοροὶ καθ' οὓς ὅλαι αἱ κυρίαι, καὶ αἱ πλουσιώτεραι φοροῦσι λευκὴν ἐσθῆτα ἐκ *Χασὲ* μετὰ δὲ τὸ τέλος τῶν χορῶν δωροῦσι τὰς ἐσθῆτας εἰς τοὺς πένητας. Ἰδοὺ παράδειγμα ἄξιον μιμήσεως.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ. Ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας, πατρίδι τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Θ. Μανούσου, εἰς ἣν ἐκληροδότησε τὴν ἰδίαν βιβλιοθήκην, ἐτελέσθη ἐσχάτως ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον, καὶ ἐξεφωνήθη λόγος ἐπικήδειος ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀργυριάδου. Ὁ λόγος οὗτος θέλει μετ' ὀλίγον ἐκδοθῇ καὶ διανεμηθῇ δωρεάν.

ΕΥΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. Ἡμέραν τινα Ναπολέων ὁ Α'. εὑρισκόμενος ἐν τῷ δωματίῳ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Λουΐζης ἐνῷ ἐκαλλωπίζετο, ἐπάτησεν ἄκων τὸν πόδα τῆς προεδρευούσης τοῦ κόσμου κυρίας καὶ ἔρρηξεν εὐθὺς μεγάλην κραυγὴν, ὡς εἰ εἶχε τραυματισθῇ. — Τί ἔχεις; ἠρώτησε τρομάξασα ἡ αὐτοκράτειρα. — Τίποτε, ἀπήντησεν ἀνακαγχάσας· ἐπάτησα τὴν Κυρίαν καὶ ἐφώναξα διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσω νὰ φωνάξῃ αὐτή· βλέπεις ὅτι ἐπέτυχα.